

*0: EK

*1: 2004-2005

*2: 7

*3: WordXP

*4: 7de vergadering

*5: Dinsdag 30 november 2004

*6: 10.00 uur

**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 69 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Engels, Essers, Franken, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Hoekzema, Ten Hoeve, Holdijk, Jurgens, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Klink, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Lemstra, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsma, Meulenbelt, Middel, Van Middelkoop, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pormes, Putters, Van Raak, Rabbinge, De Rijk, Rosenthal, Russell, Schouw, Schuurman, Schuyer, Slagter-Roukema, Sylvester, Tan, Terpstra, Van Thijn, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en de heer Remkes, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de heer De Geus, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer Hoogervorst, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en mevrouw Verdonk, minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie.

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat is ingekomen een bericht van verhindering van het lid:

Ketting, wegens bezigheden elders.

**

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**. De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!Verzoekschriften!

Aan de orde is de behandeling van de volgende **voorstellen van de commissie voor de Verzoekschriften**:

- adres van K.O.M. Mulder te Oudewater betreffende het handelen van de belastingdienst (Gedrukt stuk Eerste Kamer, 2004-2005, XIX-A);
- adres van A. de Smit de Goed betreffende buitengewone lasten-aftrek (Gedrukt stuk Eerste Kamer, 2004-2005, XX-A).

De **voorzitter**: Ik stel voor, de conclusies van de commissies over te nemen.

Daartoe wordt besloten.

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Modernisering noodwetgeving Verkeer en Waterstaat en Economische Zaken (29514);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet arbeid vreemdelingen in verband met invoering van bestuursrechtelijke handhaving (Wet bestuurlijke boete arbeid vreemdelingen) (29523);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van diverse wetten ter uitvoering van de op 21 juni 1999 te Luxemburg tot stand gekomen Overeenkomst tussen de Europese Gemeenschap en haar lidstaten, enerzijds, en de Zwitserse Bondsstaat, anderzijds, over het vrije verkeer van personen en tot aanpassing van de Wet op de architectentitel aan een uitspraak inzake vrijheid van vestiging van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (29607);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de ondernemingsraden ter uitvoering van richtlijn nr. 2002/14/EG (29364).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B

!Nationale minderheden!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Goedkeuring van het op 1 februari 1995 te Straatsburg tot stand gekomen Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden (26389).**

(zie vergadering van 29 mei 2001.)

De **voorzitter**: Ik heet minister Verdonk welkom.

**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

De heer **Van Thijn** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Dit wetsontwerp kent een lange voorgeschiedenis van tien jaar. Het wetsvoorstel om tot ratificatie van het kaderverdrag over te gaan is in maart 2000 door de Tweede Kamer met overgrote meerderheid aanvaard. Alleen de SGP stemde tegen. Deze grote meerderheid vond het belangrijk dat aan de vooravond van de uitbreiding van de EU een duidelijk signaal werd afgegeven over het recht van minderheden op een eigen cultuur en het tegengaan van gedwongen assimilatie, uiteraard binnen de rechtsnormen van het land van verblijf. Het wetsontwerp strandde echter in mei 2000 in dit huis, omdat een aantal collega's grote bezwaren had tegen de brede definitie die de toenmalige regering hanteerde, namelijk alle doelgroepen van het integratiebeleid. Opgemerkt moet worden dat in dit verdrag de definitie welbewust is overgelaten aan de lidstaten van de Raad van Europa. De meeste landen hebben gekozen voor een bescheiden definitie die de nadruk legt op het begrip "nationaal", maar er zijn ook landen die gekozen hebben voor een bredere definitie. De meerderheid in dit huis was bang dat als Nederland een ruimere definitie zou hanteren dan de omringende landen, daar een aanzuigende werking van zou kunnen uitgaan.

Toen het wetsontwerp dreigde te sneuvelen vroeg minister Van Boxtel om opschorting van de behandeling. Vandaag staat dan op de agenda de voortzetting van de behandeling. Het is maar wat je "voortzetting" noemt. Het huidige kabinet heeft nu na vier jaar de impasse doorbroken, maar vraag niet hoe. Het wetsontwerp is nog hetzelfde, maar de bijbehorende verklaring is radicaal gewijzigd, uitgekleeft en ontmanteld. Wat er overblijft zijn de Friezen, met alle respect, ik houd van die provincie, toch niet de meest problematische minderheid in Nederland. Wij zetten het debat voort, maar inmiddels staan we met lege handen. Het is alsof wij een afgebroken schaakpartij uitspelen, terwijl intussen de belangrijkste stukken van het bord zijn verdwenen. Constitutioneel gezien een vreemde gang van zaken, maar de Tweede Kamer heeft – al of niet alert – met deze gang van zaken ingestemd, met een uiterst schamel, om niet te zeggen beschamend, resultaat. Geen land heeft voor zo'n beperkte invulling gekozen.

Dit brengt mij bij de internationale dimensie. Ik zal hierover voornamelijk spreken en ik heb dan ook bij herhaling gevraagd of de minister van Buitenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bij het debat aanwezig kon zijn. Men koos voor de minister voor Vreemdelingenbeleid en Integratie. Ik verwacht wel dat zij zich zo breed zal maken dat zij ook de internationale aspecten die ik aan de orde zal stellen, wil beantwoorden.

Nederland heeft door deze gang van zaken internationaal een modderfiguur geslagen. Wij behoren inmiddels tot de kleine rij van hekkensluiters. Ik noem Andorra, België, Frankrijk, Georgië, Griekenland, IJsland, Letland, Luxemburg en Turkije. In Letland, en dat is recent nieuws, heeft de nationalistische regering zojuist aangekondigd, verwijzend naar Nederland, het kaderverdrag nu wel te willen ratificeren, maar dan met een beperkte definitie die de Russische minderheid uitsluit. De Russische minderheid, en daar was het juist om begonnen.

De casus-Turkije laat al helemaal zien in welke een absurde positie Nederland zich heeft gemanoeuvreerd. Een van de voorwaarden die wij aan de toetreding van Turkije stellen, is immers een adequate behandeling van de nationale minderheden, met name van de Koerden. Het is overigens de vraag of Nederland met deze variant nog wel aan de Kopenhaagse criteria voldoet!

Andere nieuwe kandidaat-toetreders, zoals Kroatië, melden met trots dat zij het kaderverdrag hebben geratificeerd met een ruimhartige invulling. Inmiddels stond Nederland als voorzitter van de Raad van Europa met lege handen wat in de Assemblée niet onopgemerkt is gebleven. Dit wetsvoorstel is daar mosterd na de maaltijd.

Ergerniswekkend is dat de minister van BZK die hierop diverse malen is aangesproken het totaal heeft laten afweten, ondanks het feit dat in de Nota mensenrechten van 2002 dit kaderverdrag als speerpunt stond vermeld. Op dit dossier is niets meer van hem vernomen: taal noch teken, noch signatuur. Deze kwestie die voor het buitenlandse beleid van Nederland mede gezichtsbepalend is moet het dus zonder hem doen.

De steen des aanstoots in het debat tot nu toe was de definitie, met name het nationaliteitscriterium. Het is een arbitrair criterium, het ene land doet het wel en het andere niet. Rusland bijvoorbeeld doet het niet en heeft daar tal van redenen voor. Het is volgens het NJCM (Nederlands Juristencomité voor de Mensenrechten) het Helsinki-comité en de commissie-Meijers, de permanente commissie van de deskundigen in internationaal vreemdelingen-, vluchtelingen- en strafrecht, in strijd met artikel 1 van de Grondwet en met het Internationaal verdrag inzake uitbanning van rassendiscriminatie. De ene minderheid krijgt wel bescherming en de andere niet. Het is ook een steen des aanstoots omdat het tot een minimalistische invulling, en dus uitholling, van de Kaderwet leidt die nieuwe minderheden uitsluit wat nimmer zo was bedoeld. Tevens is het niet duidelijk wat onder "nationaal" moet worden verstaan. De overgrote meerderheid van nieuwe minderheden in ons land heeft de Nederlandse nationaliteit. Hoeveel generaties moeten er overheen gaan voordat dit wordt erkend?

Door de definitie te beperken tot de Friezen wordt thans de indruk gewekt dat alle andere minderheden door dit kaderverdrag minder rechtsbescherming krijgen dan ze nu zonder kaderverdrag genieten. De Advisory Group van de Raad van Europa die de implementatie van het kaderverdrag in de lidstaten monitort wordt met het jaar kritischer en zal zeker straks harde noten kraken over de invulling die Nederland aan het kaderverdrag zal geven.

Ik wil apart de aandacht vestigen op de Roma en de Sinti die ook niet onder dit verdrag vallen. Veel organisaties en adviescommissies die op zich de beperking tot de Friezen ernstig betreuen, dringen erop aan om minimaal een voorziening te treffen voor de groep die in heel Europa het meest wordt gediscrimineerd, de Roma en de Sinti. Zelfs landen die ons zijn voorgegaan met een minimalistische invulling, Duitsland, Oostenrijk en Denemarken, hebben de Roma en Sinti in hun verklaring opgenomen. Dat kan zonder bezwaar gebeuren, omdat de meesten in Nederland de Nederlandse nationaliteit hebben en Nederland zich zou aansluiten bij een beleid dat inmiddels Europabreed is. Ik vraag de minister of zij die gedachte ondersteunt.

Ik kom tot mijn conclusie. De kaderwet is nu een lege dop. Zij is door de regering letterlijk ontmanteld.

- 3- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Daarmee schaarde Nederland zich voor het oog van de wereld in de rij van behoudzuchtige landen in Europa. Een grote reputatieschade is het gevolg, ondanks het feit dat premier Balkenende twee werken geleden tijdens de algemene beschouwingen zei dat hij alles zal doen om de reputatieschade die Nederland toch al had opgelopen, in de komende tijd te beperken. Het heeft dus, wat dit onderwerp betreft, niet zo mogen zijn.

*N

De heer **Dölle** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De heer Van Thijn heeft duidelijk zijn standpunt verwoord over de internationale schade die de uitleg van het begrip “nationale minderheid” Nederland zal opleveren. Al eerder is met betrekking tot dit verdrag gewezen op de agogische en symbolische functie van het verdrag en de effecten hiervan op het beeld van Nederland. De verantwoordelijkheid voor de eerste versie ligt bij de regering en die versie deugt volgens ons niet.

Deze tweede ronde van de plenaire behandeling van deze goedkeuringswet vindt ruim drie en een half jaar na de vorige plaats. Een zeldzaamheid. Sindsdien zijn de tijden drastisch veranderd en daarmee de personages van de verantwoordelijke ministers. Ook deze Kamer is opnieuw gekozen en diensgevolge is ook een deel van de woordvoerders gewisseld. Een ding is echter, wat ons betreft, onveranderd gebleven en dat is de opvatting dat dit verdrag voortkomend uit een initiatief van de Raad van Europa en gesponsord door de Conferentie voor veiligheid en samenwerking, goed is maar dat de aanvankelijke uitleg van het begrip “nationale minderheid” door de Nederlandse regering, en in haar spoor door de overzijde van het Binnenhof, even uniek als ongelukkig en onwenselijk was.

In die uitleg werden naast Friezen ook mensen van Molukse, Turkse, Antilliaanse, -- Arubanen werden niet genoemd -- Surinaamse, Marokkaanse achtergrond beschouwd als nationale minderheid in de zin van het verdrag inzake de bescherming van nationale minderheden. Dat gold ook voor woonwageneigenaren en zigeuners, toen nog niet gesplitst naar Sinti en Roma. Vervolgens behoorden tot die uitleg, en dat werd niet weersproken door de regering, de zogeheten paraplugroepen van asielgerechtigden en vluchtelingen en diensgevolge de subcategorieën als Koerden, Ghanezen, Afghanen, Somaliërs, enz. Wij voerden vanaf het begin van de voorbereiding van de schriftelijke voorbereiding van de goedkeuringswet daartegen vijf argumenten aan, waaronder niet -- zoals de heer Van Thijn zei -- het argument van de aanzuigende werking. Het is wel gebruikt, maar niet door onze fractie.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Ik mag toch wel wijzen op de uitlatingen van andere deelnemers? Dit was een uitlating van de VVD.

De heer **Dölle** (CDA): Ik herhaal waarom wij indertijd onze argumenten aanvoerden. Het verdrag had, gelet op strekking, bewoordingen en context, onmiskenbaar het oog op groepen die al zeer lang doorgaans geografisch geconcentreerd en soms in grote spanning met de nationale staat en de zogenoemde “leitkultur” leefden. Er is dus sprake van een geheel andere finaliteit dan doorklonk in de specifiek Nederlandse opvatting over wat nationale

minderheden in de zin van dit verdrag zijn. Wij maakten verder bezwaar tegen de opvatting van de regering dat het begrip nationale minderheid een soort vrije kwestie zou zijn. Wezenlijk voor ons was de ongewone contaminatie of vermenging die de regering voor ogen stond: volgens de regering zijn nationale minderheden groepen die in ons integratiebeleid als doelgroepen zijn aangemerkt. Nationale minderheden vallen, buiten de Friezen, vrijwel gelijk met groepen in achterstandssituaties. Daar komt nog bij het bezwaar “dat spanning en conflict tussen een beleid gericht op integratie van minderheden en respect voor hun eigenheid als algemeen rechtsbeginsel niet kunnen uitblijven”. Dit stelde de Raad van State. Staat de regering anno 2004 nog steeds achter haar afwijzing van het standpunt van de Raad van State?

Een ander probleem was dat het verdrag stiefkinderen zou maken omdat het volledig voor de Friezen tot gelding werd verklaard en voor een bepaald deel voor de recent vrijwillig geëmigreerde nieuwe doelgroepen. Wezenlijk was het bezwaar dat volgens de opvatting van de regering de status van nationale minderheid afhangt van de vraag of de minister de groep nog beschouwt als een achterstandsgroep. Zo zijn joodse Nederlanders geen nationale minderheid evenmin als Chinezen of Limburgers, terwijl Turkse Nederlanders evenals woonwageneigenaren en Ghanezen dat wel zouden zijn. Een volgende minister kan als het ware met één pennenstreek, ik overdrijf, maar spreek geen onwaarheid, de ene groep promoveren tot nationale minderheid en de andere groep weer degraderen tot “Hoofdstroom Nederland”.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik begrijp niet waarom de heer Dölle volhoudt dat het achterstandsbeleid niet past binnen de regels van het verdrag. In artikel 4 van het verdrag worden minderheidsgroepen die in een achterstandssituatie zitten uitdrukkelijk genoemd. Er staat dat landen zich verplichten om op politiek, sociaal en economisch gebied een beleid te voeren dat achterstanden van de nationale minderheden opheft zoals de landen die zelf kunnen definiëren.

De heer **Dölle** (CDA): Dat klopt. U hebt, noch toen, noch nu, bij ons kunnen beluisteren dat wij tegen het integratiebeleid zijn. Wij benadrukken onze wens dat de regering het opheffen van achterstanden stimuleert. Ons probleem is dat een groep met een achterstand niet per definitie een nationale minderheid in de zin van het verdrag is. Dit laat echter onverlet dat de regering en de wetgever gehouden zijn, te proberen achterstandssituaties op te heffen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Een van de argumenten in uw opsomming van vijf betreft achterstandsgroepen. Ik bestrijd dat de tekst van het kaderverdrag hiermee op gespannen voet zou staan.

De heer **Dölle** (CDA): Wij lezen de tekst zo dat vanuit het verdrag jegens groepen die als nationale minderheid worden aangemerkt een verplichting bestaat om gelden en middelen te alloceren voor deze groepen. Het gaat hier om de vraag welke groepen wij in Nederland aanmerken als nationale minderheid.

Deze goedkeuringswet was niet mogelijk tegen het decor van de uitbundige interpretatie van het begrip

- 4- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

“nationale minderheid”. Wij zijn er dan ook verheugd over dat de regering die uitleg drastisch heeft herzien. Ik wil nog twee opmerkingen maken. Het valt onze fractie op dat de regering haar ommezwaai, gedekt door de Tweede Kamer, vooral verklaart vanuit haar verwachting dat de Eerste Kamer de goedkeuringswet anders zou hebben verworpen. Dat laatste kon overigens toen niet onomstotelijk worden vastgesteld.

Het is natuurlijk sympathiek en lovenswaardig dat de regering zo zeer anticipeert op vermoedelijke stellingnames van de Eerste Kamer. Was dat maar vaker zo, maar we zouden het wel aardig vinden als de regering zich op dit punt ook innerlijk heeft bekeerd en zich niet slechts laat leiden door schijnbare of blijkbare beduchtheid voor “senatoriale” hypothesen. Wat is de mening van de regering hierover?

Onze fractie is niet van opvatting dat nu ten eeuwigen dage slechts Friezen de titel “nationale minderheid” toekomt. Wel is het CDA van mening dat eventuele toekomstige opnames van groepen ingezetenen in de catalogus van nationale minderheden niet mogen worden vermengd met het integratiebeleid zoals dat door de regering wordt uitgevoerd. Bovendien moet zo’n proclamatie niet terloops gebeuren maar zeer bewust in de vorm van een wet in formele zin of een gelijkwaardig equivalent. Verder is brede instemming van de betrokken groep nodig. Gespecialiseerde instellingen kunnen wel instemming geven, maar de groepen zelf kenmerken zich door een daverend stilzwijgen.

De heer **Van Raak** (SP): De Friezen zullen niet tot in lengte van dagen de enige groep zijn die tot nationale minderheid wordt bestempeld. Kan de heer Dölle een voorbeeld geven van wat voor soort groep dit kan zijn? Wordt juist niet vandaag een mogelijkheid geboden om goed na te denken over de vraag of andere groepen misschien ook een plekje moeten krijgen? De heer Van Thijn sprak over de Sinti en Roma.

De heer **Dölle** (CDA): Het nemen van dit besluit betekent niet dat er nooit meer een groep kan worden toegevoegd. Dit verdrag is een ernstige zaak. Er moet een goede voorbereiding zijn. Beginnend bij de Tweede Kamer moet deze kwestie haar beslag krijgen. Dit is overigens een meer procedurele opmerking.

De heer **Van Raak** (SP): Vindt de heer Dölle het benoemen van Sinti en Roma tot nationale meerderheid een goed idee?

De heer **Dölle** (CDA): Het is de vraag of juist aan deze twee groepen geen specifiek Europese dimensie zit. Ook is het de vraag hoe de minister hierop reageert. Al zijn de reacties positief, dan blijft het gegeven dat dit bij de Tweede Kamer moet beginnen. Verleden keer was dat het probleem en dat is het nu weer. Het gaat om een zware titel, al heeft deze juridisch niet direct gevolgen. Een groep wordt binnen de Nederlands gemeenschap als een aparte nationale minderheid op het schild geheven of als zodanig gestigmatiseerd. Dat soort besluiten moet beginnen waar de goedkeuring van dit verdrag begon, namelijk in de Tweede Kamer.

Er zijn nog twee andere kwesties die al vier en een half jaar geleden door onze fractie bij de schriftelijke voorbereiding van het voorliggende wetsvoorstel aan de

orde werden gesteld. Ze werden echter niet geheel uitgelijnd in het debat dat om andere redenen drie en een half jaar geleden stokte. De eerste kwestie is die van het stichten van scholen, gefinancierd door andere mogelijkheden. Minister Van Boxtel zei daarover in de eerste ronde het volgende op bladzijde 1406: “het recht op stichting van scholen op etnische basis buiten bezwaar van de schatkist maar extern gefinancierd is in Nederland al aanwezig. Door andere mogelijkheden en organisaties kunnen scholen worden gesticht buiten bezwaar van de schatkist. Dat artikel --uit het verdrag, zo voeg ik daaraan toe -- behoeft niet in de Nederlandse wetgeving te worden geïmplementeerd.” De overheid bewaakt de leerplicht en toetst het curriculum. Is de stellingname van toen dezelfde of overweegt de regering wijzigingsvoorstellen?

De tweede kwestie is de vraag hoe wordt bepaald wie leden zijn van een nationale minderheid. Op dit moment zijn dat alleen de Friezen. Ook de heer van Thijn wees er in de eerste ronde op dat dit verdrag draait om het toekennen van rechten aan leden van minderheden. Dat maakt dit verdrag ook anders dan verdragen die betrekking hebben op de regeling van de verhouding tussen Staat en minderheidsgroepen als zodanig. Nu kan men de stelling innemen dat die vraag er niet zo doet, omdat het verdrag geen direct inroepbare rechten vestigt, maar dat lijkt ons niet alleen van te weinig respect getuigen voor het verdrag, maar ook niet geheel juist. Rechters kunnen altijd in de toekomst bepalingen uit dit verdrag, die zich qua formulering daarvoor lenen, aanmerken als bepalingen die direct door leden van minderheden kunnen worden ingeroepen. Bovendien, en dat is belangrijker op dit moment, richt het verdrag zich uiteraard wel degelijk tot de Nederlandse Staat en dus tot de bij het beleid betrokken organen als regering en volksvertegenwoordiging.

Nu kan men als uitgangspunt nemen, en wij vragen nadrukkelijk of de regering dat doet, dat wie zich als Friezen of Friese groep of organisatie aandienen, dat dan ook zijn. De daartoe strekkende verklaring wordt dan niet getoetst. Of hebben de autoriteiten – hier vooral regering en afzonderlijke bewindslieden – een taak om na te gaan of betrokken instantie, organisatie, groep of individu leden zijn van de nationale minderheid, in dit geval Friezen, als bedoeld in dat verdrag? Is dat laatste het geval, en het leek dat minister Van Boxtel op dat standpunt stond bij de schriftelijke voorbereiding, moeten de betrokken autoriteiten de verklaring aan de criteria toetsen. Ik noem taal of de eis dat men woonachtig is in Friesland of daarvan afkomstig is. Is de regering, gelet op de tekst van het verdrag, van opvatting dat een eventuele wijziging van de provinciegrens van Friesland, waardoor de Friezen in een minderheidspositie komen, met dat verdrag in strijd is? In andere verdragsluitende staten ligt dit punt vaak eenvoudiger. De mensen van betrokken minderheden hebben allen dezelfde taal, godsdienst, woongebied, subcultuur, etniciteit, enz. Bij Friezen ligt dit moeilijker. De regering is wellicht na al deze jaren wat verder gekomen dan het nog wat diffuse taalsociologische criterium waarop zij zich blijkens de schriftelijke voorbereiding eerder leek te oriënteren. Kan de regering ons in dit verband ook nog inlichten over de situatie in Vlaanderen rond dit kaderverdrag dat daar veel stof heeft doen opwaaien. Wij wachten met belangstelling de antwoorden van de regering af.

*N

De heer **De Graaf** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ik wil niet verhelen dat ik het lastig vond om de draad op te pakken van de behandeling van dit goedkeuringswetsvoorstel. Deze behandeling werd drie en een half jaar geleden tijdens het antwoord van de regering geschorst voor nader beraad in het kabinet op verzoek van minister Van Boxtel. Er lagen op dat moment nog vele vragen die in een volledige eerste termijn of in een tweede termijn om opheldering en een goede beantwoording vroegen, aldus de minister, maar hij gaf vervolgens aan eerst de balans te willen opmaken, gelet op de opstelling van meerdere fracties in deze Kamer.

Waar staan wij nu bij de behandeling van dit wetsvoorstel? In de drie en een half jaar die inmiddels verstreken zijn, is er het nodige in de wereld, in ons land en in Europa gebeurd. De hervatting van de behandeling van dit wetsvoorstel vindt plaats in een sterk gewijzigde geopolitieke context. Met dit in het achterhoofd dienen wij de brief van de minister voor Vreemdelingenbeleid en Integratie van 16 december 2003, waarin zij verzoekt de behandeling in dit huis voort te zetten, kennelijk te beschouwen als de afronding, zij het schriftelijk, van het antwoord van de regering. Ook gelet op de wijze van agendering door u, mevrouw de voorzitter, rest ons nog slechts de tweede termijn.

De VVD-fractie kan zich hierin vinden, aangezien het wetsvoorstel ondanks het tijdsverloop nog ongewijzigd voorligt en er slechts sprake is van een wijziging van de in bijlage 2 opgenomen verklaring die geen onderdeel van het wetsvoorstel zelf uitmaakt, aldus de minister. Wij pakken de draad dus op waar wij hem hebben losgelaten en hebben geen behoefte aan een herhaling van zetten.

Mevrouw de voorzitter. Staat u mij toe namens mijn fractie nog kort aandacht te schenken aan de internationale, of beter Europese, dimensie en de nationale dimensie van het kaderverdrag en het goedkeuringswetsvoorstel. Wij hebben goede nota genomen van het pleidooi van de verschillende fracties in eerste termijn om goedkeuring te hechten aan dit kaderverdrag, gelet op de positie van Nederland in het voortdurende debat over mensenrechten. De regering heeft destijds hoog ingezet bij de onderhandelingen en het zou dus bevreemding wekken indien Nederland zou afzien van ratificering, aldus meerdere fracties. Wij hebben hier gevoel voor, maar bezorgdheid over onze positie in Europa ontslaat ons niet van de plicht om ook dit kaderverdrag te beoordelen op proportionaliteit en subsidiariteit. Hiermee kom ik meteen op de nationale dimensie van dit verdrag.

De VVD-fractie wil nogmaals benadrukken dat dit verdrag handelt over bescherming en niet over integratie van minderheden. Beter dan collega Dölle in eerste termijn kunnen wij het niet zeggen: "Het verdrag legt een verdedigingslinie rond groepen die historisch in een min of meer gespannen verhouding staan tot de overheid en verschaft leden daarvan, hun kinderen en hun kindskinderen aanspraken tegenover die overheid (.....)Het integratiebeleid is echter van een andere aard, want dat is er juist op gericht om zo snel mogelijk, als het kan binnen een generatie een aantal hindernissen op te ruimen." Sterker nog, spanning en conflict tussen dit verdrag en het integratiebeleid kunnen niet uitblijven, aldus de Raad van State.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Heeft Nederland het recht om Turkije aan te spreken op bescherming van nationale minderheden als men daar zelf totaal geen werk van maakt? Bent u bekend met het feit dat de overgrote meerderheid van de Europese landen, ook binnen de beperkte definitie, nieuwe minderheden hebben opgenomen en dat Nederland het enige land is dat dit niet doet?

De heer **De Graaf** (VVD): Dat is mij bekend. Uw vraag of Nederland Turkije mag aanspreken op bescherming van haar nationale minderheden wil ik met "ja" beantwoorden, mits wij dit verdrag serieus nemen en ratificeren. De definitie van de nationale minderheden is namelijk overgelaten aan elke regering zelf. Het ene land geeft daar een ruime interpretatie aan en het andere land een beperkte. Naast landen die een ruime interpretatie hebben gegeven en nieuwe minderheden hebben aangeduid, zijn er landen genoemd die een zeer beperkte definitie hanteren, waaronder Nederland.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Maar zelfs in die beperkte definitie beperkt men zich niet tot Friezen, als u begrijpt wat ik bedoel. Ik heb hier de totale lijst, maar daarmee moeten wij dit debat niet verder ophouden. De vraag is of je al of niet nieuwe minderheden meeneemt. Iedereen zegt: de wereld is veranderd, Europa is veranderd, Nederland is veranderd. Kun je in deze tijd zo'n verdrag aannemen waarbij je net doet alsof de nieuwe minderheden helemaal niet bestaan? Dat doet Nederland.

De heer **De Graaf** (VVD): Ik kom er aan het eind van mijn bijdrage nog op terug. De vraag of en zo ja, hoeveel nationale minderheden er in een land wonen, wordt mede bepaald door de geografische situatie. Wij zijn een klein land en komen kennelijk niet verder dan de Friezen als nationale minderheid, tenzij wij de Limburgers daarbij zouden willen tellen. In Duitsland heeft men het over de Denen, de Sorben en de Friezen. Dat is toch een aanzienlijk groter land, maar daar komt men ook niet verder dan drie. Het is een kwestie van historisch besef en van terugkijken en kiezen.

Wij willen voorts nog eens wijzen op het standpunt van de commissie-Meijers dat het kaderverdrag geen materiële rechten toevoegt voor de etnische minderheden zoals gedefinieerd in het Nederlandse integratiebeleid. Dit standpunt wordt onderschreven door het kabinet. Minister Van Boxtel verwoordde het destijds in zijn antwoord aldus dat hij na grondige bestudering tot de conclusie was gekomen dat Nederland niet gehouden is zijn wetgeving en beleidsstukken op het gebied van de bescherming van nationale minderheden aan te passen, als het kaderverdrag wordt goedgekeurd. Wij hebben het in ons land goed geregeld, aldus de minister destijds.

De grote aarzeling van de VVD-fractie over nut en noodzaak van het kaderverdrag voor Nederland, zoals in eerste termijn verwoord door de heer Rensema, is er niet minder op geworden. Zij is eerder versterkt nu de situatie op het wereldtoneel en in ons land in de achterliggende drieënhalve jaar drastisch is gewijzigd. Dat is een gegeven waarvoor wij onze ogen niet kunnen en mogen sluiten. Elke wettelijke maatregel of beleidsmaatregel die zou kunnen worden opgevat als een uitnodiging aan minderheden om zich meer in zichzelf te keren, dient ons

- 6- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

inziens achterwege te blijven. Dat was de zin waarop ik doelde, mijnheer Van Thijn.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik wachtte eigenlijk op een uitwerking in het betoog van de heer De Graaf van zijn opvatting dat dit beleid strijdig zou zijn met integratie.

De heer **De Graaf** (VVD): "In strijd zou kunnen komen". Dat zijn de woorden van de Raad van State.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): U herhaalt dat hier.

De heer **De Graaf** (VVD): Ja, de heer Dölle ook.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): U heeft gelijk dat er veel is veranderd in de laatste jaren. De discussie over integratie is verhard zonder dat dit kaderverdrag is geratificeerd in Nederland. Dat heeft er in ieder geval niets aan toe- of afgedaan, zo kunnen wij gezamenlijk constateren. In het kaderverdrag wordt expliciet gesproken over politieke, sociale en culturele achterstanden waarbij landen zich verplichten om daarvoor gelijke voorwaarden te scheppen. Dat is toch een voertuig voor integratie, lijkt mij. Bent u het daarmee eens?

De heer **De Graaf** (VVD): Het hangt er maar net van af op welke manier je gebruikmaakt van die rechten die worden omschreven. Als je ze gebruikt om je eigen identiteit te versterken en je meer naar binnen te keren, zoals ik aangeef in mijn laatste zin, zou dat juist in strijd kunnen komen met integratiebeleid. Als je het op een andere manier hanteert en juist gebruikmaakt van die rechten door ze te plaatsen naast de rechten van anderen om daarmee tot een uitwisseling te komen in een multiculturele maatschappij, zou het een voertuig kunnen zijn. Maar het kan twee kanten op. Niemand kan ons garanderen dat het de goede kant opgaat.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): U heeft helemaal gelijk dat verdragen wat dat betreft niet zalmakend zijn. Het gaat om de conceptie die je hebt van integratie. Wordt de basis voor integratie gelegd door mensen die tot een minderheid behoren in een gelijke positie te stellen, ook op het punt van participatie, waarvoor sociale, economische en culturele integratie van belang is? Het is toch een belangrijke voorwaarde voor integratie dat mensen kunnen participeren in deze samenleving.

De heer **De Graaf** (VVD): Absoluut.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Daarom is het noodzakelijk een basis te leggen door gelijkwaardigheid te betrachten. Daarover gaat dit artikel in het kaderverdrag.

De heer **De Graaf** (VVD): Misschien mag ik even doorsteken naar de opmerking van de heer Van Thijn dat het grootste deel van de minderheden in Nederland de Nederlandse nationaliteit bezit. Die minderheden kunnen als Nederlanders aanspraak maken op exact dezelfde voorzieningen als Nederlanders van autochtone afkomst. In eerste termijn is er al het een en ander over gezegd. Met name is de vraag gesteld of je dit verdrag nodig hebt om die minderheden die de Nederlandse nationaliteit bezitten extra te bedienen. Het antwoord op die vraag is bij diverse fracties in eerste termijn "nee" geweest.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Dat geldt voor het grootste deel van de grootste minderheden, niet voor alle minderheden. Ik heb een andere vraag. U benadrukt voortdurend dat u elke maatregel zult bestrijden die ertoe bijdraagt dat minderheidsgroepen zich meer in zichzelf gaan keren.

De heer **De Graaf** (VVD): U bent een meester in het majorenen. Ik heb het een keer gezegd en ik heb het woord "bestrijden" uiteraard niet in de mond genomen. Ik heb alleen gezegd dat wij dat moeten voorkomen.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Wij hebben het nu over de definitie van het begrip "integratie" die de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie en de Nederlandse regering hanteren. Integratie sluit identiteitsbeleving door minderheden niet uit. Anders zou het assimilatie betekenen.

De heer **De Graaf** (VVD): Alsjeblieft niet!

De heer **Van Thijn** (PvdA): Nee, alsjeblieft niet. De essentie van het kaderverdrag is dat het assimilatie verbiedt. Bent u het daarmee eens?

De heer **De Graaf** (VVD): Dat ben ik met u eens.

De heer **Dölle** (CDA): Ik wil erop wijzen dat er grondrechten zijn, zowel in het Europese verdrag als in de Europese Grondwet, die de nodige bescherming bieden aan mensen die zich bijvoorbeeld als Chinese groep willen manifesteren, hoe dan ook.

De heer **De Graaf** (VVD): Precies.

De heer **Van Raak** (SP): De heer De Graaf is erg begaan met de proportionaliteit van dit verdrag. Daar kan ik mij ook wel iets bij voorstellen. Maar als hij zegt dat minderheden in Nederland gelijke rechten hebben als zij dezelfde nationaliteit hebben als alle andere minderheden, wat is dan nog het voordeel om de Friezen vandaag specifiek tot nationale minderheid te benoemen? Ik kan mij voorstellen dat dan het probleem van proportionaliteit ontstaat. Dan is de keuze voor alleen de Friezen wel erg mager.

De heer **De Graaf** (VVD): Dat staat in mijn afronding en mijn conclusie. Ik zal die uitspreken. Misschien geeft dat een antwoord op uw vraag.

Ik rond af. Het voorstel van de regering tot beperking van de werking van het kaderverdrag tot de Friezen voorkomt de door ons en anderen geschetste ongewenste gevolgen van dit verdrag in de Nederlandse context. Dit gegeven en het ook door de VVD-fractie onderkende belang van de positie van ons land in de internationale context, in het bijzonder de mensenrechtendiscussie, leiden ertoe dat wij ons niet zullen verzetten tegen goedkeuring van het onderhavige wetsvoorstel.

In eerste termijn is door verschillende fracties in deze Kamer erop aangedrongen om dit kaderverdrag toch vooral wel te ratificeren. Mijn fractie heeft toen bij monde van de heer Rensema nog grote vraagtekens geplaatst bij de verklaring. Wij hebben wel degelijk willen luisteren naar dat pleidooi in eerste termijn. Nu de verklaring is

- 7- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

beperkt tot de Friezen, zullen wij ons niet verzetten tegen ratificering van dit verdrag.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Evenals drieënhalf jaar geleden mag ik nu in tweede termijn opnieuw het woord voeren namens de fracties van de SGP en de ChristenUnie.

Het is thans drieënhalf jaar geleden dat de behandeling van het voorliggende wetsvoorstel werd onderbroken doordat de toenmalige minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid in de eerste termijn van regeringszijde schorsing van de behandeling vroeg. Nu de draad weer is opgevat, is het mijns inziens goed om in het kort te releveren wat er na 29 mei 2001 is gepasseerd. Het toenmalige kabinet heeft besloten het voorstel aan te houden. Het vorige kabinet is niet aan afronding toegekomen. Intussen waren door het toenmalige Tweede-Kamerlid Van Middelkoop op 7 maart 2002 schriftelijke vragen gesteld aan minister Van Boxtel, die op 24 april 2002 werden beantwoord. Ik verwijs naar het aanhangsel bij de Handelingen van de Tweede Kamer, vergaderjaar 2001-2002, nr. 1058. Uit die antwoorden bleek dat de minister van mening was dat een nieuw kabinet een beslissing zou moeten nemen over de verdere behandeling van het voorstel. Zoals gezegd, is in de korte periode dat het kabinet Balkenende I missionair was geen besluit ter zake genomen.

Vervolgens werden op 23 september 2003 door de leden Platvoet en De Rijk van deze Kamer schriftelijke vragen gesteld aan de huidige minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, die op 16 oktober 2003 werden beantwoord. Ik verwijs hiervoor naar het aanhangsel bij de Handelingen van de Eerste Kamer, vergaderjaar 2003-2004, nr. 1. Daaruit bleek dat de minister voornemens was de voortzetting van de behandeling van het wetsvoorstel in het kabinet te bespreken en de Kamers te informeren. Met haar brief van 16 december 2003 aan zowel de Eerste als de Tweede Kamer heeft zij de daad bij het woord gevoegd en de goedkeuringsprocedure weer op gang gebracht. Blijkens het verslag van een schriftelijk overleg van de vaste commissie voor Justitie van de Tweede Kamer met de minister, vastgesteld op 19 april 2004, is de brief van de minister voor kennisgeving aangenomen, waaruit afgeleid mag worden dat de Kamer met het voornemen van de minister instemt.

De verklaring, gevoegd bij de brief van 16 december 2003, is mede onderdeel van het Verdrag, aldus de heer Van Boxtel destijds. De heer De Graaf heeft op dat punt een andere visie naar gebracht. Misschien kan deze minister haar visie daarop geven. Nogmaals, de vorige minister was daar blijkens de Handelingen heel duidelijk over.

De heer **De Graaf** (VVD): De minister heeft er al een visie op gegeven in het verslag van het schriftelijk overleg met de Tweede Kamer. In mijn bijdrage kunt u een verwijzing daarnaar zien. Ik heb die niet uitgesproken, maar wel opgenomen. Het staat met zoveel woorden in dat verslag.

De heer **Holdijk** (SGP): Dank u voor deze reactie. De verklaring, naar ik begrijp niet deel uitmakend van het verdrag als zodanig, gevoegd bij de brief van 16 december

2003, hield in dat het Kaderverdrag alleen zou worden toegepast op de Friezen. Dat dit standpunt de instemming van onze fracties heeft, zal degene die de voorgeschiedenis van de behandeling van dit wetsvoorstel kent niet echt verwonderen. Feit is dat onze geestverwante fracties in de Tweede Kamer op 28 maart 2000 voor de overigens verworpen motie-Van Middelkoop hebben gestemd die beoogde te bewerkstelligen wat het kabinet thans heeft besloten. Terecht heeft de vorige minister destijds benadrukt dat de invulling van het begrip "nationale minderheid" berust op de vrijheid van beleidskeuze. Het is slechts te betreuren dat het meer dan viereënhalf jaar heeft moeten duren, gerekend vanaf 28 maart 2000, voordat de conclusie waar de motie op aan koerste door kabinet en parlement wordt gedeeld.

Voorts achten wij het winst dat het kabinet nu vijf criteria heeft geformuleerd waaraan moet zijn voldaan, wil een groep van de bevolking als nationale minderheid kunnen worden beschouwd. Dat de Friezen aan deze criteria voldoen, is helder.

Wij gunnen hen de erkenning als nationale minderheid natuurlijk van harte. Gelet op het karakter van het verdrag enerzijds en de reeds bestaande wet- en regelgeving met betrekking tot het gebruik van de Friese taal anderzijds, blijft het evenwel de vraag of de Friezen met die erkenning in dit verdrag ook maar iets opschieten. Immers, er worden geen nieuwe verplichtingen voor de overheid geschapen en het verdrag leidt niet tot nieuwe rechten voor minderheden. Het verdrag heeft geen rechtstreekse werking en personen in Nederland kunnen er geen beroep op doen. Voorts zijn de in het verdrag opgenomen beginselen niet bedoeld voor individuele afdwingbaarheid via het nationale recht, aldus de regering in de stukken rondom dit wetsvoorstel.

Ik heb er geen behoefte aan om onze opvattingen over het verdrag en de opmerkingen die wij hier op 29 mei 2001 in eerste termijn over hebben gemaakt, te herhalen. Het belang van het verdrag en dus ook van de goedkeuring is en blijft naar onze opvatting gelegen in de bescherming van de positie van de traditionele minderheden in Centraal- en Oost-Europese landen. Dat is wat uiteindelijk geïnspireerd heeft tot de totstandkoming van het verdrag. Dat belang onderkennen wij nog steeds en het is dat belang dat ons ertoe kan bewegen om onze goedkeuring niet aan het verdrag te onthouden.

*N

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Het is al eerder gememoreerd dat dit een bijzonder debat is. De tweede termijn vindt namelijk drieënhalf jaar na de eerste termijn en twee regeringen later plaats. In die zin is het misschien zelfs wel een historisch debat, al vind ik de inhoud weinig om trots op te zijn. Verder is het bijzonder dat er nu een wetsvoorstel dreigt te worden aangenomen met een uitleg die in feite de volledige uitvoering is van een motie-Van Middelkoop die in de Tweede Kamer met een grote meerderheid van stemmen is verworpen.

De ommezwaai van de regering is erin gelegen dat de uitgekleden definitie van "nationale minderheid" aansluit bij de omslag in het Nederlandse integratiebeleid. In het verleden zou te veel de nadruk zijn gelegd op de acceptatie van verschillen tussen minderheden en de autochtone bevolking, terwijl er nu wordt gestreefd naar

- 8- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gedeeld burgerschap. Deze naar assimilatie riekende tekst is in flagrante strijd met enkele overwegingen waar het kaderverdrag mee opent, zoals de overweging dat het scheppen van een klimaat van verdraagzaamheid en dialoog noodzakelijk is om mogelijk te maken dat de culturele verscheidenheid niet een bron en een factor van verdeeldheid is, maar een bron en een factor van verrijking van elke samenleving.

Het kaderverdrag stelt in artikel 4 expliciet dat het verdrag partijen verplicht om passende maatregelen te nemen op alle terreinen van het economische, sociale, politieke en culturele leven, teneinde daadwerkelijk gelijkheid te bevorderen tussen personen die tot een nationale minderheid behoren, en degenen die tot de meerderheid behoren. Dit is volgens mij in essentie datgene wat integratiebeleid zou behoren te zijn. In enkele interruptiedebatten hebben wij hier al over gesproken met de woordvoerders van de fracties van het CDA en de VVD. Het gaat er bij mij niet in dat de strekking noch de letter van het verdrag daarmee in strijd zou kunnen zijn. In artikel 4 wordt dus verondersteld dat minderheden die zich in een achterstandssituatie bevinden, kunnen vallen onder de werking van dit verdrag.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Wat de heer Platvoet zegt, is op zichzelf niet onjuist. Het verdrag is volledig in lijn met het integratiestreven, zoals wij dat hier kennen. Vergeet de heer Platvoet daarbij echter niet een aantal andere elementen uit het verdrag? Daarin wordt gezegd dat de overheid voor nationale minderheden zelf maatregelen moet nemen op het terrein van onderwijs en onderzoek om de cultuurgeschiedenis, de taal en de godsdienst van die minderheden te bevorderen. Dat is toch iets anders dan het bevorderen van integratie?

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Je moet natuurlijk ook een discussie voeren over de wijze waarop integratie moet plaatsvinden. Volgens mij is integratie het meest kansrijk, als je minderheidsgroepen met respect voor hun culturele en religieuze identiteit de kans geeft om in de samenleving te integreren. Je moet die identiteit niet ontkennen, zoals thans in Nederland gebeurt, ook in de politiek. Ik verzet mij daartegen, want dat leidt tot niets.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Het gaat niet om het bieden van mogelijkheden tot, maar om het van overheidswege scheppen van mogelijkheden. Is dat wat de heer Platvoet bedoelt?

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Als dat een bijdrage kan leveren aan de doelstellingen die in het verdrag worden gedefinieerd, dan zou dat moeten. Wij hebben ook jarenlang onderwijs in eigen taal en cultuur gehad, om maar eens wat te noemen. Waar het gaat om religie en het scheppen van voorwaarden op dat punt, leven wij trouwens gelukkig nog steeds in een land dat een scheiding tussen kerk en Staat kent.

De heer **Dölle** (CDA): Dat staat niet als zodanig in de Grondwet, maar volgens mij kun je dat er wel in lezen. Ik wil evenwel van u weten wat er moet gebeuren wanneer de integratie van een groep tot nationale minderheid benoemde mensen is geslaagd. Houdt die nationale minderheid dan op met nationale minderheid te zijn omdat integratie volgens u gelijk staat met nationale minderheid,

of blijft het een nationale minderheid in de zin van het verdrag?

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat is een goede vraag. In mijn bijdrage leg ik vooral de nadruk op het opheffen van achterstanden, zoals dat in artikel 4 van het verdrag staat beschreven. Mocht aan alle voorwaarden zijn voldaan en volledige integratie zijn bereikt -- daarbij is behoud van de eigen culturele identiteit voor mij overigens een belangrijke factor -- dan lijkt het mij niet langer noodzakelijk, ook niet voor de leden van die minderheidsgroep zelf, om hen dat etiket nog langer mee te geven.

Ik stap over op het kabinetsstandpunt over het rapport Bruggen bouwen van de commissie-Blok. Het kabinet onderschrijft de conclusie van de commissie dat er vooral in de jaren negentig op verschillende terreinen vooruitgang is geboekt in de integratie van minderheden, maar legt in zijn eigen analyse van hun actuele positie het accent op de sociale, culturele en economische afstand die nog resteert. Die afstand is naar het oordeel van het kabinet groot, te groot. Deze opvatting van het kabinet is een reactie op een passage uit het rapport waarin expliciet wordt gesproken over allochtonen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse afkomst. Ik vraag mij dan ook af waar de interne logica van het kabinetsbeleid is gebleven.

Alleen de Friezen zijn volgens het kabinet een nationale minderheid. Hebben de Friezen een achterstand? Friesland heeft het laagste huurniveau van Nederland en de laagste emissie van stikstoffen en scoort gemiddeld als het gaat om het onderwijsniveau en het percentage langdurige minima. Het gemiddelde inkomen is er inderdaad lager, net zoals er meer sprake is van zwaarlijvigheid. Dat geldt echter ook voor de andere noordelijke provincies en het heeft dus helemaal niets te maken met het Fries zijn. Is de culturele identiteit van de Friezen in gevaar?

De heer **Dölle** (CDA): Het is typisch dat u dit zo formuleert. De opsomming van de eigenschappen die u aan de Friezen toeschrijft, betekent namelijk dat de Friezen geen doelgroep van het integratiebeleid zijn.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dan roep ik bij u in herinnering dat u drie jaar geleden in uw eerste termijn hebt gevraagd of de Friezen eronder verstaan moesten worden. Naar de letter van de tekst van het verdrag kun je daar inderdaad vragen over stellen. Ik ben daar nu ook mee bezig.

De heer **Dölle** (CDA): Ik heb die vragen net opnieuw gesteld, maar die hadden een wat andere achtergrond.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Het gebeurt wel vaker in de politiek dat dezelfde vraag wordt gesteld met een andere achtergrond.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Het is duidelijk dat de Friezen geen onderwerp zijn van integratiebeleid. De andere elementen van het verdrag die ik net voorlas, hebben echter wel betrekking op de Friezen. Zij hebben er namelijk behoefte aan dat de overheid er zorg voor draagt dat de Friese taal en cultuur in stand kunnen blijven. Daar gaat het verdrag dan toch om?

- 9- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik heb het eerst over het ene aspect van het verdrag gehad en toen heb ik gezegd dat het andere aspect ervan de culturele identiteit betrof, waaronder de erkenning van de Friese taal. De Friese taal is overigens op grond van een ander Europees verdrag al als taal erkend; daar heb je dit verdrag dus niet voor nodig. Verder moet je je afvragen of de culturele identiteit van de Friezen op dit moment in het gedrang is en of op grond daarvan de definitie van Friezen als minderheidsgroep gerechtvaardigd is. Ik ben daar, eerlijk gezegd, niet van overtuigd.

Met het schrappen van de andere minderheidsgroepen die indertijd wel werden gedefinieerd door de regering -- zij hebben namelijk een duidelijk aanwijsbare achterstand -- wordt het kaderverdrag niet te goeder trouw uitgevoerd. Een van de onderdelen van het verdrag verplicht de lidstaten er echter toe om het kaderverdrag te goeder trouw uit te voeren. Nederland schaart zich met de uitleg van "nationale minderheden" bij een somber makende achterhoede van landen die een benauwende opvatting hebben over minderheden. Zelfs Oostenrijk met de PFO van Haider in de regering heeft een beduidend bredere definitie van nationale minderheden.

Om haar ommezwaaai te onderbouwen, heeft de regering vijf criteria bedacht op grond waarvan bepaald kan worden welke groep het predikaat "nationale minderheid" kan krijgen. Zeker drie van deze criteria zijn discutabel: hun leden hebben de Nederlandse identiteit, zij wonen van oudsher op het grondgebied van Nederland en zij wonen van oudsher binnen een specifieke regio. De eerste versie sprak over hier legaal verblijvende personen. Nu is er sprake van een beperking tot de Nederlandse identiteit. Dit loopt niet parallel met het minderhedenbeleid, voorzover dat nog bestaat in Nederland, want dat beperkt zich gelukkig niet alleen tot inwoners met de Nederlandse nationaliteit. De Grondwet spreekt natuurlijk ook van gelijke behandeling van allen die zich in Nederland bevinden. Het opheffen van achterstanden en het scheppen van gelijke kansen zijn vormen van gelijke behandeling. "Van oudsher" is trouwens een discutabel en onduidelijk criterium. Hoe lang geleden is van oudsher?

Het criterium inzake "een specifieke regio" is in strijd met de uitgangspunten die ten grondslag lagen aan de opstelling van het kaderverdrag dat er expliciet van uitging dat de definitie van nationale minderheden zo zou moeten zijn dat ook niet territoriale minderheden, zoals zigeuners, eronder zouden vallen. Dat is in de discussie over de totstandkoming van dit verdrag op het niveau van de Raad van Europa heel duidelijk gesteld. Maar goed, de criteria van de regering hadden natuurlijk de vooropgezette bedoeling om alleen de Friezen over te houden. Nogmaals, volgens mij staat dit op gespannen voet met artikel 2 van het verdrag waarin staat dat het verdrag te goeder trouw moet worden toegepast.

Ik wil ook even kort stilstaan bij de positie van de Roma en de Sinti, gezien de bezorgdheid die de Nederlandse regering telkenmale in EU-verband uitsprekt, als het gaat om nieuwe toetreders. Op zichzelf juich ik het toe dat de regering die bezorgdheid uitsprekt. Zowel in het stuk inzake Roemenië -- dit is pas twee maanden oud -- als in de stukken inzake Slowakije en Tsjechië, die inmiddels lid zijn van de EU, heeft de Nederlandse regering pittige standpunten verkondigd over het beleid in die landen ten aanzien van de Roma en de

Sinti. In dit licht komt de uitsluiting van de Roma en de Sinti ingevolge de definitie van "nationale minderheden" in het verdrag nogal dubbelhartig over. Verleden week is er een rapport van de EU verschenen, getiteld *The situation of Roma in an enlarged EU*, waarin Nederland wordt bekritiseerd en wordt aangeraden om de kaderwet snel te tekenen, inclusief de erkenning van de Roma en de Sinti als minderheid. Kent de regering dat rapport en, zo ja, wat doet zij in het licht van deze discussie met de aanbevelingen daarin?

Ik heb de grote eer, een motie te kunnen indienen die betrekking heeft op de definitie van nationale minderheid betreffende Roma en Sinti.

*M

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

gehoord de beraadslagingen over de goedkeuring van het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden;

overwegende dat:

- Roma en Sinti al eeuwen op Nederlands grondgebied zijn gevestigd;
- het niet de bedoeling is van het kaderverdrag om niet-territoriale minderheden uit te sluiten;
- vele andere landen Roma en/of Sinti als nationale minderheden definiëren;

verzoekt het kabinet, in de verklaring die hoort bij het kaderverdrag ook Roma en Sinti als nationale minderheid te definiëren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Platvoet, Van Thijn, Van Raak, Kox en Jurgens.

Zij krijgt nr. EK-A.

**

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Het kaderverdrag bevat ook een sterke bepaling tegen assimilatie, maar, hoe smaller de definitie van nationale minderheden des te krachtelozer zal die bepaling werken. Dat is evident.

Overblijft de vraag waarvoor het kabinet bang is als het kaderverdrag volgens de Paarse definitie van nationale minderheden zou worden geratificeerd. Het verdrag bepleit een multiculturele samenleving, maar uiteraard binnen de kaders van de rechtstaat en dus zonder vorm van cultuurrelativisme: een pluriforme, diverse maatschappij, die overigens een realiteit is en waaraan xenofobe achterhoedegevechten niets zullen veranderen. Ook de ontwikkelingen van de laatste weken leiden wat de fractie van GroenLinks betreft niet tot een andere conclusie. De overgrote meerderheid van Turken en Marokkanen, om het even tot deze twee groepen te beperken, wil in dit land meedoen. De verharding van het klimaat, mede bepaald door het beleid van de laatste jaren, vormt een rem op hun integratie.

De fractie van GroenLinks vindt de wet op het kaderverdrag prima, maar vindt tevens dat de toelichting van de regering niet deugt. De Europese Unie roept Nederland op om in ieder geval de Roma en de Sinti te

- 10- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

erkennen als nationale minderheid. Dat is wel het minste. Ik ga ervan uit dat in de Raad van Europa en de adviesgroep die de implementatie van het kaderverdrag begeleidt nog niet het laatste woord is gezegd over de Nederlandse houding.

De heer **De Graaf** (VVD): Is in de motie sprake van Sinti en Roma in het algemeen of van Sinti en Roma met de Nederlandse nationaliteit?

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Daarover wordt in de motie geen uitspraak gedaan. Uit correspondentie van belangenorganisaties die mij, en naar ik aanneem ook u, heeft bereikt heb ik begrepen dat het deze gaat om Sinti en Roma die de Nederlandse identiteit hebben.

De heer **De Graaf** (VVD): Dat maakt een wezenlijk verschil uit voor uw motie.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): U bedoelt wat uw steun betreft?

De heer **De Graaf** (VVD): Ja.

De heer **Dölle** (CDA): Mijnheer Platvoet, u vraagt de regering om in de catalogus van minderheden, die nu uit één bestaat, Sinti en Roma op te nemen. U doet dit verzoek los van de positie van de Tweede Kamer? Ik vraag dit in verband met de voorgeschiedenis van het geheel.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat begrijp ik. Ik hoef niet te zeggen wat de regering gaat antwoorden, maar ik zou het begrijpen als die zegt: fracties van GroenLinks, PvdA en SP, wij vinden het een goede motie en nemen die over, maar dat betekent dat wij er nog even mee naar de Tweede Kamer moeten.

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Het wordt natuurlijk hoog tijd dat dit kaderverdrag door Nederland wordt geratificeerd. Niet eens zozeer omdat dat “internationaal positief kan overkomen”, zoals de regeringsbrief van 16 december 2003 stelt, als wel omdat het zinvol is dat de staten die menen dragers te zijn van de Europese normen en waarden, de Europese beschaving, met elkaar vastleggen wat zij daaronder op verschillende terreinen eigenlijk verstaan. Het is daarom zinvol, met elkaar de mensenrechten te formuleren in het EVRM en het is ook zinvol, met elkaar de rechten van nationale minderheden te formuleren. Nederland hoort zich daar niet buiten te stellen, ook niet met een redenering dat hier toch alles wel in orde is.

Het verdrag beschermt de rechten van nationale minderheden, dat zijn minderheidsgroepen die, letterlijk genomen, tot een andere natie behoren, ook al hebben zij het staatsburgerschap van de staat waarin zij wonen. Wij spreken over staatsburgerschap in de regel als over nationaliteit, maar staatsburgerschap is in wezen natuurlijk niet meer dan Staatsangehörigkeit. In Nederland wordt meestal geen verschil gemaakt tussen nationaliteit en staatsburgerschap. Frankrijk en ook Turkije ontkennen zelfs uitdrukkelijk dat er verschil zou kunnen zijn, maar het verdrag geeft aan dat dit verschil op veel plaatsen in Europa wel heel duidelijk wordt gevoeld. Men kan van

staatsburgerschap Roemeen, Slowaak of Oekraïner zijn, maar Hongaar van nationaliteit.

In feite is natuurlijk ook in een aantal gevallen sprake van een soort van dubbele nationaliteit, en hoe soepeler de verhoudingen zijn, hoe eerder dat zich zal voordoen. De Duitsers in België hebben waarschijnlijk in meerderheid zo’n dubbele nationaliteit (misschien wel meer dan de Vlamingen) en de meerderheid van degenen die zichzelf tot de Friese natie rekenen, rekent zich met hetzelfde gemak ook tot de Nederlandse natie. In dergelijke gevallen geeft een verdrag als dit waarschijnlijk materieel weinig extra’s. Desondanks kan ook daar de uitdrukkelijke bevestiging van de status van nationale minderheid psychologisch wel degelijk van groot belang zijn. Ik ben er dus gelukkig mee dat Nederland het verdrag eindelijk ratificeert en ik ben er ook gelukkig mee dat het wel de Friezen en niet alle nieuwe minderheden als nationale minderheid erkent.

Waarom dat laatste, voorzitter? Het verdrag geeft uitdrukkelijk verplichtingen aan de deelnemende partijen, staten. De verplichtingen bestaan eensdeels uit het respecteren van de mensenrechten, ook ten opzichte van leden van de nationale minderheden, maar dat was in feite natuurlijk in het EVRM allang geregeld. Daarnaast geeft het ook rechten die toch in feite als collectieve rechten moeten worden beschouwd. Immers, de overheid moet “maatregelen nemen op het terrein van onderwijs en onderzoek ter bevordering van de kennis van de cultuur, geschiedenis, taal en godsdienst van hun nationale minderheden” en “in gebieden die van oudsher of in groten getale worden bewoond door personen die tot nationale minderheden behoren, indien er voldoende vraag naar is, er voor zorg dragen (...) dat personen die tot deze minderheden behoren voldoende mogelijkheden hebben om de minderheidstaal te leren of om onderwijs in deze taal te krijgen” en “voor zover mogelijk de voorwaarden te waarborgen die het mogelijk maken de minderheidstaal te gebruiken in betrekkingen tussen die personen en de bestuurlijke instanties”.

Ik meen dat door de collega’s Platvoet en Van Thijn aan deze elementen van het verdrag wel erg weinig aandacht is besteed, want het komt mij voor dat het toekennen van dergelijke collectieve rechten, naast andere overwegingen, tot de conclusie moet leiden dat het verdrag toegepast moet worden op de traditionele minderheden. De staat die deze minderheden op zijn territorium heeft, door wat voor historische toevalligheid dan ook, draagt de verantwoordelijkheid voor zowel de individuele als de collectieve rechten van die minderheden, want wie zou anders die verantwoordelijkheid moeten dragen? Voor de zogenaamde nieuwe minderheden gaat dat naar mijn mening niet op. Ieder die zich hier vestigt, heeft recht op eerbiediging van zijn identiteit, onverminderd zijn verplichting om geen misbruik te maken van onze maatschappij. Dat laatste geldt ook voor elke willekeurige Nederlander. Daarvoor is integratie noodzakelijk, maar geen assimilatie. De individuele rechten in het kaderverdrag, die voor een groot deel overeenkomen met de algemene grondrechten van vrijheid van meningsuiting, godsdienst, vereniging en vergadering en het recht om tegen discriminatie te worden beschermd, gaan natuurlijk ook op voor deze nieuwe minderheden. Maar dat geldt niet voor de rechten die aan de collectieven worden gegeven; de plicht van de overheid om “de omstandigheden te bevorderen die voor personen die tot nationale

- 11- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

minderheden behoren, noodzakelijk zijn om hun cultuur in stand te houden en tot ontwikkeling te brengen, en om (...) hun godsdienst, taal, tradities en cultureel erfgoed te bewaren” geldt naar mijn gevoel niet tegenover de nieuwe minderheden. Ik hoop dat de minister niet alleen het laatste met mij eens is, wat vast wel het geval is, maar ook het eerste, dus: niet alleen heeft Nederland geen plicht de Arabische en Turkse taal en cultuur te bevorderen, maar ook niet het recht om het beleven van deze culturen tegen te gaan zolang ze althans niet in strijd met onze rechtsorde komen.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): U moet wel goed lezen. Er staat niet in het verdrag dat de partijen zich verplichten om de Arabische cultuur te bevorderen. Er staat: de omstandigheden te bevorderen waardoor leden van die minderheidsgroep daarvan kunnen blijven genieten. Dat is iets anders.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Er staat: de omstandigheden te bevorderen die noodzakelijk zijn om die cultuur en die taal in stand te houden en tot ontwikkeling te brengen. Daarbij horen de andere citaten die ik heb gegeven. Die gaan nog iets verder: zelf maatregelen nemen op het gebied van. “Zorgdragen voor” betekent echte actie vanwege de overheid ten bate van deze minderheden. De vraag is ten bate van welke minderheden je zover wilt gaan, dus niet assimilatie voorkomen, maar veel verder. Dat is het verdrag.

Ik kom op dit punt even terug op de opmerking van de heer Dölle dat het in een bepaald stadium noodzakelijk kan zijn om te identificeren wie er tot een minderheid behoort, in ons concrete geval: wie tot de minderheid Friezen behoort en wie niet. Het probleem bij een dergelijke vraagstelling is natuurlijk dat het staatsburgerschap door de wet wordt geregeld en is afgedekt. Dat is bij het “tot een natie behoren” in het algemeen niet het geval. Men komt bij het “tot een natie behoren” dus niet verder dan het: zich tot een natie bekennen. Dat lijkt mij op zichzelf een zeer doeltreffend criterium.

De heer **Dölle** (CDA): Je kunt het eerste standpunt innemen, dan volstaat de verklaring, bijvoorbeeld: wij zijn Friezen. Ik heb gevraagd of de regering dat standpunt onderschrijft. Uit de vorige ronde kwam via toenmalig minister Van Boxtel de opvatting naar voren dat er een zekere toets denkbaar was. Ik ben het met u eens dat dan de vraag is hoe het moet worden getoetst.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Dan wachten wij rustig af wat de minister ervan zegt.

Voorzitter. Ik kom tot een ander punt, dat hiermee wel verbonden is. De positie van de Roma en Sinti is een bijzondere. Het zijn niet aan een regio gebonden minderheden, het zijn wel nationale minderheden in die betekenis dat men zich, ondanks het Nederlandse staatsburgerschap, voelt behoren tot de grenzen overstijgende natie van Roma en Sinti. Het zijn minderheden met een duidelijk eigen cultuur en taal. Deze kunnen met de beste wil van de wereld niet meer worden beschouwd als een van de “nieuwe minderheden”. Zoals de Europese staten ieder voor zich verantwoordelijk gehouden moeten worden voor de individuele en de collectieve, de nationale rechten van hun regiogebonden

minderheden, zo is Europa als geheel zo’n beetje verantwoordelijk voor de individuele en ook voor de nationale rechten, de collectieve rechten, van de Roma en Sinti. In erkenning daarvan zou Nederland zijn deel van die verantwoordelijkheid op zich moeten nemen en deze minderheden onder het verdrag moeten brengen. Is de regering bereid zijn om in een nieuwe verklaring naast het verdrag deze groepen alsnog als doelgroepen van het verdrag aan te merken? Ik vraag hiermee hetzelfde als in de motie wordt gevraagd waarbij ik mij van harte aansluit.

Tenslotte. Via het Europees Handvest voor Regionale of Minderheidstalen is al eerder een proces op gang gekomen waarbij wordt gemonitord of Nederland voldoet aan zijn verplichtingen ten opzichte van het Fries als minderheidstaal. Daarvoor wordt door Nederland periodiek een rapportage verzorgd aan de Raad van Europa om daarmee de commissie van deskundigen van deze raad te voeden. En er is het Consultatief Orgaan Fries ingesteld om de minister van BZK te adviseren met betrekking tot de toepassing van dat handvest. Voor het Kaderverdrag nationale minderheden moet ook worden gerapporteerd aan de Raad van Europa. Acht de minister het mogelijk, en efficiënt, om de rapportage over het handvest ook te gebruiken als rapportage voor dit kaderverdrag?

Verder moet, meen ik, door Nederland een lid benoemd worden voor de adviescommissie die voor de Raad van Europa de “toereikendheid van de door partijen genomen maatregelen” moet helpen beoordelen. Is de minister ook van mening dat daarvoor bij voorkeur een deskundige uit de Friese minderheid zelf moet worden aangewezen of iemand die tenminste voldoende persoonlijke betrokkenheid heeft bij de problematiek van minderheden? Zou dan ook hier niet het beste gezocht kunnen worden naar een combinatie met de commissie van deskundigen voor het Europees Handvest? Het gaat bij het kaderverdrag en het handvest in hoge mate om dezelfde zaken. Dat geldt voor zover het de Friezen betreft en ook voor de Roma en Sinti als die nog zouden worden toegevoegd.

Voorzitter. Het zal duidelijk zijn dat ik uiterst tevreden ben dat de ratificatie van het kaderverdrag nu eindelijk plaats kan vinden, maar dat ik graag nog van de minister antwoord op de gestelde vragen wil hebben.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Iedereen in dit land behoort tot een minderheid, maar niet allemaal tot een nationale minderheid. Dat voorrecht komt bij mijn weten in deze Kamer slechts toe aan de heren Middel, Ten Hoeve -- het valt mij overigens tegen dat hij zijn bijdrage niet in het Fries heeft geleverd -- Walsma en natuurlijk koning Willem II.

De goedkeuring van dit verdrag inzake bescherming van nationale minderheden kent een lange geschiedenis in deze Kamer waar de behandeling in 2001 stakte. Vandaag keuren wij het kaderverdrag eindelijk goed, een verdrag dat volgens het kabinet slechts betrekking heeft op de Friezen.

Waarom is dit kaderverdrag zo belangrijk? Na dat akkefietje met Bonifatius hebben wij toch nauwelijks serieuze problemen met onze Friezen gehad? Het kabinet stelt ook dat goedkeuring van het dit verdrag geenszins directe gevolgen heeft voor de wetgeving: Nederland voldoet aan alle in het verdrag gestelde eisen. Individuele

- 12- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Friezen kunnen geen beroep op dit verdrag doen -- het is al eerder gezegd -- en het verdrag heeft volgens het kabinet dan ook vooral symbolische waarde. Goedkeuring van dit verdrag zou een steun kunnen zijn voor nationale minderheden in met name het oosten van Europa.

Toch maakt de goedkeuring van dit verdrag op mijn fractie een wat rommelige indruk. Dat hangt samen met een weeffout in de tekst van het verdrag zoals die in 1995 is vastgesteld. De betrokken landen zijn het destijds niet eens kunnen worden over een definitie van nationale minderheid. Nadere invulling van dat begrip werd overgelaten aan de verschillende ondertekenaars. Verschillende landen hebben dan ook een heel andere betekenis aan dat begrip gegeven, waarbij Nederland in eerste instantie heeft gekozen voor een heel brede interpretatie: niet alleen de Friezen, maar ook personen die behoren tot de doelgroepen van integratie zouden tot een nationale minderheid kunnen worden benoemd. Terugkijkend blijkt deze interpretatie erg gebonden aan de tijdgeest. Destijds dreigde de opvatting van nationale minderheid te worden verbonden met lopende integratiepolitiek. De opvattingen over integratie zijn echter veranderd, evenals de groepen die bij de integratie betrokken zijn. Daarmee zouden nationale minderheden die wij toen zouden hebben benoemd nu alweer hopeloos achterhaald zijn en zou een soort systeem van promotie en degradatie van nationale minderheden zijn ontstaan.

Collega Van Middelkoop, die destijds als lid van de Tweede Kamer tevergeefs een motie indiende om het verdrag alleen te betrekken op de Friezen, heeft alsnog gelijk gekregen. Maar de senatoriale striptease van destijds heeft er wel toe geleid dat goedkeuring van het verdrag zoals dat thans voorligt nog maar weinig invloed heeft. Nederland voldoet aan de eisen, de positie van de Friezen wordt bovendien door allerlei andere internationale verdragen en handvesten beschermd.

Het argument dat goedkeuring van dit verdrag door Nederland een voorbeeld is voor andere landen die het met de bescherming van de minderheden wat minder nauw nemen, zou veel meer gelden als in 1995 wél overeenstemming zou zijn bereikt over een gemeenschappelijke definitie. Dat kunnen wij vandaag helaas niet meer veranderen. Waar wij het nog wel over kunnen hebben, is waarom de minister de keuze van nationale minderheid beperkt tot de Friezen. Die keuze doet ons in ieder geval erg willekeurig aan. In een overleg in de Tweede Kamer op 19 april 2004 noemde de minister een aantal criteria waaraan een nationale minderheid zou moeten voldoen: leden moeten de Nederlandse identiteit hebben, minderheden moeten een eigen identiteit hebben, deze willen bewaren, van oudsher op Nederlands grondgebied zijn gevestigd en van oudsher wonen in een specifieke regio. Mijn fractie heeft sterk de indruk dat de minister eerst gekozen heeft voor de Friezen en daar naderhand criteria bij heeft bedacht. De criteria lijken ons erg willekeurig en zeker niet sluitend. Zelf noemt de minister al het probleem met mensen die buiten Friesland wonen en zich Fries voelen en mensen die zich in Friesland hebben gevestigd en zichzelf een Friese identiteit hebben aangemeten. Kan zij instemmen met ons voorstel om of die criteria beter sluitend te maken of ze gewoon weg te laten? Dan kunnen wij de politieke beslissing nemen dat de Friezen een nationale minderheid zijn, zonder daaraan met behulp van allerlei criteria de suggestie te geven van exactheid.

Nu de minister er toch voor gekozen heeft om criteria op te stellen, moeten wij ons wel afvragen waarom ook niet andere groepen voor het keurmerk van nationale minderheid in aanmerking komen. Kan zij aangeven waarom bijvoorbeeld de Antillianen en Surinamers geen nationale minderheid zijn? Naar onze mening voldoen zij aan de gestelde criteria. Waarom zij niet, maar de Friezen wel?

Zeker als wij goedkeuring van dit verdrag zien als een mogelijke steun in de rug voor minderheden in andere landen moet mijn fractie bijzondere aandacht vragen voor de Sinti en de Roma. De positie van deze groepen in Nederland is weinig florissant en in heel veel andere landen ronduit slecht. Daarbij komt dat sommige ondertekenaars van het verdrag -- zoals Duitsland, Oostenrijk, Denemarken -- er nadrukkelijk voor hebben gekozen om de Sinti en Roma wél tot nationale minderheid te benoemen. De heer Van Thijn heeft aangegeven dat Nederland internationaal een modderfiguur slaat als wij dit verdrag op deze manier goedkeuren.

Zowel de permanente commissie-Meijer als ook Forum stellen dat de Sinti en de Roma zouden vallen onder de door de minister gestelde criteria voor nationale minderheid. Afgelopen vrijdag kwam daar nog bij het door de heer Platvoet gememoreerde rapport van de Europese Commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid, waarin duidelijk wordt gesteld dat de criteria van Nederland uitermate arbitrair zijn, met name het vijfde criterium over de specifieke regio, en sterk wordt aangedrongen op erkenning van de Roma en de Sinti als nationale minderheid. Interessant vond ik ook de opmerking van de heer Dölle, namelijk dat wij nu nog niet precies kunnen vertellen of dit voor altijd onze nationale minderheid zal blijven, of dat later eventueel ook andere groepen tot die nationale minderheid zouden kunnen toetreden. Uit een oogpunt van zorgvuldigheid van wetgeving of goedkeuring moeten wij toch erkennen dat er op dit moment al traceerbare groepen zijn -- Surinamers, Antillianen, de Sinti en de Roma -- die in de toekomst eventueel wel tot de nationale minderheid kunnen worden benoemd.

Dat vijfde criterium was voor de genoemde Europese commissie een pijnpunt. Dat maakt het uitsluiten van non-territoriale minderheden mogelijk, terwijl dat op basis van Europees verdrag ter bescherming van de rechten van minderheden niet toegestaan. Ook het kaderverdrag houdt de mogelijkheid open om deze minderheden onder het verdrag te laten vallen, zoals ook andere landen al hebben gedaan. Is de minister bereid, zeker omwille van de voorbeeldfunctie van dit verdrag, de Sinti en de Roma alsnog aan te wijzen als nationale minderheid. De desbetreffende motie daarover hebben wij graag medeondertekend.

In haar brief van 16 december 2003 aan de Tweede Kamer stelt de minister: "Gedeeld burgerschap is het doel van het nieuwe integratiebeleid." Het is om deze reden dat zij voorstelt om alleen de Friezen aan te duiden als nationale minderheid. Natuurlijk vroegen wij ons meteen af, of wij daaruit moeten opmaken dat wij met de Friezen niet streven naar gedeeld burgerschap. Veel meer vroeg ik mij af, welke rol de minister voor zichzelf ziet in het bevorderen van dat gedeeld burgerschap. Zij spreekt van de voorbeeldfunctie die goedkeuring van dit verdrag door Nederland kan hebben, maar recente ontwikkelingen laten zien dat wij weinig reden hebben voor

- 13- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zelfgenoegzaamheid. Sinds de behandeling van dit kaderverdrag in eerste termijn in 2001 is de positie van Nederland in de wereld wat de omgang met minderheden betreft sterk veranderd. Ons zelfbeeld van een vredige en tolerante samenleving heeft de laatste jaren nogal averij opgelopen. Het is goed dat wij vandaag afspreken om onze handtekening onder dit verdrag te zetten, maar wij willen graag van de gelegenheid gebruik maken om de minister te vragen of zij ook nog raakvlakken ziet met een andere grote minderheid in Nederland van ruim 1 mln mensen, de moslims, en of ook voor haar niet de tijd is aangebroken om na te denken over de bescherming van deze minderheid. Moeten wij bijvoorbeeld alle moslims vragen om in Friesland te gaan wonen en zichzelf Fries te voelen? Dan zouden zij natuurlijk wel onder de bescherming van dit verdrag kunnen vallen.

De heer **Dölle** (VVD): Stelt u dat ook religie een noemer kan zijn waarop minderheden kunnen worden gedefinieerd?

De heer **Van Raak** (SP): Ik heb het nu niet meer over nationale minderheden maar over de brief van de minister waarin zij stelt dat het nieuwe integratiebeleid gedeeld burgerschap als uitgangspunt moet hebben. Ik vraag de minister hoe zij daar invulling aan zou willen geven.

Voorzitter. Er zijn aanwijsbare groepen in de samenleving die in toenemende mate het doelwit worden van wat wij vroeger gewoon racisme en discriminatie noemden, maar daar wordt naar onze opvatting niet veel aan gedaan.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Begrijp ik het goed dat de SP het samen met de PvdA en GroenLinks betreurt dat de oude definitie in de vuilnisbak is gekieperd? U spreekt over de Sinti en de Roma, over Surinamers en Antillianen, maar Turken en Marokkanen noemde u niet. Wat betekent dat? Is dat toeval?

De heer **Van Raak** (SP): Ik heb eerst gezegd dat ik de criteria die de minister heeft geformuleerd niet zorgvuldig en niet consistent vind en dat ik er eigenlijk een politiek debat van zou willen maken, los van die criteria. Nu wij die criteria toch hebben, wilde ik de minister de vraag stellen of daar alleen de Friezen onder vallen. Als je naar die criteria kijkt, zou ik mij kunnen voorstellen dat er bijvoorbeeld ook groepen als Surinamers, Antillianen, Roma en Sinti. Dat was een vrij willekeurige opsomming. Voor Turken en Marokkanen zou het wellicht wat ingewikkelder liggen. Mijn vraag aan de minister was of zij haar eigen criteria en de keuze voor alleen de Friezen wel zo consistent vindt.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Uw kritiek op die criteria deel ik wel, maar uit uw antwoord kan ik niet opmaken dat u de oude definitie van drie, vier jaar geleden, waar het CDA en de VVD toen tegen waren, weer in ere wil herstellen.

De heer **Van Raak** (SP): Je krijgt dan een degradatie- en promotiesysteem van nationale minderheden en dat lijkt mij niet zo handig, maar nog minder handig lijkt ons om de definitie van nationale minderheid te relateren aan vrij willekeurige criteria of aan lopend integratiebeleid.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Maar dat kwam natuurlijk omdat het verdrag nadrukkelijk spreekt over het opheffen van achterstanden. Het was dan ook niet zo vreemd van de toenmalige regering om die groepen te definiëren die zich toen in een achterstandssituatie bevonden en zich nog steeds in een achterstandssituatie bevinden. Voor zover ik weet, wordt dat ook niet door de regering ontkend. Het was toen wel heel logisch, maar ook nu gelet op de tekst van het verdrag om die groepen mee te nemen in de werking van dit verdrag.

De heer **Van Raak** (SP): Als de minister het met ons eens is dat die criteria eigenlijk niet zo zinvol zijn, dat wij die vanaf nu overboord kieperen en een politiek debat gaan voeren over wat wij als nationale minderheid gaan benoemen, dan kunnen wij wat mij betreft nog alle kanten op.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Soms snap ik het niet helemaal, dus stel ik maar een betrekkelijk willekeurige vraag. Waarom zou het nu zoveel moeilijker zijn om Turken en Marokkanen onder het verdrag te laten vallen dan Antillianen en Surinamers? Niet dat het erg belangrijk is, maar het viel mij gewoon op.

De heer **Van Raak** (SP): Dat komt door dat vijfde criterium over het territorium. Je kunt je afvragen wat nu precies dat Nederlandse territorium is. Horen daar bijvoorbeeld ook voormalige koloniën bij? De Antillen zijn onderdeel van ons koninkrijk en dat is dan ook redelijk goed te lokaliseren. Ik zou graag van de minister vernemen of ook zij die mogelijkheid ziet.

Voorzitter. Ik sprak erover dat aanwijsbare groepen in de samenleving in toenemende mate doelwit zijn geworden van racisme en discriminatie. In het verlengde van dit debat zie ik een mooie taak weggelegd voor de minister Vreemdelingenzaken en Integratie. Groepen moslims hebben te maken met discriminatie op het gebied van werkgelegenheid, huisvesting en toegang tot vrijetijdsbesteding. Ik heb het dan over gedeeld burgerschap dat uitgangspunt moet zijn van het nieuwe integratiebeleid. Aanvallen op moslims nemen schrikbarende vormen aan, moslims hebben kinderen op school die getreiterd en uitgesloten worden, moslims worden uitgescholden en bespuugd. Politici zijn niet onschuldig aan het stigmatiseren van deze minderheden. Het is helaas heel gewoon geworden om verstrekkende negatieve uitspraken te doen in de media over de moslims als groep. Dat maakt hen als groep als doelwit helaas ook acceptabel voor burgers die bang zijn gemaakt of zijn geworden. Daarom vraag ik de minister ten slotte welke rol zij voor zichzelf ziet weggelegd om te voorkomen dat wij een land worden dat door anderen op de vingers wordt getikt als het gaat om onze omgang met minderheden.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Spreekt de heer Van Raak nu over de bescherming van de rechten van mensen of over de bescherming van nationale minderheden?

De heer **Van Raak** (SP): Ik heb het niet meer over de bescherming van nationale minderheden. Ik heb de minister enige tijd geleden vragen gesteld over haar opmerking dat gedeeld burgerschap het doel is van het nieuwe integratiebeleid, los van nationale minderheid, culturele minderheid of etnische minderheid. De vragen

- 14- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

die ik de minister als laatste heb gesteld, hebben betrekking op minderheden.

De voorzitter: Het woord is aan de heer Engels die zijn maidenspeech zal houden.

**

*N

De heer **Engels** (D66): Mevrouw de voorzitter. Vandaag spreken wij, of beter gezegd: spreekt de Eerste Kamer voor de tweede keer over de goedkeuringswet voor het kaderverdrag. In de praktijk van het verdragsrecht is dit vrij ongebruikelijk, zo niet betrekkelijk zeldzaam. De achtergronden en redenen van de aanhouding van dit dossier zijn bekend en genoegzaam door voorgaande sprekers gememoreerd. Als in dienstjaren nog betrekkelijk jonge senator acht ik het niet gepast de geschiedenis van dit verdrag en de parlementaire behandeling ervan nog eens uitgebreid over het voetlicht te brengen.

Ook voor de fractie van D66 was de interpretatie van het in het verdrag niet gedefinieerde begrip nationale minderheid in 2001 kernpunt van de discussie. Sindsdien zijn de feiten en omstandigheden echter niet onaanzienlijk gewijzigd. Dit geldt allereerst voor de nationale en internationale maatschappelijke en politieke ontwikkelingen. Bovendien zijn intussen op verschillende posities nieuwe politiek-bestuurlijke spelers actief. Ik realiseer mij nu dat dit ook voor mij geldt. Tot slot is het voorstel van de regering over de inhoud van de bij het wetsvoorstel gevoegde verklaring over de invulling van het begrip nationale minderheid substantieel gewijzigd. Wij kunnen ons daarbij niet geheel aan de indruk onttrekken dat tussen beide veranderingen een zeker verband bestaat.

Blijkens zijn brief van 16 december 2003 motiveert het kabinet de gewijzigde inhoud van de verklaring met een politiek-strategisch en een politiek-inhoudelijk argument.

Het politiek-strategische argument is, dat voor de eerdere verklaring waarin -- behalve de Friezen -- ook personen die behoren tot de doelgroepen van het integratiebeleid, tot nationale minderheid waren verheven en dat daarvoor geen meerderheid in deze Kamer te vinden is. Ik ga er voorshands niet van uit dat het kabinet het oordeel van de Eerste Kamer in de toekomst tot voornaamste punt van afweging wil maken, maar ik laat de minister uiteraard de vrijheid om daar een andere mening over te geven. Als ik het goed zie, moeten wij veeleer aannemen dat het kabinet bezorgd is over de ontstane vertraging in de ratificatieprocedure.

Het politiek-inhoudelijke argument is dat zich inmiddels een omslag voltrekt in het integratiebeleid: minder acceptatie van verschillen, meer gedeeld burgerschap. Wat hier verder van zij, met dit argument zegt het kabinet naar mijn oordeel dat onder de huidige feiten en omstandigheden een verbinding van het beleid inzake culturele minderheden met het integratiebeleid ook inhoudelijk niet langer opportuun is.

Mijn fractie heeft zich in 2001 in positieve zin uitgesproken over de toen voorliggende interpretatie van het begrip nationale minderheid en de daarop gestoelde verklaring bij het verdrag. De vraag rijst of de gewijzigde en daarmee beperkte interpretatie welke thans voor ligt, aanleiding kan zijn om terug te komen op het eerder

uitgesproken standpunt vóór de goedkeuring van het kaderverdrag te stemmen.

Voor de fractie van D66 weegt thans zwaar dat het kaderverdrag nu binnen afzienbare tijd zal worden geratificeerd. Het is weliswaar niet een verdrag met op voorhand direct door de burgers in te roepen rechten, maar het ontleent niettemin betekenis aan het feit dat voor het eerst een bindend verdrag voor de bescherming van minderheden tot stand kan komen. De aard van de bescherming en de betekenis van de term minderheden is weliswaar binnen de grenzen van culturele eigenheid, maar dat doet niet af aan de signaalfunctie van het kaderverdrag. Op internationaal-rechtelijk niveau zouden met andere woorden nieuwe initiatieven tot ontplooiing kunnen komen voor een verdergaande bescherming van minderheden.

Mijn fractie heeft voorts in toenemende mate moeite met de vaststelling dat Nederland zo langzamerhand terecht is gekomen in het rechterrijtje van landen die wel ondertekend, maar nog niet geratificeerd hebben. Dit past naar ons oordeel niet echt meer bij het in artikel 90 van de Grondwet neergelegde beginsel van de bevordering van de internationale rechtsorde.

Als derde en laatste punt vraag ik nog uw aandacht voor het volgende. Adequate en werkelijke bescherming van minderheden gaat uiteindelijk verder en is ook veel breder dan bescherming van culturele minderheden en van doelgroepen van integratiebeleid. Deze bescherming is bovendien niet in de laatste plaats afhankelijk van onze nationale wetgeving. In dit perspectief is de finale betekenis van dit verdrag, zoals ook mijn voorganger Jan Terlouw op 29 mei 2001 zei, dat het een instrument is voor een internationale dialoog over de behandeling van minderheden.

Op grond van de drie hiervoor genoemde overwegingen spreekt de fractie van D66 vandaag opnieuw uit dat zij voor de goedkeuring van het kaderverdrag zal stemmen.

De voorzitter: Mijnheer Engels. Ik feliciteer met uw maidenspeech. Uw curriculum vitae overziende was het niet zozeer de vraag of, maar veeleer wanneer u lid zou worden van deze Kamer. In de afgelopen decennia heeft u zich immers niet alleen geïnteresseerd getoond in de theorie van het functioneren van de overheid, maar heeft u ook deelgenomen aan de onderscheiden delen van de trias politica, de wetgevende, de rechterlijke en de uitvoerende macht.

U bekleedde het lidmaatschap van de gemeenteraden van Eelde en Tynaarlo, was wethouder en loco-burgemeester van Eelde en van 1999 tot 2004 lid van de provinciale staten van Drenthe. Sedert 1988 bekleedt u ook de nevenfunctie van rechter, als plaatsvervanger eerst in Groningen en later in Assen. En sinds 7 september jongstleden mag u deel uitmaken van deze Kamer als lid van de fractie van D66.

U bent als hoogleraar verbonden aan de Thorbecke-leerstoel, indertijd ingesteld door de VNG. U heeft in uw wetenschappelijke leven gepubliceerd over onze Grondwet en over allerlei hervormingen in het openbaar bestuur waarover in deze tijden zowel binnen als buiten het parlement zoveel wordt gediscussieerd. Het zal voor u interessant zijn te ervaren hoe wetenschappelijke inzichten zich verhouden tot de politieke praktijk van alledag aan het Binnenhof.

- 15- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Tot slot: u maakte recentelijk nog deel uit van de stuurgroep van de commissie die door de minister van BZK is ingesteld om de Wet dualisering gemeentebestuur te evalueren. Wij hebben begrepen dat u het lidmaatschap van deze commissie met een zekere spijt hebt opgegeven voor het lidmaatschap van deze Kamer. Ik weet zeker dat deze gevoelens van spijt, en ik reken er als voorzitter op dat dit vandaag al zal zijn, plaats zullen maken voor gevoelens van diepe dankbaarheid en grote trots dat u met 74 collegae hier de werkzaamheden van de senaat mag verrichten.

Ik wens u van harte veel succes daarbij.

**

De heer **Engels** (D66): Dank u zeer.

De **voorzitter**: Ik geef de collegae nu de gelegenheid om de heer Engels te feliciteren.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**: Ik schors de beraadslaging tot 16.00 uur.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!ILO-verdrag!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 28 juni 1962 te Genève totstandgekomen Verdrag betreffende de gelijkheid van behandeling van eigen onderdanen en vreemdelingen met betrekking tot de sociale zekerheid (Verdrag Nr. 118 aangenomen door de Internationale Arbeidsconferentie in haar zesenviëftigste zitting; Trb. 1962, 122 en Trb. 1964, 23) (29382).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Mijn fractie staat hier met een bezwaard gemoed. Ik wil dit illustreren aan de hand van enige citaten uit de brief van de minister van SZW uit 1995 over de zogeheten normatieve ILO-verdragen op sociaal terrein. Het eerste citaat luidt: "Bij de beoordeling van de wenselijkheid van het opzeggen van verdragen in relatie tot de herijking van beleidsdoelstellingen op sociaal gebied dient mede in de beschouwing betrokken te worden dat opzegging van verdragen wel het meest vérgaande, maar niet het enige middel is om nationale beleidsruimte te creëren. Doorgaans blijken adequate mogelijkheden te bestaan bij de interpretatie van een verdrag."

Het tweede citaat staat onder de kop Heroverweging van verdragsverplichtingen. "Overigens ligt het niet voor de hand ILO-verdragen vanuit een zuiver nationaal belang te bezien. De betekenis van de ILO en haar verdragen is er met name voor die landen die nog volop in ontwikkeling zijn. Internationale arbeidsnormen hebben nadrukkelijk een functie als exponent van een streven naar mondiale sociale gerechtigheid en rechtvaardige concurrentieverhoudingen. (...) Voor zover

een herijking van op een bepaald moment bestaande nationale beleidsdoelstellingen in het geding is, lijkt de vraag gerechtvaardigd of het opzeggen van verdragen in juiste verhouding staat tot het grotere belang dat met deze verdragen wordt gediend. Dit te meer omdat in vele gevallen een aangepaste interpretatie van bestaande verdragsteksten op dit punt al voldoende ruimte kan scheppen."

Mijn fractie neemt aan -- zij kan het zich haast niet anders voorstellen -- dat dit betoog in hoofdlijnen door deze minister wordt onderschreven. Een ILO-verdrag dient kortom niet te worden opgezegd zolang niet glashelder is dat dit ook nodig is. Dat is in dit geval niet aan de orde, ook niet voor partijen zoals de PvdA die de doelstelling en de uitgangspunten van de Wet BEU onderschrijven. Dat uitgangspunt luidt kort gezegd: geen export van uitkeringen wanneer er geen sluitende afspraken tot handhaving te maken zijn. Echter, ook wanneer men hier ten volle achter staat, bestaat er ernstige twijfel over de noodzaak om dit verdrag op te zeggen.

Ik heb gezocht naar een goed beeld om dit te illustreren om te voorkomen dat dit betoog alleen maar droge juristerij wordt, wat het naar ik vrees toch een beetje wordt. Stel dat het ILO-verdrag een fraai gebeeldhouwde houten deur is, die hermetisch is gesloten. Wij zijn ervan overtuigd dat het vanwege voorgenomen beleid essentieel is om door deze deur heen te gaan. Dus met pijn in het hart gaat de koevoet erin. Als de deur vervolgens volledig aan flarden is, blijkt hier een zware stalen brandwerende deur achter te zitten die met geen mogelijkheid open kan. Wat nu? Op dat moment valt het oog op een wat verscholen zittend poortje naast die deur dat met enig beleid wel te openen valt.

Wat is de parallel? De minister meent dat, als dit verdrag is opgezegd, de uitgangspunten van de Wet BEU probleemloos en naar de letter kunnen worden doorgevoerd. Die uitgangspunten zijn het beëindigen van de toeslagen krachtens de Toeslagenwet over de landsgrenzen heen en het beëindigen van AOW-, ANW-, WAO- en WAZ-uitkeringen naar landen waarmee geen handhavingsovereenkomst te sluiten valt. Hebben wij dit goed begrepen? Overweegt u inderdaad om, zodra opzegging van dit verdrag een feit is, de toeslagen krachtens de Toeslagenwet te beëindigen buiten en ook binnen de Europese Unie, zodat bijvoorbeeld een arbeidsongeschikte werknemer met een WAO-uitkering die naar Frankrijk verhuist wel die WAO mag meenemen, maar niet de toeslag op de uitkering? Hetzelfde geldt voor de uitkeringen. Betekent opzegging van het ILO-verdrag dat de AOW- en de WAO-uitkering van geremigreerde ex-werknemers in landen waarmee geen verdrag is gesloten per direct wordt beëindigd? Zo ja, kunt u aangeven om welke landen en hoeveel mensen met bijvoorbeeld een AOW-uitkering het gaat? Afhankelijk van de stellingname van de minister kom ik in tweede termijn op deze kwestie terug. Ik ga even door met de parallel.

Mijn fractie heeft, evenals ongetwijfeld de minister, kennisgenomen van de uitspraak van de Centrale raad van beroep, de hoogste rechter in het socialezekerheidsrecht, waarin deze uitsprekt dat de toeslagen op grond van de Toeslagenwet niet zomaar niet-premiegerelateerde bijlagen zijn om mensen boven een zeker sociaal minimum te houden. De raad oordeelt dat deze toeslagen vanwege het karakter van de wet een

- 16- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

intrinsiek onderdeel zijn van de uitkeringen waaraan zij zijn opgehangen: de WAO, de Ziektewet of de WW. Wie enigszins op de hoogte is van de systematiek van de Toeslagenwet, bijvoorbeeld de beklagenswaardige mensen die dit onderwerp moeten doceren aan studenten, begrijpt dit standpunt van de rechter zeer wel. Het komt regelmatig voor -- ik geef mijn studenten er ook voorbeelden van -- dat een werknemer een WW-uitkering en een toeslag op grond van de Toeslagenwet krijgt en vervolgens naar de gemeente gaat omdat hij nog altijd onder het sociaal minimum zit. Ik geef een klein voorbeeld om aan te geven waarom dit een wat problematische wet is.

Door deze uitspraak ontstaat een probleem, namelijk niet de Wet BEU als zodanig, maar het uitgangspunt van de non-exporteerbaarheid van socialemimumuitkeringen of sowieso naar landen waar het controleperspectief slecht is. Het probleem bestaat daar niet voor, maar wel voor dat ene onderdeel van de Wet BEU dat bij de Centrale raad van beroep is gesneuveld, namelijk artikel 4a van de Toeslagenwet, dat die toeslag tot een non-exporteerbare uitkering verklaart. Dat probleem zit niet alleen in verdrag 118, maar ook -- nu komen wij bij deze stalen deur -- in het EVRM, waarin socialeverzekeringsaanspraken al geruime tijd geleden tot beschermingswaardige eigendomsrechten zijn verklaard. In gewoon Nederlands: als de Sociale Verzekeringsbank en het UWV straks na opzegging van dit verdrag met beleidslijn 1 doorgaan, komen wij de rechter opnieuw tegen. De minister weet uiteraard dat dit gevaar bestaat. De rechtbank Amsterdam heeft immers na de aankondiging dat de koevoet erin zou gaan de regering geheel onverplicht en ten overvloede gewezen op het problematische van de wet in het licht van het discriminatieverbod in het EVRM en het IVBP. Op vragen vanuit deze Kamer hoe de minister deze uitspraak leest en hoe hij zijn kansen inschat om die in hoger beroep teruggedraaid te krijgen, krijgen wij het antwoord dat hij zich niet wil uitlaten over zaken die nog onder de rechter zijn.

Als algemene beleidslijn kunnen wij dit antwoord volstrekt billijken. Ook mijn fractie is van oordeel dat de politiek zich niet te snel moet uitlaten over zaken die nog onder de rechter zijn. Echter, nu de minister van ons vraagt een verdrag op te zeggen terwijl dit volstrekt zinloos en dus overbodig is als de regering haar stellingname ook bij de hoogste rechter ziet sneuvelen, komen de kaarten toch wat anders te liggen. Dit brengt mij bij het derde onderdeel van de parallel, het deurtje waar wij nog doorheen kunnen.

Het probleem van de uitspraak van de rechter is niet zozeer dat deze oordeelt dat het ILO-verdrag de Wet BEU ten gronde verbiedt. Het verdrag schrijft de exporteerbaarheid van uitkeringen als uitgangspunt voor, maar daarmee is nog niet gezegd dat staten die dit verdrag hebben aanvaard dit ook werkelijk onder alle omstandigheden verplicht zijn. Ook de ILO zal naar wij aannemen kunnen billijken dat uitkeringen niet worden geëxporteerd, als de controle op de rechtmatigheid niet kan plaatshebben. Het is zelfs de vraag of je de Wet BEU daarvoor nodig hebt. In veel gevallen kan een aangepaste interpretatie van bestaande verdragsteksten op dit punt voldoende ruimte scheppen. Ik verwijs nog even naar het citaat waarmee ik dit betoog heb aangevangen.

Is er na de uitspraak van de Centrale raad van beroep contact geweest met de ILO? Heeft u daar bijvoorbeeld navraag laten doen of een beleidslijn, ook van

een land dat deze conventie ten volle heeft onderschreven, om de export van uitkeringen te staken naar landen waar geen controle op rechtmatigheid mogelijk is in hun visie toelaatbaar is? De nationale rechter heeft zich daarover immers nooit uitgelaten. De uitspraken van zowel de Centrale raad van beroep als de rechtbank zien alleen op dat ene aspect van de Wet BEU: het algeheel non-exporteerbaar verklaren van toeslagen. De Wet BEU draait naar wij menen in de kern toch ergens anders om.

Nu begrijpt mijn fractie best waarom de minister niet zomaar op de overtuiging van een aantal leden in deze Kamer wil afgaan. Wij snappen ook wel waarom andere fracties liever het zekere voor het onzekere nemen, dus een verdrag opzeggen onder de noemer "je weet maar nooit". Maar het is nu nog geen vijf voor twaalf; het is met dit dossier kwart voor twaalf. Zou de regering de paar maanden die wij nog hebben niet kunnen gebruiken om op dit punt ter zake kundig advies in te winnen? Kan zij zich bijvoorbeeld laten informeren of opzegging van een internationaal non-discriminatieverdrag zoals verdrag 118 iets oplost voor een land zoals het onze, waarvan het rechtssysteem al zo stevig is verankerd in verschillende non-discriminatie-normen? Dat advies zou dan eigenlijk moeten gaan over twee kwesties.

De eerste vraag is of de volledige non-exporteerbaarverklaring van toeslagen geen verboden discriminatie naar nationaliteit oplevert, ook in de zin van het EVRM of het IVBP. Ik verwijs naar het oordeel van de hoogste rechter in dit land over de aard van de toeslagen en naar de recente uitspraak van het Europese Hof die is gevallen na deze uitspraak van de Centrale raad van beroep waarnaar de rechtbank Amsterdam verwijst. Ik citeer uit het arrest van de rechtbank. Voorzover na het arrest van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in de zaak-G., waarover uitgebreid is gesproken bij de behandeling van de Wet BEU, nog enige onduidelijkheid bestond over de vraag of het voor het als eigendomsrecht aanmerken van socialeverzekersuitkeringen noodzakelijk was dat die uitkeringen op enigerlei wijze waren gebaseerd op premiebetaling, is door het Europese Hof aan deze onduidelijkheid een einde gemaakt met het arrest in de zaak-P. In dat arrest heeft het Hof aangegeven dat uit het arrest in de zaak-G. niet a contrario mag worden afgeleid dat een sociale prestatie die niet op bijdragen berust geen eigendomsrecht in de zin van artikel 1 EP kan constitueren.

De tweede vraag waarover de ILO zou kunnen worden geconsulteerd, is of een verbod op discriminatie naar nationaliteit zich verzet tegen ofwel een volledige beperking van de export van uitkeringen naar landen waarmee geen verdrag kan worden gesloten ofwel een meer gevalsgesichte beperking, bijvoorbeeld dat geen export plaatsheeft zolang een controle op rechtmatigheid niet mogelijk is. Ik noem in dit verband de AOW'er die wonend in een niet-verdragsland de Sociale Verzekeringsbank aanbiedt om iedere drie maanden vanuit een buurland een zogenaamd levensteken te sturen en die zich er vervolgens over beklagt dat er in het licht van het EVRM geen redelijke reden is om hem dit te weigeren.

Mijn fractie is van oordeel dat de regering zich ook in de toekomst een hoop narigheid kan besparen door zich op deze vragen te oriënteren in plaats van een verdrag op te zeggen dat in de kern weinig toevoegt aan datgene waaraan ons land zich al heeft gecommitteerd. Daarmee ben ik uiteraard terug bij het punt waarmee ik mijn betoog

- 17- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

begon over de internationale uitstraling van het ratificeren van en het vervolgens deelnemer blijven in ILO-verdragen.

Ik sluit mijn betoog voor de duidelijkheid af met het recapituleren van de vragen waarop wij straks graag antwoord van de minister hebben.

Moeten wij uit de eerdere brief aan de Tweede Kamer afleiden -- ik leidde dat af uit een noot in een brief die u aan de Tweede Kamer heeft geschreven -- dat de opzegging van het ILO-verdrag voor de regering het startschot betekent om alle toeslagen op exportuitkeringen te beëindigen, ook binnen de Europese Unie? Of zijn die toeslagen wellicht al beëindigd?

Bent u eveneens voornemens vanaf datzelfde moment de WAO-, de AOW-, de ANW- en de WAZ-uitkeringen aan ingezetenen in non-coöperatieve landen te beëindigen? Om hoeveel landen gaat het? Ik heb lijstjes gezien van landen waarmee wel verdragen zijn gesloten, maar ik heb wat problemen om mij de mensen voor te stellen, omdat ik niet weet waarover wij het precies hebben. Om hoeveel rechthebbenden per land gaat het? Kunt u bijvoorbeeld aangeven hoeveel mensen het betreft met een AOW-uitkering? Dat zijn uitkeringen die door ingezetenschap in Nederland per partij zijn opgebouwd.

Deelt u onze visie dat een eventuele bevestiging van de uitspraak van de rechtbank Amsterdam door de Centrale raad van beroep betekent dat wij dit verdrag niet hoeven op te zeggen, gesteld althans dat wij dit vandaag doen?

Is er contact gezocht met de ILO over de toelaatbaarheid van persoonsgerichte exportbeperkingen, gericht op mensen die in landen wonen waarmee geen afspraken omtrent controle te maken vallen? Als dat contact er is geweest, wat is er uitgekomen?

Voorzitter. Mijn fractie is uitermate benieuwd naar het antwoord van de minister op onze vragen. Wij schorten ons oordeel over dit wetsvoorstel op.

*N

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Voorzitter. Als wat van waarde is ook weerloos is, om maar eens een cliché te gebruiken, dan geldt dat in ieder geval voor de rechtsbescherming. Je gaat naar de Centrale raad van beroep omdat je geen uitkering meer krijgt, je beroept je op ILO-verdrag 118, je krijgt gelijk en wat gebeurt er: het verdrag wordt opgezegd. Aju rechtsbescherming! Zaken zoals deze eindigen dan ook vaak in een Pyrrusoverwinning. De vraag is of wij vandaag die Pyrrusoverwinning gaan bekronen in een definitieve nederlaag voor alle migrerende werknemers die dachten recht te hebben op export van socialezekerheidsrechten.

In een brief van 8 mei 1995 heeft de minister van Sociale Zaken aangegeven dat slechts onder bijzondere omstandigheden zou moeten worden overgegaan tot opzegging van normverdragen van de ILO. Gevraagd naar de bijzondere omstandigheden in dit geval geeft de minister aan: als ik dat verdrag niet opzeg, heb ik geen stok achter de deur als landen waarmee ik nu bilaterale handhavingsverdragen heb gesloten die verdragen aan hun laars lappen of misschien zelf opzeggen. Aanvankelijk was ik niet zo onder de indruk van dit argument, maar bij nader inzien begrijp ik de redenering wel, als wij die toepassen op een land waarmee in het verleden wel eens handhavingsproblemen zijn geweest en waar niettemin grote bedragen aan uitkeringsgeld naartoe worden

verscheept. Ik begrijp wel een beetje het belang van die stok achter de deur.

De hamvraag in dit debat is voor mij alleen of met de uitspraken van 14 mei 2003 van de Centrale raad van beroep alles is gezegd over de relatie tussen de Wet BEU en ILO-verdrag 118.

Het is wat arrogant om te zeggen dat wij nog lang niet uitgesproken zijn, nadat de hoogste rechter in sociale zekerheidszaken in Nederland heeft gesproken. Ik denk evenwel dat dat nu het geval is. Het is namelijk niet in uiterste instantie aan de Centrale Raad van Beroep om te bepalen of Nederland op basis van ILO-verdrag 118 er wetgeving op na mag houden als de Wet BEU en voorwaarden mag stellen, zoals die zijn vastgelegd in de Wet BEU. Ik heb in de schriftelijke voorbereiding gevraagd of bij het Internationale arbeidsbureau of bij het Comité van deskundigen van de ILO is nagevraagd of Nederland gewoon partij zou kunnen blijven bij ILO-verdrag 118, terwijl tegelijkertijd aan de export van uitkeringen voorwaarden worden gesteld, zoals die zijn neergelegd in de Wet BEU. Uit de memorie van antwoord is gebleken dat dit niet is gebeurd. Toch denk ik dat het antwoord op die vraag cruciaal is voor de vraag waar wij ons vandaag als Kamer voor geplaatst zien, namelijk of wij kunnen instemmen met de opzegging van ILO-verdrag 118 of niet.

Mevrouw Westerveld heeft gezegd dat het kwart voor twaalf is. Dat zou betekenen dat wij nog tijd hebben om die vraag aan Genève te stellen. Ik zeg dit zo vaag, omdat ik niet zo goed weet of je die vraag moet voorleggen aan het Internationaal arbeidsbureau of aan het Comité van deskundigen. Ik heb overigens begrepen dat je zelfs in Den Haag zou kunnen blijven en aan het Internationaal gerechtshof advies zou kunnen vragen over de kwestie die vandaag aan de orde is. Ik zou het buitengewoon op prijs stellen als de minister in dit debat wil toezeggen dat hij bereid is om de korte tijd die hem rest voordat de opzegging eventueel dient plaats te vinden of effect dient te hebben, te gebruiken om dit advies te vragen. Vervolgens zou de Centrale Raad van Beroep daarmee in een eventuele volgende procedure ervan overtuigd kunnen worden dat Nederland met de handhavingseisen die gesteld worden, wel degelijk voldoet aan de normen van ILO-verdrag 118. Ik wil de reactie hierop afwachten, voordat ik aangeef wat mijn fractie verder van het wetsvoorstel vindt. Het antwoord op die vraag is namelijk heel bepalend voor de wijze waarop wij verder met het wetsvoorstel zullen omgaan.

*N

Mevrouw **Meulenbelt** (SP): Voorzitter. Het lijkt wel of het thema van deze dag is hoe Nederland omgaat met internationale verdragen. Kunnen die ons wel schelen en vinden wij het wel belangrijk dat wij deel uitmaken van een grotere wereld?

De fractie van de SP is niet erg gelukkig met het voorliggende voorstel om het door Nederland in 1962 ondertekende verdrag 118 van de Internationale Arbeidsorganisatie op te zeggen. Zij heeft daar twee redenen voor. De eerste betreft de directe aanleiding tot de opzegging. De regering en een meerderheid van de Tweede Kamer willen van het verdrag af, omdat het uitvoering van de Wet beperking export uitkeringen in de weg staat. Volgens een bepaling in het onderhavige

- 18- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

verdrag mag een land de export van sociale uitkeringen niet beperken, maar volgens de Wet BEU moet dat wel gebeuren. Wetten mogen echter niet strijdig zijn met verdragen; rechthebbenden kunnen daarvoor naar de rechter stappen. De enige oplossing die resteert als men botsende wetten overeind wil houden, is het verdrag opzeggen.

De SP-fractie was het in de Tweede noch de Eerste Kamer eens met de voorgestelde wet die bepaalt dat export van sociale uitkeringen alleen mogelijk is, indien er een verdrag inzake controle gesloten is tussen Nederland en het land buiten Europa waarnaar men verhuist dan wel terugkeert. Met veel landen zijn inmiddels controleverdragen gesloten, zoals met Turkije en Marokko. Een aantal landen is tot nu toe niet bereid of in staat geweest om een dergelijk verdrag te sluiten, zoals Irak. De uitkeringsgerechtigden van die landen worden dus gedupeerd. Wij vinden dat geen goede zaak. Regeringen en parlementen sluiten verdragen; daar hebben individuele burgers geen invloed op. Zij zouden daar dus ook niet onder moeten lijden. Het is in strijd met de rechtszekerheid en de rechtvaardigheid om rechten van individuele burgers afhankelijk te maken van de bereidheid van regeringen om tot overeenstemming te komen. Inmiddels is ook vast komen te staan dat de rechter grote problemen met de beperking van deze rechten heeft. Mevrouw Westerveld heeft het daar al over gehad en ook mevrouw De Wolff heeft daarover gesproken. Het is dus de vraag of wij op het ogenblik aan het discussiëren zijn over het opzeggen van een verdrag, terwijl dit misschien niet eens het effect zal hebben dat ermee wordt beoogd.

De Permanente commissie van deskundigen inzake internationaal vreemdelingen-, vluchtelingen- en strafrecht heeft ons inmiddels per brief gevraagd om niet in te stemmen met het voorliggende voorstel. Wij nemen die brief erg serieus. De commissie vertelt ons dat het voorstel om het ILO-verdrag op te zeggen, het beoogde doel mist omdat de rechter zelfs na opzegging van het verdrag niet zal instemmen met datgene wat de regering ermee wil bereiken. Verder worden Nederlandse burgers in het buitenland benadeeld door het opzeggen van het verdrag. Tot slot is het opzeggen van het verdrag volgens de commissie een fout signaal naar migranten. Wij willen toch laten zien dat wij hechten aan gelijke behandeling en dat ook de regering dat als principe wil handhaven? Bij elkaar vinden wij dit ruim voldoende redenen om grote twijfels te hebben bij dit voorstel.

De tweede reden waarom de SP-fractie niet gelukkig is met het voorliggende voorstel, is meer van principiële aard. Die is erin gelegen dat wij vinden dat door de regering te gemakkelijk wordt omgesprongen met internationale verdragen. Die verdragen zijn er niet voor niets. Zij zijn ervoor bedoeld om zo mogelijk wereldwijd minimumstandaarden vast te leggen voor arbeid en sociale rechten. Wij hebben het over minimumstandaarden, dus niet over luxe maatregelen die wij gewoon weer weg kunnen doen als zij ons niet bevallen. Het onderhavige verdrag dateert uit 1962 en is gaandeweg door steeds meer landen ondertekend. Het lijkt ons een absoluut fout signaal om ons nu uit het verdrag terug te trekken, alleen omdat wij met enkele bepalingen daarin problemen zouden hebben. Ik heb vernomen dat de minister heeft gezegd -- misschien kan hij beamen of hij dat inderdaad heeft gedaan -- dat wij dat verdrag niet meer behoeven te handhaven omdat dit al door zo veel landen geratificeerd

is. Onze symbolische aanwezigheid zou er niet meer zo veel toe doen. Ik moet er echter niet aan denken wat er zou kunnen gebeuren wanneer meer regeringen van grote landen gaan denken dat zij zich van het verdrag kunnen ontdoen, omdat zo veel andere landen het inmiddels ondertekend hebben. Dat zou, ook naar buiten toe, niet getuigen van veel respect voor datgene wat met een internationaal verdrag wordt beoogd.

Zoals bekend, is de regering ook voornemens om ILO-verdrag 137 op te zeggen. Dat is het verdrag waarin onder andere de bescherming van havenwerkers wordt geregeld. Daar krijgen wij dus ook moeilijkheden over. In de afgelopen jaren hebben Nederlandse havenwerkers samen met hun collega's in andere landen stevig actie gevoerd tegen liberalisering van het havenwerk, omdat dit hun rechtspositie bedreigt en de werkkrisis in de haven vergroot. Mijn fractie wil niet meegaan in het wegdoen van internationale afspraken als die Nederland, althans de regerende coalitie in Nederland, even niet uitkomen. Wij zijn het ermee eens dat Nederland het recht heeft om uit een verdrag te treden, maar dan alleen als daar zwaarwegende redenen voor zijn. Volgens ons is daar op dit moment echter geen sprake van. Handhaving van het verdrag zal ook betrekkelijk geringe gevolgen hebben, omdat met verreweg de meeste landen waar de kwestie van export van uitkeringen kan spelen, al controleverdragen zijn gesloten. Het is dus überhaupt de vraag of opzegging van het verdrag wel effect zal hebben.

De regering heeft in verschillende rondes in Tweede en Eerste Kamer geprobeerd om de twijfels rond het voorstel weg te werken. Zoals inmiddels duidelijk mag zijn, zijn wij nog niet overtuigd. Integendeel, de argumenten om eerst maar eens zorgvuldig te bekijken wat het effect zou zijn van het opzeggen van het verdrag, gaan steeds zwaarder wegen. Wij vinden net als mevrouw Westerveld dat er pas overgegaan zou moeten worden tot zo'n paardenmiddel als het opzeggen van een internationaal verdrag, als eerst onderzocht is wat het effect daarvan zal zijn en of dat effect niet ook op een andere wijze bereikt kan worden. Wij nodigen de minister hierbij van harte uit om te proberen, ons nog op andere gedachten te brengen. Ik denk dat dat in dit geval niet zo simpel zal zijn.

De vergadering wordt van 12.22 uur tot 12.30 uur geschorst.

*N

Minister **De Geus**: Voorzitter. Wij spreken hier over Verdrag nr. 118, een ILO-verdrag. Op het moment dat de regering met een voorstel komt om een verdrag op te zeggen, is er heel wat aan de hand. Want het lag niet in de lijn van onze voorgangers en ligt niet in onze lijn en hopelijk ook niet in de lijn van onze opvolgers om verdragen af te sluiten en te ondertekenen met de intentie om die op een druilerige novemberdag maar eens op te zeggen. Wij hechten als regering veel waarde aan de verdragen. In de Nederlandse traditie is het een goed gebruik om actief te zijn inzake internationale verdragen, omdat de internationale rechtsorde ons ook op het terrein van sociale zaken en werkgelegenheid aan het hart gaat. Dat is de reden waarom wij actief participeren in de totstandkoming, het handhaven en het eventueel wijzigen

- 19- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

van verdragen. Wij hebben een intensief en goed contact met de betreffende instanties in Genève.

Waarom dan toch een voorstel tot opzegging van het verdrag? Wij hebben te maken met een verdrag dat niet de mogelijkheid biedt om de export van uitkeringen afhankelijk te stellen van de vraag of de naleving van bepaalde verdragen kan worden gehandhaafd en of er gedragscontroles kunnen worden uitgevoerd, zoals mevrouw Westerveld vroeg. Dat staat niet in het verdrag. Wij hebben, zoals ik in de stukken heb aangegeven, moeten buigen voor het oordeel van de daarvoor hoogste rechter in ons land, in dit geval de Centrale Raad van Beroep. Dat is een forse tegenvaller, maar wij hebben daar wel mee te maken. Het is een feit dat de Centrale Raad van Beroep heeft gesproken zoals hij heeft gedaan. In september jl. is het getoetst. Dat betekent dat wij nu zitten met de moeilijkheid dat de Wet BEU, die de Tweede en de Eerste Kamer is gepasseerd, niet uitvoerbaar is zolang wij aan dit verdrag zijn gebonden. De regering wil de export van uitkeringen echt verbinden aan handhavingverdragen en daarmee aan effectieve controle. De vragen die mevrouw Westerveld erover heeft gesteld langslowpend en daarbij tegelijkertijd ingaande op de vragen die zijn gesteld door de fracties van GroenLinks en SP, kan ik de Kamer mogelijk een begaanbare weg voorhouden.

Mevrouw Westerveld heeft gevraagd of de opzegging van het verdrag betekent dat bijvoorbeeld export van een toeslag krachtens de Toeslagenwet naar Frankrijk zal worden beëindigd. Het antwoord is dat dit niet afhankelijk is van opzegging van dit verdrag. Het is afhankelijk van de behandeling in het Europees Parlement van onze melding dat wij de export van toeslagen in het kader van de Toeslagenwet genotificeerd willen zien. Dat is ook in de stukken beschreven. Afhankelijk van de voortgang van die behandeling zullen wij binnen Europa in deze zin uitvoering kunnen geven aan de Wet BEU.

Mevrouw Westerveld heeft ook gevraagd of opzegging van het verdrag betekent dat de lopende uitkeringen per direct worden stopgezet. Dat is niet het geval. Er moet rekening worden gehouden met een opzegtermijn van een jaar. Als de opzegging in december plaatsvindt, zal met ingang van 1 januari 2006 een einde komen aan de export van uitkeringen naar die landen waarmee geen handhavingverdrag is gesloten. Is er voor die datum een handhavingverdrag met die landen, dan gebeurt het natuurlijk niet. Bovendien betreft het stopzetten niet het AOW-basisdeel, zoals ook in de stukken staat. Een reden waarom de regering graag het besluit tot opzegging nog de komende maand ten uitvoer wil leggen, is dat 1 januari 2006 een goede ingangsdatum is voor de stopzetting.

Mevrouw Westerveld heeft gevraagd of het oordeel van de regering wel op het goede moment komt nu de zaak van de EVRM nog onder de rechter is. Het antwoord luidt bevestigend. De zaak van de EVRM is nog wel onder de rechter, maar de Centrale Raad van Beroep heeft in de eerste uitspraak waarop wij ons nu baseren een algemeen oordeel geveld over de mogelijkheid om de export van uitkeringen getoetst aan Verdrag nr. 118 aan voorwaarden te verbinden. Dat het oordeel van de raad negatief was, betekent dat de uitspraak in de toeslagzaak die nog onder de rechter is, waarbij het gaat om de export van een toeslag naar Turkije, in dit kader niet meer terzake doet. In de beeldspraak van mevrouw Westerveld is de uitspraak die er al ligt de stalen deur. Die deur zullen wij

moeten zien te omzeilen. Erachter zit mogelijk een houten deur. Wij zullen de poort moeten vinden om verder te komen en die moet bestaan in het opzeggen van Verdrag nr. 118.

Mevrouw Westerveld heeft gevraagd of niet na raadpleging van experts op dat gebied van de ILO of gezaghebbende andere organisaties is vast te stellen of het mogelijk is, het verdrag na te leven, met de kanttekening dat dit is gebonden aan het bestaan van effectieve handhavingverdragen en effectieve handhavingmogelijkheden. Mevrouw Wolff noemde in dat verband Genève als verzamelplaats van autoriteiten en noemde zelfs het Internationale Hof. Wij hebben het al eerder getoetst. De ILO bleek het ten principale met onze opvattingen eens te zijn. Echter, de Centrale Raad van Beroep is het niet met onze opvattingen eens. Op dit punt is er geen hogere rechter dan de Centrale Raad van Beroep. Er loopt nu onderzoek naar de mogelijkheid om Verdrag nr. 118 na de opzegging voor bepaalde delen waarvoor de Wet BEU niet geldt, te herbekrachten als daarbij invulling kan worden gegeven aan de voorwaarde van handhaving- en gedragscontroles.

Ik voel ook wel dat mevrouw Westerveld het doodzonde zou vinden om een eventuele mogelijkheid om de zaak te omzeilen te missen. Ik zeg toe dat wij bij het onderzoek naar de mogelijkheid en wenselijkheid van herbekrachting voor bepaalde onderdelen expliciet het oordeel zullen betrekken van de Internationale Arbeidsorganisatie die over die verdragen gaat. Van dit onderzoek is ook in de stukken gerept. Ik spreek nu mede namens de minister van VWS, want het gaat niet alleen om socialeverzekeringszaken, maar ook om zaken op het gebied van de gezondheidszorg. Het biedt de mogelijkheid om bij het onderzoek ten principale de verlegenheid voor te leggen met het bestaan van een verdrag én een uitspraak van een nationale rechter. Het biedt ook de mogelijkheid om te bekijken waar en onder welke condities eventueel tot herbekrachting kan worden overgegaan. Het biedt zelfs de mogelijkheid van een vorm van bewustwording, want wat voor ons speelt, kan op een gegeven moment ook in een ander land spelen. Er hoeft volgens de ILO ook niets tegen te zijn dat export van uitkeringen aan handhavingcondities is gebonden. Dat zou dan natuurlijk wel in het verdrag moeten worden opgenomen. Het biedt de mogelijkheid om die set thema's nog eens met de ILO te bespreken. Daartoe ben ik graag bereid. Ik denk dat het goed mogelijk is om dat te doen voordat de eventuele opzegging van het verdrag is geëffectueerd. Ik heb net in antwoord op de vraag van mevrouw Westerveld aangegeven, dat het beoogde effectueringmoment is 1 januari 2006. Mevrouw Wolff vroeg om de raadpleging te doen voorafgaand aan de effectuering van de opzegging. Ik zie dus een mogelijkheid om uw Kamer daarover te informeren vóór het moment van de effectuering van de opzegging.

Samenvattend, wij achten de verdragen van grote waarde, wij zien nu geen mogelijkheid om een instantie te raadplegen die het oordeel van de Centrale Raad van Beroep kan overrulen of kan doen wijzigen, maar ik kan wel toezeggen dat wij bij het in de stukken genoemde onderzoek naar de herbekrachting het oordeel van de ILO zullen betrekken. Wij zullen de ILO om advies vragen en die de verlegenheid voorleggen waarmee wij zitten. Wij zullen navraag doen naar eventuele alternatieve mogelijkheden, al zien wij die op dit moment niet.

- 20- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Voorzitter. Ik krijg van mijn ambtenaren een correctie voorgelegd over het punt van de toetsing aan EVRM en BUPO. De Centrale Raad van Beroep heeft onlangs gezegd dat de Wet BEU in overeenstemming is met EVRM en BUPO. Deze uitspraak wordt ook genoemd in de memorie van antwoord en is niet gedaan in een Toeslagenwetzaak, maar in een AKW-zaak. De uitspraak over de Toeslagenwet is er dus nog niet. Dat is de zaak die, zoals ik al zei, nog onder de rechter is. Er is dus wel een principiële uitspraak in relatie tot EVRM en BUPO.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voordat wij ons nogmaals over het voorstel buigen en eventueel een reactie in tweede termijn geven, wil ik twee vragen in herinnering roepen waarop ik nog geen antwoord heb gekregen.

Het heeft mij gerustgesteld dat er een opzegtermijn is, maar mijn vraag was eigenlijk een andere. Het gaat om mensen met een lopende WAO-, AOW-, ANW- of WAZ-uitkering. Mijn vraag was of u voorbeelden kunt geven van landen waar zulke uitkeringen dan zullen worden beëindigd. Ik heb gevraagd om bijvoorbeeld te zeggen om hoeveel mensen met een AOW-uitkering het gaat, zodat wij een klein beetje weten waarover wij het hebben. Mij valt op in de discussie dat wij steeds teruggaan naar de Toeslagenwet, terwijl het voorgestelde natuurlijk vele malen verder gaat.

In mijn betoog bevond de houten deur zich voor de stalen deur en niet erachter. Ik heb gevraagd: stel dat de uitspraak van de rechtbank door de Centrale Raad van Beroep wordt bevestigd, betekent dit dan niet dat wij het verdrag in feite niet hadden behoeven op te zeggen? Of zijn uw ambtenaren van mening dat ik dat te optimistisch zie?

Minister **De Geus**: Excuses, ik herinner mij in ieder geval dat u de eerste vraag in uw eerste termijn hebt gesteld. In ons enthousiasme om ons te schikken naar het tijdschema van de voorzitter zijn wij wel toegekomen aan een sluitend antwoord op de vragen die u aan het eind van uw betoog hebt gerecapituleerd, maar niet aan de impressie van de aantallen. Ik weet zeker dat op het moment dat u mij aan uw vraag herinnerde bij de ambtenaren een lampje is gaan branden. Ik ga ervan uit dat ik het antwoord zo direct krijg aangereikt. Ik had gehoopt dat uw interruptie iets langer zou duren. Nu moet ik zelf de tijd tot dat moment volpraten. Ik zie dat de buizenpost er al aankomt.

Wat uw andere vraag betreft, kan ik zeggen dat volgens terzake kundige juristen de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep over de betekenis van 118 inzake de exporteerbaarheid van uitkeringen zover gaat dat die geen ruimte laat voor de verwachting dat die uitspraak in andere zaken anders zal kunnen luiden.

Voorzitter. Ik krijg net de stand van zaken van de handhavingsverdragen. Met enkele landen worden op dit moment besprekingen gevoerd, enkele landen hebben inmiddels de bereidheid uitgesproken om een dergelijk verdrag te sluiten. Besprekingen met die landen staan als het ware op de rol. Er zijn ook enkele landen waarmee naar wij verwachten geen verdrag tot stand zal komen. Ik denk dat mevrouw Westerveld met name in die laatste categorie is geïnteresseerd. Dat zijn onder meer China, de Dominicaanse Republiek, Ghana, Libanon, Mauritius, Peru, Saoedi-Arabië, Singapore, Sri Lanka, Swaziland en Venezuela. Naar die landen zal dus geen export plaatsvinden van de AOW, met uitzondering van het

basisdeel, en ook niet van de WAO, de WHZ en de ANW. Het gaat hier om enkele tientallen uitkeringen. Het zijn geen grote aantallen, maar voor de handhaving is het wel van belang om ook met hen tot overeenstemming te komen. Bij de landen waarmee wij op dit moment overleggen en wij goede hoop hebben dat wij tot een handhavingsverdrag kunnen komen, zitten onder andere de Oekraïne en de Russische Federatie. Bij de landen die positief hebben gereageerd op het verzoek om een handhavingsverdrag te sluiten, zitten onder andere Albanië, Barbados, Benin, Eritrea, Ethiopië, Malawi, Maleisië, Nepal, Saint Vincent and the Grenadines, Togo en Vietnam. Dit is de stand van zaken per 17 november jl. Ik zeg u toe om u de stand van vandaag schriftelijk te doen toekomen.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Het ging mij inderdaad om een indicatie, maar ik dank de minister voor zijn toezegging.

Tot mijn schande moet ik nu iets vragen wat ik wellicht had moeten weten, maar kan de minister uitleggen wat hij precies bedoelt met de zinsnede "met uitzondering van het basisdeel van de AOW"? Dat betekent kennelijk dat er toch een deel van de AOW geëxporteerd kan worden, ook als er geen handhavingsverdrag is gesloten.

Ik heb het idee dat ik nog steeds geen antwoord heb gekregen op de vraag die ik net nogmaals heb gesteld. Ik zal het nu anders formuleren. Er ligt een uitspraak van de rechtbank Amsterdam waarin wordt verwezen naar de stalen deur die bestaat uit zowel het EVRM als het BUPO-verdrag. Is de minister het met ons eens dat als de Centrale Raad van Beroep dat volgt, opzegging overbodig was geweest? In zijn antwoord verwees de minister ook naar de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep, maar die ging over de kinderbijslag en dat lijkt mij van een iets andere orde te zijn. Het gaat om het uitgangspunt van exportbeleid en om uitkeringen die helemaal niet geëxporteerd worden. Dat zou kunnen botsen met het EVRM!

Minister **De Geus**: De eerste vraag is net als voor u ook voor mij een opzoekvraag en wacht ik maar even het antwoord van mijn medewerkers af.

Uw tweede vraag raakt inderdaad de kern van de zaak. De Centrale Raad van Beroep heeft een AKW-zaak beoordeeld. Bij dat oordeel heeft de raad een centrale afweging gemaakt en heeft hij met zoveel woorden gesteld dat de BEU in overeenstemming is met EVRM en BUPO. Die uitspraak waarin die algemene toets is gemaakt, geeft ons het vertrouwen dat er nu één deur is en er derhalve geen tweede deur achter zit. Daar heeft de raad dus al over geoordeeld. Ook al zouden er anderen zijn die daar anders over denken, dan is dat niet van belang, omdat de Centrale Raad van Beroep op dit punt immers de hoogste rechter is. In die weliswaar AKW-zaak heeft de raad zijn oordeel niet beperkt tot de AKW, maar een algemeen oordeel gegeven over de mate waarin de BEU wel of niet in overeenstemming is met EVRM en BUPO en is hij tot de conclusie gekomen dat de BEU wel degelijk in overeenstemming is met EVRM en BUPO. Wij hebben dan ook geen zorgen over die tweede deur.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Als er toch nog enige studie naar wordt gedaan, wil ik graag meegeven dat de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep inderdaad ging over de AKW en dat de raad zich in zo'n geschil niet kan

uitlaten over andere geschillen, bijvoorbeeld op het gebied van de Toeslagenwet. Dat gaat dan niet over de BEU ten principale, maar over een zekere toepassing van de BEU.

Minister **De Geus**: Merkwaardig genoeg zijn beide stellingen juist. De raad kan zich inderdaad niet uitlaten over een mogelijk ander geschil, want een uitspraak heeft altijd betrekking op een enkel geval. Echter, de overwegingen die aan de uitspraak in de AKW-zaak ten grondslag lagen, geven wel een heel heldere lijn aan. De raad is daar als het ware even voor gaan zitten. Mijns inziens mag daaruit worden afgeleid dat het de bewuste bedoeling van de raad is geweest om voor de jurisprudentie de uitspraak te doen dat BEU ten principale in overeenstemming is met EVRM en BUPO.

Voorzitter. Het basisdeel van de AOW is het gehuwdenpensioen. De hoogte daarvan is afhankelijk van de opbouw, maar maximaal 50% van het netto minimumloon, maar daarvoor moeten wel de 50 jaar vol zijn gemaakt. Veelal zal het om een lager bedrag gaan, omdat het hier gaat om mensen die ook nog migreren. Dat maximale van 50% van het netto minimumloon is dus wel exporteerbaar. Als de door de regering voorgestelde lijn wordt gevolgd, zijn niet meer exporteerbaar de hogere bedragen die kunnen worden onderverdeeld in twee categorieën. Voor de ongehuwden is dat het ongehuwdenpensioen. Daarbij is de toets aan de orde of men nog steeds ongehuwd is of daaraan gelijk moet worden gesteld. Ook niet exporteerbaar is de partnertoeslag AOW. Ik denk dat ik hiermee de zorg zal hebben weggenomen dat de Nederlandse AOW in zijn basis, namelijk gehuwdenpensioen AOW, buiten de export zal vallen, want dat basisdeel valt wel degelijk binnen de export.

De **voorzitter**: Ik dank de minister voor zijn beantwoording in eerste termijn en geef het woord aan mevrouw Westerveld.

**

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik hoop dat men het mij niet kwalijk neemt als ik u vraag om een korte schorsing om even met mijn collega's te overleggen over de toezegging die de minister heeft gedaan.

De vergadering wordt van 12.55 uur tot 13.05 uur geschorst

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de minister voor zijn antwoord op onze vragen. Ik dank hem ook voor de bereidwilligheid om met ons mee te denken over de vraag hoe wij nu uit deze -- ik zou haast zeggen -- knoeiboel kunnen komen. Ik wil een paar inhoudelijke opmerkingen maken voordat ik op het voorstel van de minister in ga.

De eerste heb ik ook al in eerste termijn naar voren gebracht. Ik denk echt dat de minister zich rijk rekent aan de uitspraak van de Centrale Raad over de kinderbijslag. Ik heb die uitspraak ook gelezen. Ik heb gezien dat daarin enige indicatie wordt gegeven van de mogelijke houdbaarheid van de Wet BEU binnen het EVRM. Ik denk ook dat dit de inzet van deze Kamer enige

jaren geleden was. Dit neemt niet weg dat voor sommige onderdelen van deze wet geldt dat de regering op eieren zal moeten lopen als zij haar wil uitvoeren. Wij mogen niet vergeten dat de Wet BEU is gericht op landen en op handhavingafspraken, terwijl de verdragen die nu ter discussie staan, betrekking hebben op individuele, op de burger gerichte mensenrechten. Dit betekent dat ik grote problemen verwacht met algemene beleidslijnen zoals ik die tot mijn schrik steeds zie passeren als dit onderwerp ter sprake komt. Dit zegt ook iets over de uitspraak van de Centrale Raad over ILO-verdrag nr. 118 in de context van de Toeslagenwet. Wij spreken nu wel steeds over de Wet BEU, over een uitspraak over de Toeslagenwet en dan, om te bewijzen dat het allemaal wel meevalt, over een uitspraak over de Kinderbijslagwet, maar je kunt de Wet BEU niet als één wet behandelen. Dit is een wet die ertoe heeft bijgedragen dat er in allerlei socialeverzekeringswetten materie bepalingen zijn opgenomen. In sommige gevallen zijn die conform, maar in andere gevallen weer niet. Daar moet dus iedere keer goed naar worden gekeken.

Ik ben het uiteraard met de minister eens dat de Centrale Raad van Beroep de hoogste rechter in Nederland is. Hij zegt dat de ILO een andere mening kan zijn toegedaan dan de Centrale Raad van Beroep, maar ook dat hij daar niet zo veel koopt, omdat de Centrale Raad nu eenmaal de hoogste rechter is. Ik denk dat het veel subtieler is. De Centrale Raad heeft een uitspraak gedaan over de Toeslagenwet op een moment dat Nederland vrij achteloos omging met het mandaat dat beide Kamers hebben gegeven met de Wet BEU. De minister weet ongetwijfeld ook dat er allerlei zaken aangemeld hadden moeten worden, maar dit is niet gebeurd. In deze juridische modderpoel heeft de Centrale Raad een helder signaal afgegeven dat niet mis is te verstaan. Dit is opgepakt en ook Europees aangekaart. Dit wil niet zeggen dat nu alle kou uit de lucht, zeker niet. Voor mij is het echter nog steeds de vraag of die houten deur er aan moet geloven. Maken wij ons geen illusies en zit die houten deur ons niet in de weg? De kans is groot dat zaken die op grond van ILO-verdrag nr. 118 niet zijn toegestaan, ook niet worden toegestaan op grond van het EVRM.

Ik verwacht niet dat de minister zich duidelijker dan hij nu heeft gedaan, zal uitspreken over de betekenis van een bevestiging van de uitspraak van de rechtbank Amsterdam. Misschien heeft hij daar een goede reden voor.

Ik ben niet zo gelukkig met de formulering van de toezegging van de minister. In de Tweede Kamer is ook meermalen gesproken over ratificatie op onderdelen. Om de Kamer gerust te stellen, zal de minister bij de ILO navragen op welke onderdelen er wellicht kan worden geratificeerd. Ik vind dit een wat mager commentaar op het betoog dat ik in eerste termijn heb gehouden. Ik heb hem namens mijn fractie voorgehouden dat de normstelling van het ILO-verdrag nr. 118, de doelstelling van de Wet BEU in principe niet hoeft te bijten. Ik doel dan op de beperking van de export van uitkeringsrechten naar landen waarmee geen handhavingafspraken kunnen worden gemaakt. De vraag is dan niet of je misschien op onderdelen moet ratificeren. Als je goed kijkt naar de belofte van de onderdelen van het verdrag die wel zijn geratificeerd en de voornemens van de regering met de Wet BEU, dan hoeven die elkaar niet te bijten. Als het antwoord van de ILO zo

- 22- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zal zijn als ik verwacht, ga ik ervan uit dat Nederland met een gerust hart het hele verdrag opnieuw kan ratificeren.

Als wij die beleidslijn kiezen, is er natuurlijk nog wel het probleem dat wij intussen het verdrag hebben opgezegd. Anders dan de minister suggereert in zijn antwoord, denk ik dat er wel degelijk schade wordt aangericht aan de internationale rechtsorde als je zo maar een verdrag opzegt, ook als je dat een jaar later weer ratificeert. Het is betreurenswaardig dat er zo'n onduidelijk signaal wordt afgegeven.

*N

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Mevrouw Westerveld ontpopt zich als een ware Cassandra nu de vraag aan de orde is of de Wet BEU in het licht van het EVRM houdbaar zal zijn. Ik ben eerlijk gezegd geneigd om de minister in zijn wat optimistischer inschatting te volgen. De toekomst zal het leren en bovendien is dit onderwerp vandaag niet echt aan de orde. Ik zal me beperken tot de relatie tussen de Wet BEU en het ILO-verdrag nr. 118.

De minister en ik verschillen van mening over de vraag of de Centrale Raad van Beroep in 2003 verinnerlijkt had dat de ILO bij de totstandkoming van de Wet BEU gezegd schijnt te hebben dat zij geen beren op de weg zag. Ik weet niet of dit in een openbaar advies is gepubliceerd en ook niet of dit in de procedure een rol heeft gespeeld. Ik weet niet of het UWV zich op een visie van de ILO heeft beroepen in die zaak. Ik ken alleen de uitspraak en daarin wordt geen gewag gemaakt van een visie van de ILO. Ik ben er nog niet van overtuigd dat je zo eenvoudig kunt zeggen dat de ILO nooit een probleem heeft gemaakt van de Wet BEU en dat wij ons daarom nu alleen moeten richten op de Centrale Raad van Beroep die zo dwars ligt. Sterker nog, ik denk dat de Centrale Raad van Beroep in een nieuwe procedure op andere gedachten zal worden gebracht als de ILO zal antwoorden zoals ik hoop, op de vraag van de minister of wij er een Wet BEU op mogen nahouden als voorwaarde voor de exporteerbaarheid van alle verstrekkingen waar het ILO-verdrag nr. 118 op ziet. De Sociale Verzekeringsbank heeft dan toch een nieuw "ambtsbericht" van de organisatie die primair verantwoordelijk is voor de uitvoering van de ILO-verdragen.

Ondanks dit meningsverschil vind ik de toezegging van de minister van belang en ik dank hem daarvoor. Ik zal graag horen hoeveel wijzer hij is geworden als hij "naar Genève is geweest". Ik heb er geen bezwaar tegen als hij dit onderzoek koppelt aan een al lopend onderzoek naar de mogelijkheid tot herratificatie van onderdelen van ILO-verdrag nr. 118.

Ik meen dat er sprake is van zeven soorten verstrekkingen in dit verdrag. Waarom zou de ene soort anders zijn dan de andere? Ik ga ervan uit dat je òf alles kunt exporteren met inachtneming van de voorwaarden die in de Wet BEU zijn vervat òf niets. Ik denk niet dat wij moeten uitkomen op een herratificatie van mineure onderdelen als de inkomensbescherming bij ziekte en bij werkloosheid in verhouding tot de majeure prestaties waar dit verdrag op ziet als de AOW, de AKW, AnW en de WAO.

Herratificatie moet mijns inziens zo breed mogelijk zijn. Dit is ook in overeenstemming met de inleiding van de minister in eerste termijn. Hij

onderstreepte daarin nog eens het belang van adhesie in dit soort verdragen.

Ik wijs er nog op dat wij met de opzegging van dit verdrag de weg plaveien voor allerlei maatregelen die wij tot nu toe niet wilden of die op zijn minst controversieel waren zoals de invoering van een woonlandbeginsel in de Kinderbijslagwet of de WAO. Wij moeten ons realiseren dat wij, voor zover wij instemmen met het opzeggen van dit verdrag, dit alleen doen onder de conditie dat de discussie nog lang niet is afgerond. Verder verwachten wij van de minister dat hij zich zal inzetten voor verbreding van het onderzoek bij de ILO en voor een zo breed mogelijke herratificatie binnen de kaders van de Wet BEU.

*N

Mevrouw **Meulenbelt** (SP): Mevrouw de voorzitter. Ik begrijp dat de minister bereid is om van alles te laten onderzoeken nadat het verdrag is opgezegd. Wij worden hier niet erg gelukkig van. Uit dit debat blijkt met welke landen er waarschijnlijk geen verdrag kan worden gesloten. Dit zijn geen landen waar grote groepen mensen wonen of gaan wonen die gebruik maken van onze uitkering. Het gaat dus in feite om heel weinig mensen. Bovendien gaat het nog niet eens om alle uitkeringen. Dit wist ik niet. Ik vind dit probleem zo klein dat ik niet begrijp waarom dit met zo'n paardenmiddel moet worden bestreden als het opzeggen van een internationaal verdrag, ondanks de mooie figuur dat het later misschien opnieuw kan worden geratificeerd. Ik vind dit weinig elegant. Ik denk ook dat wij het nauwelijks kunnen uitleggen aan de landen waarmee wij straks een verdrag zullen sluiten. Wij zullen hier niet in mee gaan.

*N

Minister **De Geus**: Mevrouw de voorzitter. Mevrouw Westerveld gaf in haar tweede termijn een nieuw mis te verstane waarschuwing, namelijk dat de regering zich niet rijk moet rekenen met de uitspraak van de Centrale Raad over de houdbaarheid van de Wet BEU ten opzichte van het EVRM en BUPO. Deze waarschuwing neem ik wel ter harte, maar hij is niet doorslaggevend voor de beslissing die wij vandaag moeten nemen. Ik stel daarom voor dat wij de strekking van die beschouwing meenemen en in overweging nemen bij de verdere uitwerking van het beleid.

Mevrouw Westerveld heeft aangegeven dat een eventuele opzegging gevolgd door een herbekrachtiging geen fraaie figuur is. Dat ben ik met haar eens. Het is natuurlijk niet mooi, maar wij zitten met een ander juridisch gegeven, namelijk dat het niet mogelijk is om op onderdelen afstand te nemen van het verdrag dat wij hebben bekrachtigd. De herbekrachtiging betreft die zaken die krachtens onze Wet BEU wel exporteerbaar moeten zijn. Dat kan alleen langs de weg van opzegging en herbekrachtiging, niet via een figuur waarin je gebonden blijft aan het verdrag en er op deelaspecten afstand van neemt. De wat minder fraaie figuur zal moeten worden gehanteerd voor de wel exporteerbare onderdelen.

Mevrouw De Wolff heeft gevraagd of de ILO bij de totstandkoming van het verdrag iets heeft gezegd over handhaving en conditionering wat zou kunnen helpen bij het verkrijgen van een ander oordeel in een toekomstige

- 23- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zaak, zodat komt vast te staan dat de onverdraaglijkheid die de Centrale raad van beroep eerder heeft vastgesteld eigenlijk berust op een eenzijdige uitleg van de geschiedenis van de totstandkoming van het ILO-verdrag. Er is natuurlijk naar gezocht, maar het is niet gevonden. Het ILO-verdrag is 42 jaar oud. Destijds was de focus van de internationale gemeenschap nog niet zo op handhaving en controle gericht. Er is dan ook niets gevonden in de wetsgeschiedenis wat zou kunnen helpen om die zaak bij de Centrale raad van beroep te winnen. Dat neemt niet weg dat het een zeer actueel punt is.

Mevrouw De Wolff vraagt of het onderzoek kan worden verbreed tot het vragen van een oordeel aan de ILO. Dat zou ertoe kunnen leiden dat de ILO de redelijkheid inziet van het verbinden van handhavingsclausules en dat er een poging wordt gedaan om daarover een formeel bericht af te geven. Als daarover een formeel bericht komt, zijn wij natuurlijk een aantal stappen verder. Het is echter een illusie dat zo'n formeel bericht er binnen een jaar of binnen een paar jaar zal zijn. Er is dan een herziening van het verdrag aan de orde, waarbij een uitspraak over het verdrag zelf zal moeten worden gedaan. Het is niet de verwachting dat dit verdrag, dat al heel oud is, op deze wijze zal worden herzien. Wel is het heel goed om dit aspect voor te leggen aan de ILO. Ik zeg dan ook graag toe dat wij het onderzoek verbreden naar de ILO. Wij willen ook zo breed mogelijk kijken naar de herbekrachtiging, maar wel in overeenstemming met de Wet BEU. Die twee toezeggingen wil ik haar graag doen. In het contact met de ILO zal de vraag naar de exporteerbaarheid en de binding aan de grenzen aan de orde zijn. Wij kijken dan met het oog op de toekomst of dat kan worden vormgegeven in een proces dat uiteindelijk zijn vruchten kan afwerpen bij dit verdrag of bij andere verdragen.

Mevrouw Meulenbelt vraagt of zo'n paardenmiddel als de opzegging moet worden gehanteerd voor enkele tientallen gevallen. Dat debat is ook in de Tweede Kamer gevoerd. Het belang van de zaak is toch wat groter dan de enkele tientallen. Ik heb ook niet zozeer een financieel argument of een bezuinigingsargument gebruikt. Het gaat om de handhaafbaarheid. De Wet BEU kan alleen worden gerealiseerd als wij deze weg volgen. De regering is gehouden aan het uitvoeren van de wet en dat kan alleen op deze manier. Verder -- dat weegt voor mij nog iets zwaarder -- beperken wij door op deze manier te werken het risico dat landen die nu een verdrag met ons hebben, maar dat verdrag van hun kant opzeggen, ook nog eens een gigantisch comfortabele onderhandelingspositie hebben, doordat zij kunnen zeggen dat wij volgens onze eigen rechter wel gebonden zijn aan de export. Verder kunnen ook de landen waarmee wij nog een verdrag moeten sluiten -- dat aantal is nu misschien klein, maar dat kan in de toekomst veel groter zijn -- nu ook zeggen dat wij gebonden zijn aan de exporteerbaarheid van de uitkeringen. Wij moeten de noodzaak voor de betreffende landen om de export van uitkeringen naar mensen die daar wonen, veilig te stellen door middel van medewerking aan handhaving, dus niet veronachtzamen. Het is al een aantal malen gebleken dat die dynamiek van belang is. Onder die druk zijn wij er namelijk in geslaagd om met verschillende landen goede handhavingsverdragen te sluiten. Hiermee meen ik het bredere belang van een en ander nogmaals geschetst te hebben.

Voorzitter. Ik geloof dat ik hiermee de meeste vragen beantwoord heb.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Mevrouw De Wolff heeft een vraag gesteld over het type verstrekkingen. Misschien heb ik het antwoord daarop gemist, maar dat lijkt mij wel van belang. Heeft het probleem met de herratificatie vooral met bepaalde soorten verstrekkingen te maken en, zo ja, hoe komt dat dan?

Minister **De Geus**: Op het gevaar af dat ik incompleet ben, kan ik nu zeggen dat juist in de Wet BEU is bepaald welke uitkeringen wel of niet voor verstrekking in aanmerking komen. Wat wel of niet voor herbekrachtiging in aanmerking komt, wordt dus bepaald door datgene wat door regering en parlement gezamenlijk is bepaald rond de Wet BEU.

Mevrouw De Wolff heeft in dit verband nog gevraagd of ik het aantal verstrekkingen wil maximaliseren. Daarvoor moet de indeling van uitkeringen in de Nederlandse wetgeving gelegd worden naast de indeling in categorieën in het verdrag. Dat gaat niet altijd één op één. Het gaat erom wat in de context van het Nederlandse stelsel exporteerbaar wordt geacht, zoals het AOW-basisdeel. Op het moment dat er in de ILO-indeling maar één categorie ouderdomspensioenen voorkomt in plaats van de bij ons geldende categorieën 6 (basisouderdomspensioen) en 7 (eventuele toeslagen), kunnen wij de ouderdomspensioenen niet herbekrachten omdat een deel daarvan in onze ogen niet exporteerbaar is. De volgens het Nederlandse recht exporteerbare uitkeringen moeten dus gelegd worden naast de categorie-indelingen in het ILO-verdrag. Wij willen daar inderdaad in maximeren, maar wij kunnen nog niet aangeven hoe dat precies gedaan zal worden. Daarover zal namelijk ook van gedachten gewisseld moeten worden met de ILO.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, volgende week over het wetsvoorstel te stemmen.

**

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 13.27 uur tot 14.00 uur geschorst.

Voorzitter: Jurgens

*B

!Herziening overeenkomstenstelsel zorg!

Aan de orde is de hervatting van de gezamenlijke behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Ziekenfondswet, de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en enkele andere wetten, in verband met herziening van het overeenkomstenstelsel in de sociale ziektekostenverzekering alsmede enkele andere wijzigingen (Wet herziening overeenkomstenstelsel zorg) (28994);**

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet tarieven gezondheidszorg in verband met**

- 24- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

experimenten, prestatiebekostiging en enige andere maatregelen (WTG ExPres) (29379).

De **voorzitter**: Bij de voortgezette behandeling van deze wetsvoorstellen wordt tevens de ontwerp-AMvB restitutie HOZ ex artikel I, onderdeel L, artikel 11 betrokken.

**

(Zie vergadering van 23 november 2004.)

De beraadslaging wordt hervat.

*N

De heer **Hamel** (PvdA): Mijnheer de voorzitter. Allereerst bedank ik de minister voor de mondelinge en zeker ook voor de schriftelijke gegeven antwoorden. Ze hebben in ieder geval helderheid gegeven. Dat wil niet zeggen dat alles helder is. Het blijft moeilijk om de werking van een wet te doorgronden als er nog vele open einden zijn en als problemen al werkendeweg moeten worden opgelost. Zo wordt bij een aantal in de eerste termijn genoemde knelpunten aangegeven, dat zij onder het huidige wettelijke gesternte nog niet tot problemen behoeven te leiden, maar wel als bijvoorbeeld het B-deel meer dan 10% omvat. Een ander voorbeeld is de vraag of een verzekeraar ook in dunverzekerde gebieden -- ik bedoel daarmee regio's waar weinig verzekerden van een bepaalde verzekeraar wonen -- toch overeenkomsten moet sluiten. Het antwoord is dan dat dit moet op grond van de Ziekenfondswet. Weer een ander voorbeeld betreft de kapitaallasten waarover nog een notitie is toegezegd. Toch is de wijze waarop dit zal worden aangepakt van grote invloed op het functioneren van de voorgestelde systematiek.

Bij de beantwoording heeft de minister aangegeven dat hij bij de introductie van de nieuwe systematiek geen ideologische doelen voor ogen heeft. Hij wil zelfs ontideologiseren. Mijn fractie juicht dat toe. Wat mijn fractie betreft is alleen het aantal veronderstellingen en aannames over het functioneren van de nieuwe systematiek nog steeds groot. Ook zij weet dat een nieuw systeem altijd een aantal fouten kent en bij introductie tot enige chaos zal leiden. Zij vraagt zich wel af of voor het gehele traject wel voldoende kan worden overzien welke nog niet voorziene problemen zullen opduiken.

Nu kan natuurlijk worden verwezen naar de behandeling van de WTZi, maar dé vraag is toch of de onderhavige wetten de toets der doelmatigheid kunnen doorstaan. Het is toch niet acceptabel dat de kosten van de gezondheidszorg per eenheid product, waarbij ik nog even afzie van de kwaliteit, toe zullen nemen alleen omwille van de introductie van een nieuwe systematiek die tot doel heeft het doelmatig functioneren van de zorg? Zoals ik in mijn eerste termijn aangaf, is mijn fractie er ook van overtuigd dat verandering nodig is, maar heeft zij nog steeds twijfels over de doelmatigheid. Zij vraagt zich af of bij hantering van dezelfde systematiek maar voorzichtiger geïntroduceerd, niet aan zekerheid met betrekking tot de uitkomsten zou kunnen worden gewonnen. Graag zou zij hierop met het oog op de ontideologisering een antwoord krijgen. Evenzo wil zij concrete toezeggingen over de eerste stap in het veranderingsproces, zodat helder is hoe ver deze reikt en dat tijdige besturing, zo nodig middels wetgeving, mogelijk is. Zeker aan het begin van een

zodanig proces, kunnen fouten worden gemaakt omdat de totale werking nog niet helder is, fouten die later niet meer omkeerbaar zijn.

Een cruciale vraag was en is wat precies onder marktwerking wordt verstaan. Als hieronder wordt verstaan het inbouwen van prikkels om te komen tot een doelmatiger zorg is dit iets anders dan het introduceren van het meer juridische begrip "markt" waarbij dan ook aan de markt verbonden regelgeving wordt voldaan, met alle juridisering van dien. Competitie kan in haar werking dezelfde effecten hebben en wellicht meer van toepassing zijn voor de gezondheidszorg. Waarom worden niet eerst via deze weg de effecten van de nieuwe systematiek getoetst? Competitie, waar nu amper sprake van is, is toch een vorm die goed aansluit bij maatschappelijk ondernemen? Zeker als wij ons realiseren dat de onderhavige wetten niet alleen van toepassing zijn op de ziekenhuizen maar straks ook op de andere deelmarkten van de gezondheidszorg. Bij verpleeghuizen is het toch goed denkbaar dat als zij voor eenzelfde tarief moeten werken de kwaliteit juist goed zichtbaar zal worden en dat in de verschillen tussen de verpleeghuizen het verschil in ondernemerschap tot uitdrukking komt.

Volgens de minister is er nog geen sprake van overcapaciteit. Waarom wordt dan nu al marktwerking geïntroduceerd? Eenieder is nog aan het zoeken hoe er gereageerd moet worden op de nieuwe omstandigheden; van de zorgautoriteit, waarvoor de wettelijke basis nog gelegd moet worden, tot en met de verzekeraars en aanbieders. Er is nu al ruzie tussen het COTG en het onderhoudsorgaan over de wederzijdse competenties. De een meent dat hij het moet doen en de ander meent dat de ander het moet doen.

Waarom wordt er nu al gewerkt vanuit het vrijmarktprincipe en wordt er niet begonnen met een meer competitiegerichte aanpak, die de mogelijkheid van prijsopdrijving uitsluit, maar waardoor prestaties beloond kunnen worden? De effecten hiervan zouden overzichtelijker zijn en de verwachtingen van sommige aanbieders zouden hierdoor een groter realiteitsgehalte krijgen. Als later blijkt dat er overcapaciteit is, kan in een volgende fase verdere marktwerking worden overwogen.

Competitie leidt tot meer transparantie. De systematiek moet voor iedereen duidelijk zijn, willen de bedoelde stimuli effect hebben. Als er op prijs wordt geconcurrereerd, moet de zorgautoriteit niet een lagere prijs voor de hele markt willen bewerkstelligen. Deze prikkel zal snel aan kracht inboeten, als daarvan gebruik wordt gemaakt.

Een ander element is dat er mogelijk helemaal niet zoveel beweging komt in de prijzen en er zelfs sprake is van stijgende prijzen. Dat is niet denkbeeldig, omdat het altijd zo is gegaan. Dan zal er toch gekeken worden naar informatie om een maximumprijs aan te geven. In eerste termijn is ook gevraagd of het niet verstandig is om een maximumprijs vast te stellen of om gereguleerde prijsvorming te introduceren, om te voorkomen dat de prijzen te snel stijgen. Zeker zo belangrijk is dat daardoor een deel van de regelgeving achterwege kan blijven.

Om misverstanden te voorkomen, hiermee wordt niet bedoeld dat verzekeraars met de aanbieder niet een lagere prijs kunnen afspreken. Mijn vraag is waarom die lagere prijs er wel komt, als er geen maximumprijs is vastgesteld, en niet als er wel een maximum is afgesproken, zoals te lezen valt in de beantwoording door

- 25- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

de minister. Als er enige mate van overcapaciteit is, zal toch voor beide situaties hetzelfde gelden? Dan kan worden voorkomen dat bij een beperkt aanbod de prijzen stijgen.

Zoals ik al zei, heeft de minister wel degelijk een dergelijk tarief afgegeven voor een belangrijke speler in het veld, te weten de medisch specialisten. Hij ontkent dit en wijst erop dat er een uurtarief is vastgesteld, maar dat vaste uurtarief lijkt mij toch sterke trekken van een maximum te hebben. Voor de activiteiten per DBC is een tijd vastgesteld door een wetenschappelijke vereniging.

Het gaat zelfs zo ver dat de specialist hetzelfde honorarium ontvangt, indien een deel van de werkzaamheden door een andere beroepsbeoefenaar worden uitgevoerd. Ik hoop dat er sprake is van een misverstand, want een prikkel tot vernieuwing wordt hiermee in de kiem gesmoord. Het was toch juist de bedoeling dat het om een integrale prijs zou gaan, die bijvoorbeeld aan een ziekenhuis wordt betaald?

In eerste termijn is de vraag al royaal aan de orde gekomen of er nu al sprake is van partijen die aan elkaar gewaagd zijn, zoals verzekeraars en verzekerden. Het antwoord was Kamerbreed: nog niet. Voor alle duidelijkheid, onze vraag is waarom de wijziging van de systematiek niet meer voorop komt te staan, te meer daar er in de eerste periode nog weinig checks and balances zijn. Daardoor kan er veel regelgeving nodig zijn, waarvoor het apparaat nog niet aanwezig is. De prognose van de minister blijft dat de administratieve lasten beperkt zullen blijven of zullen dalen. Mijn fractie blijft dat betwijfelen. De dubbele boekhouding met een administratie voor het A- en het B-deel zal het komende decennium nog wel blijven bestaan. Daarnaast wordt in de prognose niet gerefereerd aan de vele regelingen die nodig zijn om de voorzienbare problemen op te lossen en om, wanneer er geen marktwerking mogelijk is, een marktsituatie te bewerkstelligen middels prijsregulering. Is het niet verstandig om deze doelstelling vooralsnog te laten vallen en marktwerking pas toe te passen wanneer wordt voldaan aan de eisen daarvoor? De regelgeving kan ook beperkt worden gehouden door een restrictievere introductie van de nieuwe systematiek.

In de schriftelijke beantwoording wordt aangegeven dat een keuze uit verschillende aanbieders niet perfect zal zijn en dat daarom de toetreding van nieuwe aanbieders wordt bevorderd. Onze vraag blijft waar nieuwe aanbieders op de huidige arbeidsmarkt personeel vandaan zullen halen. Als het om een schaarse beroepsgroep gaat, zal dit toch alleen maar tot salarisverbetering leiden? De komende drie jaar zal het waarschijnlijk nog meevallen, maar er moet heel veel veranderen als er de komende vijftien jaar voldoende personeel moet zijn om bij marktwerking ervoor te zorgen dat de prijs voor de factor arbeid niet zal toenemen.

In hetzelfde kader is de vraag van belang wat de positie is van het BKZ. In de eerste termijn heb ik gerefereerd aan de convenanten die de minister dit jaar heeft afgesloten. Hoe denkt de minister in de toekomst de kosten te beheersen? Krijgt de zorgautoriteit de opdracht te komen tot prijsreductie, komt er een hogere nominale premie of een hogere bijdrage? Zullen de effecten hiervan worden betrokken bijvoorbeeld bij de vaststelling van de hoogte van de zorgtoeslag? Ik krijg hierop graag een antwoord.

Los van het free-rider gedrag is het de vraag waarom een verzekeraar nog bereid zal zijn om in een

bepaalde regio een "noodlijdende" aanbieder financieel te steunen. Als hij die steun wel geeft, is het voor andere verzekeraars toch gemakkelijk om mee te liften?

In de eerste termijn heb ik mijn twijfel uitgesproken over de marktkracht die patiënten zouden uitoefenen en of zij zich wel zo calculerend zullen opstellen als de minister veronderstelt. Daarbij ging het over de geschiktheid van de geboden informatie, maar ook over de vraag of zij wel een reële keuze kunnen maken. Zij kunnen immers niet in de toekomst kijken. Evenmin weten zij welke aanbieders zij in de toekomst zullen prefereren. Het gevolg daarvan zal vrijwel zeker zijn: een stevig oriëntatie op prijs bij de keuze.

Mijn vraag was niet of de verzekerde meer dan eenmaal per jaar van verzekeraar zou kunnen wisselen, maar of hij kan kiezen als hij zorg nodig heeft en deze zorg wil betrekken van een aanbieder die door zijn verzekeraar niet is gecontracteerd. Mijn voorkeur is, liever een keer minder te kunnen wisselen op jaarbasis, maar juist wel als de verzekeraar het gewenste product niet kan leveren. Dit zou ertoe kunnen leiden dat de oriëntatie van de verzekeraar zich meer richt op het bieden van kwaliteit.

Bij de verzekeraars was mijn vraag of zij de door de minister geschetste rol wel willen spelen. Tot nu toe is daar, zeker bij de particuliere, commerciële verzekeraars, niet zoveel sprake van geweest. Ook de vraag waar zij dan de kennis vandaan halen om de kwaliteit van de aanbieders te beoordelen, is niet meer aan de orde gekomen. Een belangrijke vraag voor ons blijft of de overheid niet verantwoordelijk moet zijn voor de totstandkoming en publicatie van kwaliteitsrapportages.

Ik meen dat er sprake is van een misverstand. In mijn eerste termijn heb ik gesproken over certificering door patiëntenorganisaties. Daarmee bedoelde ik natuurlijk niet de certificering in de formele zin, maar het uitspreken door deze patiëntenorganisaties of een polikliniek, ziekenhuis of een aanbieder voldoet aan door hen te stellen eisen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De heer Hamel maakt heel veel behartigenswaardige opmerkingen over de marktwerking. De minister verweert zich daartegen door te zeggen dat hij een zeer behoedzame koers volgt. Deze vorm van marktwerking is bijna in beton gegoten. Er zijn rotondes die je kunt volgen. De heer Hamel uit bedenkingen daartegen. Mag ik daaruit opmaken dat hij en zijn fractie die behoedzaamheid niet zien? Vinden zij die marktwerking toch nog wild genoeg? Kan hij een oordeel geven over de aanpak van de minister?

De heer **Hamel** (PvdA): De behoedzaamheid van de minister is zonder meer duidelijk. De vraag is steeds wat je al dan niet moet verstaan onder het begrip marktwerking. Wij vragen ons af of je het woord marktsysteem op dit moment misschien niet beter kunt loslaten en kunt vervangen door het woord competitie. Dat zou heel wat regelgeving kunnen voorkomen. Het zou de aanloop naar een nieuw systeem in onze ogen aanzienlijk vergemakkelijken en daarmee de risico's beperken op het veel duurder worden van het systeem. Ik denk daarbij ook aan andere vormen die wij op dit moment nog niet helemaal kunnen voorzien. Ik erken dat de minister behoedzaam is, maar ik zou hem tot een iets grotere behoedzaamheid willen uitnodigen. Ik kies voor een

- 26- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

eenduidig systeem. Wat het uiteindelijke zorgstelsel wordt, is voor heel veel mensen nog onduidelijk.

Over de aanvullende verzekering is de vorige keer lang gesproken. De aanvullende verzekering kan wel degelijk een belemmering zijn voor de keuzevrijheid van de patiënt en daarmee voor het wisselen van verzekeraar. De minister meent dat de omvang beperkt is en dat de verzekeraars tot nu toe een ruimhartig beleid op dit punt hebben gevoerd. Los van de discussie over de gang van zaken tot nu toe zouden verzekeraars hun gedrag kunnen veranderen en misschien overgaan tot een iets minder ruimhartig beleid. Dat is iets wat de minister toch wil. Zo zouden ook de verzekeraars het pakket kunnen uitbreiden, wat gelet op ontwikkelingen in het buitenland voor de hand ligt. Als wij buiten de Nederlandse discussie komen, waarin het steeds over het pakket gaat, zien wij dat in het buitenland vaak allerlei andere artikelen in het pakket worden meegenomen. Daarnaast is het niet denkbeeldig dat door de introductie van de WMO het voor sommige groepen aantrekkelijk is als de aanvullende verzekering daarmee wordt uitgebreid.

Wil het gevaar van risicoselectie geen rol spelen, dan lijkt het niet erg voor de hand te liggen om het gevaar te bezweren door te verwijzen naar de huidige praktijk en de omvang van het huidige aanvullende pakket. Het lijkt dan goed om toch regels te stellen waarin is opgenomen dat de basisverzekering en de aanvullende verzekering los van elkaar gezien moeten worden. Het vertrekken naar een andere verzekeraar voor de basisverzekering mag dan geen gevolgen hebben voor de voorwaarden en premiëstelling van de aanvullende verzekering die bij de oude verzekeraar is afgesloten. De voorwaarden en tariefstelling voor de aanvullende verzekering van de verzekerde die voor het basispakket vertrekt, moeten dan vergelijkbaar zijn met de voorwaarden en tariefstelling voor de aanvullende verzekering van de verzekerde die onder dezelfde condities is gebleven. Een belangrijke vraag is ook hoe de minister risicoselectie echt wil uitsluiten. Het blijft toch interessant voor de verzekeraar om dat risico te beperken? Als middels de verevening eigenlijk geen risico meer wordt gelopen, is het de vraag welke prikkel op dit punt nog uitgaat van het systeem.

Een ander punt in de eerste termijn was de discussie over de restitutie aan de patiënt indien zijn verzekeraar geen contract heeft afgesloten met een bepaalde aanbieder. Voor mijn fractie is dat probleem nog niet de wereld uit. Het blijft erom gaan of de verzekerde een reëel alternatief heeft om te kiezen voor de aanbieder die voor zijn aandoening het meest voor hem of haar aangewezen is, zeker als de verzekerde niet kan wisselen van verzekeraar als hem duidelijk wordt dat zijn verzekeraar met die aanbieder geen overeenkomst heeft afgesloten. In de Algemene Maatregel van Bestuur wordt gesteld dat de verzekerde door de restitutie niet moet worden belemmerd in zijn keuze. Daarbij was al de vraag of de bijdrage die van de patiënt zelf wordt gevraagd, ook inkomensafhankelijk is. Graag krijg ik daar een antwoord op. Als het antwoord "nee" is, dan is het alternatief er voor sommigen wel en voor anderen niet.

Het door mevrouw Schippers van de VVD-fractie in de Tweede Kamer ingediende amendement komt ons ook niet helemaal logisch voor, juist ook door de marktwerking. Er zullen zich, als het goed is, verschillen voordoen tussen de aanbieders. Enerzijds zullen er zeer lage prijzen zijn, maar zonder veel andere zorg en

bijvoorbeeld gebaseerd op grote omvang en anderzijds zullen er hogere prijzen zijn, omdat er sprake is van de wens van de verzekeraar om ook meer gecompliceerde ingrepen te includeren en dus, indien nodig, meer kwaliteit te leveren. Kortom: er zullen zich verschillende contracten voordoen waarbij een heel andere systematiek kan worden gevolgd: je kunt bijvoorbeeld 900 handelingen afspreken voor een bepaalde prijs en als je er dan 300 niet doet, krijg je een korting. Kortom: er is dan een vrij ingewikkelde opbouw van die prijs. De laagste prijs lijkt dan niet zo'n reëel uitgangspunt omdat het verschil in prijs dan aanzienlijk kan zijn. Wij zouden willen vragen om ervoor te kiezen om het verschil tussen prijs en restitutie aan een maximum te binden.

Met betrekking tot de privacy wil ik mede namens de andere woordvoerders een paar opmerkingen maken en vragen stellen. Ook na de brief van de minister naar aanleiding van de eerste termijn in de Kamer heb ik een aantal vragen, allereerst over de gevolgde procedure. Het antwoord luidt dat het niet is toegestaan om na de Raad van State nog advies te vragen aan een ander orgaan. Ons is daarvoor geen juridische basis bekend. Overigens adviseerde de Raad van State om nadere regels te stellen voor zowel de doelstelling als de inhoud van de te verstrekken gegevens.

Ook het CBP merkt op dat dit een nadere adviesaanvraag niet hoeft uit te sluiten. Ook wordt gesteld dat het CBP niet gaat over gegevens die niet herleidbaar zijn tot een individuele patiënt. Is er bij de aanlevering van gegevens aan en de verwerking van gegevens door de TTP alleen sprake van gegevens die niet herleidbaar zijn tot de individuele patiënt? Het eindrapport Werkgroep invoering DBC's over de Minimale dataset DBC's maakt melding van naam, adres, huisnummer, woonplaats en diagnose en nevendiagnose als onderdelen van de MDS.

Ten slotte refereert de minister aan de brief van het CBP van 10 februari 2004 waarin de suggestie wordt gedaan door een nadere regeling inzichtelijk te maken welke gegevens noodzakelijkerwijs door ziekenhuizen en zorgverzekeraars moeten worden verstrekt om de verschillende doelen te realiseren die met de invoering van de DBC-systematiek worden nagestreefd. Hierop zou de juridische verankering van de DBC-systematiek kunnen aansluiten. Echter, hoe zit het als het wetsvoorstel waarin het aanleveren van gegevens door ziekenhuizen en zorgverzekeraars aan het DIS juridisch wordt verankerd eerst komend voorjaar naar de Tweede Kamer wordt verzonden? Wat is dan de juridische basis voor het DIS en de aanlevering van gegevens aan het DIS totdat voornoemd wetsvoorstel in werking treedt? Kan hierbij worden gereageerd op de opmerking van het CBP in de brief van 11 november dat de noodzaak om bij het DIS ook met persoonsgegevens te werken niet is komen vast te staan?

In de nieuwe brief die wij hebben mogen ontvangen nadat wij als commissie om een nadere toelichting op het CBP hadden gevraagd, staat het volgende. Naar het oordeel van het CBP kan het CTG alleen regels stellen die van toepassing zijn op het eigen domein van het CTG en de WTG. Naar het oordeel van het CBP gaat structurele levering van persoonsgegevens aan het DIS, gezien de verschillende doelen van het DIS, verder dan het domein van het CTG. Alleen al daarom kunnen artikel 30a en b WTG geen grondslag vormen in tegenstelling tot mogelijke ministeriële regelingen op

- 27- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

grond van de Ziekenfondswet of de toekomstige Zorgverzekeringswet. De noodzaak moet nog steeds komen vast te staan. Voorts is naar het oordeel van het CBP niet vast komen te staan dat het noodzakelijk is voor de taak van het CTG dat een structurele verstrekking van persoonsgegevens aan het DIS plaatsvindt. Dat betekent dat het CTG een dergelijke verstrekking ook niet in een regeling kan voorschrijven. Wij zouden niet alleen graag op de hoogte gehouden worden van de uitkomsten van het overleg tussen de minister en de voorzitter van het CBP, maar ook van het advies van het CBP. Wij zullen zo nodig op dit onderwerp terugkomen.

Tot slot is onze vraag of de minister wil aangeven dat de uitkomsten van het debat over de WTZi met betrekking tot winst, bereikbaarheid van acute zorg, kapitaallastenproblematiek en maatschappelijk verantwoord ondernemen ook verwerkt zullen worden in de uitvoering van de onderhavige wetten. Daarnaast stellen wij een vraag over de omvang en de evaluatie van de eerste stap in het veranderingsproces en de omkeerbaarheid daarvan. Het laatste is, gelet op de vele open einden, van belang. De minister heeft aangegeven dat hij als uitgangspunt kiest de prijs van de producten in het jaar 2004. Ook heeft hij toegezegd dat hij in de eerste fase niet verder wil gaan dan de thans aangekondigde 10% en niet verder wil gaan met de introductie van de nieuwe werkwijze als zou blijken dat het daardoor duurder is geworden. Hoe lang gaat deze periode duren? Het jaar 2005 is deels een verloren jaar, omdat er slechts op beperkte schaal van de mogelijkheden gebruik zal worden gemaakt. Immers, de tijd is kort en wat belangrijker is: iedereen -- verzekeraars, aanbieders en zorgautoriteit -- moet nog oefenen. Het eerste reële jaar wordt dus 2006 voor het B-deel. Het lijkt dan niet te pessimistisch dat de resultaten pas in 2007 serieus worden besproken en dat pas in 2008 een nieuwe ronde mogelijk is bij de gebleken werking.

Het zou ook goed zijn om vooraf criteria te geven van wat we onder hogere kosten verstaan en wat tot de administratieve lasten wordt gerekend. Daarnaast zou het verstandig zijn vooraf het begrip kwaliteit nader in te vullen en vast te stellen dat deze ten minste moet liggen op het niveau in 2004. Bij de meting daarvan kunnen dan verbeteringen bij de duur van opname, wachttijd en andere indicatoren worden betrokken.

Ook moet worden gekeken naar de mate waarin meer informatie beschikbaar is en of deze van voldoende kwaliteit is. Ik doel dan op informatie die de keuze van de patiënt moet vergemakkelijken. Verder zou moeten worden nagegaan of de behandelingen die in het B-deel vallen hebben geleid tot productieproblemen in het A-deel.

Kortom, de vraag is of de eerste stap in het veranderingsproces kan worden opgevat als een reële proefperiode en of aan de hand van ervaringen kan worden besloten het proces voort te zetten, gewijzigd voort te zetten of stop te zetten. Wij steunen een motie die door de heer Schouw hierover zal worden ingediend.

*N

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de mondelinge en schriftelijke beantwoording van de door de CDA-fractie gestelde vragen. Onze dank gaat in het bijzonder uit naar de ambtenaren die in deze maanden wel heel veel moeten

vertrouwen. Dat er dan toch een enkele vraag nog niet is beantwoord, zullen wij de minister niet euvel duiden, hoewel wij ons niet aan de indruk kunnen onttrekken dat dit soms bewust is gebeurd.

Ik begin met het stellen van de belangrijkste vragen die alle fracties vanuit verschillende invalshoeken hebben beziggehouden. Is de minister erin geslaagd de Kamer te overtuigen van nut en noodzaak van deze aanpak om van aanbod- naar vraagsturing in de zorg te komen? Zijn er voldoende checks and balances ingebouwd op een zodanige wijze dat de introductie van marktprikkels wel een reële kans krijgt, maar geen glijbaanffect veroorzaakt in de vorm van een onomkeerbaar proces?

Welnu, de minister heeft een en andermaal de volgende toezeggingen c.q. uitspraken gedaan die wij kort zullen weergeven opdat hierover geen enkel misverstand kan ontstaan.

1. De zorg zal altijd een eigen karakter behouden en nooit een normale markt worden, vandaar dan ook gereguleerde marktwerking.

2. De introductie van elementen van marktwerking zal altijd een bepaalde onzekerheid met zich meebrengen. Ter onderbouwing stelt de minister dat de patiënt minder weet, de zorgaanbieder een heel andere positie heeft en de verzekeraar als potentiële zaakwaarnemer van de patiënt in de huidige omstandigheden nog maar beperkte beleidsruimte heeft. Bij dit laatste, aldus de minister, speelt ook de schaarste een rol. Er is immers nog geen sprake van overcapaciteit.

3. Het startpunt van de eerste ronde, een bescheiden en behoedzaam begin van 10% van de DBC's met vrije prijzen, waarbij de contracteerplicht zal worden opgeheven, zal zo goed mogelijk worden vastgelegd. De minister merkt hierbij op dat inzicht in de startsituatie duidelijkheid over de omzetten van 2004 vereist, niet alleen van de ziekenhuizen maar ook van de zelfstandige behandelcentra. Naar mijn fractie heeft begrepen zit het dus op die centra vast, want met betrekking tot de ziekenhuizen kan de minister er wél aan voldoen. Hij heeft immers gezegd dat het goed mogelijk moet zijn om na te gaan wat de kosten vooraf waren, wat de kosten op dat moment zijn en wat de ontwikkeling is. Dit slaat dus alleen op de ziekenhuizen waar het CTG het budget voor de 10% heeft geschoond. Dat is er dus bij alle ziekenhuizen afgestaan. Hoe denkt de minister nu de startsituatie voor de zelfstandige behandelcentra in beeld te brengen?

Er zal voorts steeds sprake zijn van een algemeen economisch toetsingskader met duidelijke ijkpunten. Er zijn ook criteria genoemd die in de diverse stukken als bijvoorbeeld de Liberalisering electieve zorg vastliggen -- bijvoorbeeld de kostenontwikkeling -- maar die zeggen in feite nog niets over de volgende ronde. Op grond van de resultaten van de eerste ronde zal nader -- de minister zegt "nauwer" -- worden gedefinieerd op grond van welke criteria de volgende stappen zullen worden gezet. Hieraan ontbreekt nog steeds de honorering van het dringende verzoek om inzicht in het evaluatiekader en de elementen aan te geven die daarin een rol behoren te spelen. Welnu, de heer Schouw zal op deze materie ook namens onze fractie nader ingaan. In dat kader zal hij een motie voorleggen. Daarover zullen wij met de minister op een goede wijze discussiëren, zodat hij precies begrijpt wat er wordt bedoeld. De toezegging gaat over het evaluatiekader. Mijn fractie gaat ervan uit dat alvorens dat kader er is, de minister de volgende stappen met deze

- 28- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Kamer bespreekt voordat hij een beslissing neemt. Met die toezegging ligt pas goed vast wat er in de toekomst gebeurt. Zo worden immers ook eventuele opvolgers van de minister gebonden, zodat er geen sprake kan zijn van een misverstand. Pas met die toezegging -- naast de motie -- is er geen sprake van een onomkeerbaar proces. Wij houden sterk vast aan de toezegging gezien de onzekerheid over eventuele pakketverkleining en premieverhoging in de toekomst. Wij hebben uiteraard dankbaar genoteerd dat de minister niet verwacht dat in deze periode onder zijn verantwoordelijkheid nog verder in het pakket zal worden gesneden in de overgang naar de zorgverzekeringswet. Geldt dit echter ook voor een premieverhoging als gevolg van de veranderingen bij de DBC's? De minister kan natuurlijk niet toezeggen dat er nooit een premieverhoging zal plaatsvinden. Wij hebben dus vrede met een toezegging in dit kader. Overigens was ik zo gelukkig om gisteren een deel van de discussie in de Tweede Kamer over de zorgverzekeringswet te kunnen bijwonen. Ik heb met dankbaarheid geconstateerd dat de minister daar in haast nog sterkere bewoordingen dan hier over die pakketverkleining heeft gesproken.

4. Voor 2006 zal geen enkele volgende stap worden gezet. In tegenstelling tot hetgeen in de laatste voortgangsrapportage stond vermeld, zullen in 2005 geen verdergaande stappen worden gezet. Ook het experiment met fysiotherapie zal beperkt zijn in de tijd en wordt met evaluatie omgeven om vast te stellen of en hoever er moet worden gegaan met het experiment. Gelet op andere uitspraken die erop neerkomen dat alles in het jaar 2005 goeddeels bij het oude blijft -- er zullen nog nauwelijks andere contracten worden afgesloten waarbij scherp wordt onderhandeld over de prijs -- is de logische consequentie dat niet voor 2007 kan worden geëvalueerd. Het jaar 2006 is namelijk nodig om vast te stellen of het werkt met die 10% van de DBC's. Ik zeg dat nog een keer nadrukkelijk omdat de minister het ergens toch koppelt aan de Zorgautoriteit; het is nog steeds zijn bedoeling dat die per 1 januari 2006 zal gaan functioneren. Dat is ons voor die evaluatie te vroeg.

5. De minister voegt aan dit alles nog toe dat zijn behoedzaamheid ook blijkt uit de instelling van die Zorgautoriteit. Het is de minister intussen wel duidelijk geworden dat er in dit opzicht ook bij de CDA-fractie nog wel enige zorgen zijn. Mogelijk kan de minister hieraan al aandacht besteden bij de vormgeving van het wetsvoorstel marktordening in de gezondheidszorg; anders kunnen er later nog moeilijkheden ontstaan. Belangrijk is wat het CTG/ZAio op weg naar de behandeling van dit laatste wetsvoorstel nog zal willen realiseren. De minister doet er goed aan hieraan -- mede gelet op de jongste uitspraken van de voorzitter die enige verbazing hebben gewekt -- enige aandacht te besteden; ook al gaat de CDA-fractie niet zo ver in haar bewoordingen als een enkele collega in deze Kamer. Hoever strekt het zelf actie ondernemen van de Zorgautoriteit zich uit? Zeker op weg naar de behandeling van het wetsvoorstel kan niet worden volstaan met het geven van alleen maar een openbaar advies aan de minister, die daarop vervolgens door ons kan worden aangesproken. Dat geldt ook voor ongewenste ontwikkelingen.

Deze uitkomsten, die ik kort heb samengevat en die de hoofdkern van de wetgeving betreffen, overwegend en wegend en ervan uitgaande dat de minister ons de gevraagde toezeggingen zal doen, kunnen de balans in

positieve zin doen doorslaan. De minister heeft het dus helemaal in eigen hand. Dat geldt overigens nog niet voor de AMvB over de restitutie, waarop ik nog terugkom.

De CDA-fractie stelt het op prijs dat de minister meer fundamenteel heeft willen ingaan op de in het artikel Prikkels tot betere zorg van professor Berg en de heer Schellekens aangesneden problematiek. Het gaat om het uitschakelen van de zorgverzekeraar als regisseur om deze positie in feite aan de patiënt te geven. Met de minister vond de CDA-fractie dit, zeker op het eerste gezicht, een zeer interessante gedachte om juist de zorgconsument/patiënt als spil te zien in dit nieuwe systeem. De patiënt is toch ook de eerste partij? Nadere beschouwing bracht ook bij ons aarzeling teweeg, met name waar werd gesteld dat de eigen bijdrage aan de zorgkosten significant moeten zijn. Weliswaar kan voor de lagere inkomens een gedeeltelijke fiscale compensatie worden overwogen, zonder overigens hiermee de gewenste marktprikkels te ontcrachten. Toen ging bij mij een beetje het licht uit. Ook bij ons kwam toen de gedachte aan tweedeling in de zorg op. Ik ben de minister bijzonder erkentelijk dat hij dat ook verwoordde. Dit was een van de bezwaren van de minister. De andere bezwaren van de minister willen wij verder laten rusten, want dit was voor ons al een dusdanig zwaarwegend bezwaar dat de CDA-fractie wil volharden in de thans ingeslagen weg, namelijk de zorgverzekeraar als regisseur. Wij maken wel een voorbehoud met betrekking tot de kwaliteitsslag die de zorgverzekeraars zeker nog moeten maken. De CDA-fractie vindt het overigens opvallend dat de minister blijkbaar een discussie over het vermogen van de zorgverzekeraars om de kwaliteit van de zorgaanbieders te beoordelen, niet of nog niet wil aangaan. Vreest de minister hierdoor geen haperingen op de weg die nu wordt ingeslagen?

De minister wijst onze vraag met betrekking tot verplichte certificering van de hand. Hij heeft hiervoor op zich een plausibel argument, namelijk dat een instelling zich met certificering positief moet kunnen onderscheiden op de zorgmarkt. Ik laat mij altijd graag overtuigen door argumenten en dit was een argument dat ook ons aansprak. Ik ben alleen nog niet geheel overtuigd, gelet op de nog steeds bestaande achterstand die ook door de minister wordt onderkend. In combinatie met de toezegging meer vaart ter zake te betrachten, kan het voordeel van de twijfel hier echter worden gegeven. Het betreft dan de toezegging dat de inspectie in sterkere mate dan voorheen gecertificeerde instellingen minder zal belasten met toezicht, waarbij ook certificatie als kwaliteitsindicator in het risicomodel zal worden opgenomen. Deze toezegging verdient een reële kans. Als positieve prikkel is het de moeite van afwachten waard. Wij hebben ook dankbaar genoteerd dat de minister met ons de initiatieven rond de kwaliteitskeurmerken van belang acht als opstap naar volledige sectorspecifieke certificering.

Mag overigens de CDA-fractie het niet beantwoorden van haar vraag over aanpassing van de Kwaliteitswet zó verstaan dat de minister ervan uitgaat dat deze wet op den duur garanties moet gaan bieden voor kwaliteitstoetsing en borging vooraf? Anders ligt het met de onbeantwoorde vraag over de Inspectie voor de Gezondheidszorg. Deze wordt weliswaar door de CDA-fractie een belangrijke rol toegekend in het houden van toezicht op de kwaliteit van zorg, maar gelet op alle ervaringen plaatst zij toch vraagtekens of de actief

- 29- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

aanjagende of corrigerende rol wel voldoende en op de juiste wijze uit de verf komt.

De CDA-fractie heeft met enkele concrete voorstellen vooral aandacht willen geven aan de rol van de patiënt als eerste partij. Met erkenlijkheid voor de inspanning van de minister om de patiënt beter toe te rusten voor zijn/haar nieuwe rol, houden wij toch nog enige kritiekpunten. Allereerst herhaalt de minister nog eens dat hij met de beperkte middelen zo veel mogelijk resultaten wil bereiken voor de zorggebruikers. Dat is uiteraard altijd als inspanningsverplichting noodzakelijk. Het kan zijn dat het evenzeer noodzakelijk is, gegeven de lange weg die voor patiëntentoerusting nog moet worden afgelegd, extra subsidies beschikbaar te stellen. Deze bereidheid zouden wij graag uitgesproken zien, waarbij wij hiervoor de weg van projectsubsidies het meest geëigend achten. Indien noodzakelijk zeg ik erbij, want het moet worden aangetoond aangezien ook wij niets weggeven. Deze bereidheid is des te meer noodzakelijk daar het werken aan nieuw beleid voor zorggebruikers op een aantal punten nog in nevelen is gehuld. Ik denk dan ook aan de niet-beantwoorde vragen over de toerusting van de rechtspositie, de inkoop en de onderhandelingsmacht. Onzekerheid op het terrein van de toerusting van patiëntorganisaties kunnen wij in feite in dit cruciale jaar niet gebruiken. Een niet-beantwoorde vraag over de medeverantwoordelijkheid -- ik zeg niet de uitsluitende verantwoordelijkheid -- van de overheid voor het onderhoud van de "report card" is eveneens meer dan een teken aan de wand.

De CDA-fractie staat ook een wettelijke erkenning voor van de rechten van verzekerde patiënten. In dit kader waren wij enigszins verrast dat werd verwezen naar de Zorgverzekeringswet toen vragen werden gesteld over de taak van de ledenraden van zorgverzekeraars om de zorginkoop te toetsen. Waarom dat dan niet in de memorie van antwoord op onze vraag ten antwoord gegeven? Maar goed, ook ik heb een steekje laten vallen. Ik had de Zorgverzekeringswet beter moeten lezen. De minister doelde tijdens de plenaire behandeling op artikel 28, lid 1 onder b waarin staat dat de statuten van een zorgverzekering waarborgen bieden voor een redelijke invloed van de verzekerde op het beleid. Ook doelde hij op artikel 28, lid 2 waarin staat dat bij AMvB regels kunnen worden gesteld over de mate van invloed die verzekerden ten minste op het beleid van een zorgverzekeraar dienen te hebben. Natuurlijk heb ik naarstig alle toelichtingen gelezen op dat artikel. Die hebben mij niet zo gek veel wijzer gemaakt. Achteraf, dus ook met kennis van die artikelen, had ik toch mijn beschouwing gehouden. De minister was tijdens de plenaire behandeling namelijk veel duidelijker door ook het inkoopbeleid nadrukkelijk onder de werking van dit artikel onder te brengen. De minister wil het voorts zonder AMvB zien te regelen door er bij de zorgverzekeraars op aan te dringen, dit op een royale manier te doen. Wij mogen veronderstellen dat dit gebeurt in de door de CDA-fractie bepleite geest. Mogen wij er tevens van uitgaan dat de minister hiermee spoed betracht? Deze wetten treden namelijk eerder in werking dan de Zorgverzekeringswet. Als hij inderdaad spoed betracht, kunnen wij bij de behandeling van de Zorgverzekeringswet vaststellen of ook deze positieve prikkel werkt. Wat dat betreft, ben ik het roerend eens met de minister die voorstelde om eerst te proberen, positief te prikkelen zonder wetgeving. Als dan blijkt dat het niet

werkt, kan een AMvB niet uitblijven. Met de duidelijke toezegging dat de minister nu al met de zorgverzekeraars praat, willen wij op dit moment volstaan.

Zoals beloofd, kom ik nog even terug op de schaarste op de arbeidsmarkt waarvoor ook de minister telkenmale aandacht vraagt. Dat is terecht. Schaarste zal nimmer de gewenste uitwerking hebben op marktwerking in de zorg, gereguleerd of niet. De CDA-fractie oordeelt dit vooralsnog als een van de grootste hindernissen op de weg naar een vraaggestuurd aanbod, nu en op de middellange termijn. Zij volhardt dan ook in het hierop aanspreken van de minister. Ook thans is het antwoord op verscheidene vragen weer zeer kort door de bocht. Langzamerhand vragen wij ons met enige vertwijfeling af op welke wijze de minister positief kan worden geprikkeld om vanuit de noodzakelijke "sense of urgency" te handelen. Er moet hier van een hoog tempo en van onorthodoxe maatregelen sprake worden, willen wij de gereguleerde marktwerking op termijn niet onmogelijk maken. De CDA-fractie wil hiermee thans volstaan. Zij is toch een beetje moedeloos geworden.

Met betrekking tot het free-ridersgedrag bij de innovatieprojecten, geïnitieerd door de zorgverzekeraars, heeft de CDA-fractie de minister een aantal mogelijkheden voorgelegd. De minister kiest nu in feite voor betaling door patiënten van andere verzekeraars bij lokale vernieuwingsinitiatieven waarvan ook deze verzekerden gebruik maken. Hierbij wordt niet uiteengezet waarom de andere mogelijkheden worden afgewezen. Wij willen ons hierbij wel neerleggen, maar het verbaast ons wel. Immers, in een ander geval, namelijk de free-ridersregeling onder zorgaanbieders bij het verdisconteren van de opleidingskosten, wordt wel gekozen voor een andere oplossing. Dat geef ik de minister ter overdenking mee. Onze interruptie over de transparantie als doorsteek voor de marktwerking was ingegeven door de mondelinge uitleg van de minister -- ook collega Van den Berg prikte hier doorheen -- en door zijn uitleg van de kostprijsmodellen in de laatste voortgangsrapportage. In de bijlage hiervan komt een passage voor die toch niet uitsluit dat bedrijfsgegevens zoals kostprijzen -- want dat zijn bedrijfsgegevens -- voor iedereen openbaar worden. Immers, naar verwachting zal vanaf 1 januari 2006 het dan nog niet perfecte kostprijsmodel verplicht worden gesteld voor alle zorgaanbieders. Volgende versies van het kostprijsmodel moeten oplossingen bieden voor het toerekenen van bijvoorbeeld de kapitaalslasten en de opleidingskosten. Hierover gaan wij te zijner tijd in alle openheid met de minister discussiëren. Die discussie heeft weer alles van doen met het B-segment. In dit licht gaarne een toelichting op de nadere uitleg dat informatie over de kostprijs uitsluitend bestemd is voor het CTG/ZAio, dat deze gebruikt voor een efficiënte bekostiging van de segmenten zonder vrije prijsvorming en voor toezicht op de markt in segmenten met vrije prijsvorming. Hoe kan de minister nu garanderen dat deze informatie uitsluitend bij het CTG/ZAio terecht komt? En is dit wel noodzakelijk om te voorkomen dat bedrijfsgegevens op de markt terechtkomen? Wat gebeurt er trouwens met deze informatie bij uitbreiding van de DBC's?

De uitleg naar aanleiding van een aantal technische vragen over de DBC's kan zeker als voldoende worden gekwalificeerd. Ik wil nog wel ingaan op een vraag die niet beantwoord is. Wij hebben het vermoeden dat er hierbij sprake is van een bewuste keuze. Het betreft

de passage over de verschuiving van de schadelast in de bijlage bij de laatste voortgangsrapportage. Alsnog graag een antwoord op deze vraag, zo niet mondeling, eventueel in een bredere range antwoorden die de minister nog moet geven, dan wel schriftelijk.

Ik sluit mij graag aan bij de opmerkingen over de bescherming van de privacy die de heer Hamel namens de commissie heeft gemaakt. Ik heb de minister intussen ook de brief aangereikt die wij vanmorgen van het CTG hebben gehad.

Ten slotte de AMvB inzake restitutie. Wij hebben reeds aangegeven, hiermee ook na kennisneming van de brief aan de Tweede Kamer naar aanleiding van de daar gestelde schriftelijke vragen niet te kunnen instemmen. Maar wij gaan ervan uit dat wij pas na de inwerkingtreding van de wet de echte AMvB via een voorhangprocedure onder ogen krijgen en dat wij deze zaak dan kunnen uitdiscussiëren. Ik geef wel een paar schoten voor de boeg om de minister toch enig inzicht in onze bezwaren te geven. Vrije artsenuitvoering is voor onze fractie een principieel uitgangspunt. Daar mag in geen enkel opzicht aan getornd worden. Wij gaan er hierbij van uit dat het de minister ernst is met het scheppen van keuzevrijheid en keuzemogelijkheden voor verzekerde patiënten. Gezonde verzekeringen die met de voeten gaan stemmen, zullen zich waarschijnlijk veeleer laten leiden door de prijs. Patiënten, vooral chronisch zieken, hechten veel meer waarde aan behoud van de zorgaanbieder, ook als deze niet wordt gecontracteerd. Bij goede voorlichting en na consultatie van een huisarts zullen zij slechts bij hoge uitzondering terecht hoeven te komen bij niet gecontracteerde zorgaanbieders, maar het komt wel degelijk voor. Wij willen volstreekte zekerheid dat patiënten die een niet gecontracteerde zorgaanbieder kiezen, daarvoor niet op de een of andere manier gestraft worden. Het moet duidelijk zijn dat juist zij bij de overgang naar een systeem met vrije prijzen voor het B-segment desgewenst hun zorgaanbieder moeten kunnen behouden. Dit uitgangspunt moet in de AMvB worden verwerkt. Ik geef direct toe – daarom vind ik het ook plezierig dat wij nog enige tijd hebben tot de voorhangprocedure – dat dit zich moeilijk verdraagt met het amendement op dit punt. Wij zullen dus heel creatief moeten zijn om het daarin te kunnen verwerken. Wij zullen hier graag een bijdrage aan leveren, maar dit betekent wel dat de uitleg die de minister heeft gegeven en de gebaren die hij wilde maken met een nadere toelichting in de AMvB, onvoldoende zijn om dit te bewerkstelligen. Het gaat niet alleen om patiënten die graag willen uitgaan van een vertrouwensrelatie met hun zorgaanbieder; de minister moet zich ook eens voorstellen dat er veel patiënten zijn die met een conflictsituatie te maken hebben -- natuurlijk betreft dit niet mevrouw Slagter, want die behandelt alle patiënten goed! Er kunnen echter conflictsituaties ontstaan en dan moeten deze patiënten de vrijheid hebben om over te stappen naar een andere zorgaanbieder.

Mijn laatste punt betreft een eveneens niet beantwoorde vraag, iets dat waarschijnlijk zeer bewust is gebeurd. Het betrof mijn laatste zin: kunnen deze wetten nog wel in werking treden, want wij hebben toch ook nog zoiets als een tijdelijke Referendumwet? Daarop hebben wij geen antwoord gehad. Wij zijn erg benieuwd naar dit antwoord.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Vandaag zetten wij de behandeling van de wetsvoorstellen HOZ en WTG Expres voort. De behandeling in eerste termijn heeft veel vragen opgeroepen, die deels hier in de Kamer en deels later in de week schriftelijk door de minister zijn beantwoord. Ik dank de minister en zijn ambtenaren voor deze beantwoording, maar ik zeg hem ook eerlijk dat die niet op alle punten overtuigend was, integendeel. Volgens mij ben ik niet de enige die er zo over denkt, als ik hier de commentaren tot nu toe hoor.

De regering heeft haar argumentatie niet rond, als het gaat om de positieve effecten die de introductie van marktwerking in de zorg zal hebben. Het blijft in wezen een gok en dat is niet zonder risico. Bij twijfel remmen en stoppen in plaats van gas geven, zou mijn dringend advies aan de minister zijn. Wij hebben het per slot van rekening over de zorg voor de gezondheid van onze bevolking. Gezondheid is het belangrijkste dat je bezit en daar moet je geen casinopolitiek op loslaten.

Naast deze algemene en diepgemeende oproep tot herbezinning aan de regering van mij en mijn collegae hier, maak ik vandaag graag van de gelegenheid gebruik om kanttekeningen naar aanleiding van de eerste termijn te maken en onze zorgen en ons standpunt nog eens toe te lichten. Ik ben het er namelijk mee eens dat we niet kunnen volstaan met te zeggen dat de regeringsplannen niet goed zijn, ook al is dit in mijn ogen wel het geval. Wij moeten ook praten over wat er wél zou moeten gebeuren om goede, voor iedereen toegankelijke zorg in de toekomst te kunnen garanderen. Daar gaat het om!

Vorige week hebben wij ook al tot laat op de avond met elkaar gediscussieerd over deze twee wetten die, om collega Van Leeuwen te citeren, een wezenlijke en diepgaande structuurwijziging van het huidige zorgstelsel beogen. Vandaag zal het wel niet anders gaan en dat benadrukt dat we op een cruciaal moment zijn aangeland. Met elkaar hebben we de analyse gedeeld dat de kosten van de gezondheidszorg de pan uit dreigen te rijzen, waardoor op termijn de zorg onbetaalbaar dreigt te worden, en dat het oude, centrale en aanbodgestuurde systeem vervangen moet worden door een systeem waarbij de vraag van de patiënt centraal staat. Met elkaar delen we de bezorgdheid over de vraag of toegankelijkheid, betaalbaarheid en kwaliteit van de zorg voldoende gewaarborgd blijven.

De minister denkt dat met de voorliggende wetsvoorstellen een eerste stap naar een oplossing wordt gezet, maar mijn partij denkt dat de aanneming ervan juist zal leiden tot grotere problemen. De pijn ligt wat ons betreft vooral bij de introductie van marktwerking in de zorg, waarvan de minister verwacht dat dit de doelmatigheid en doeltreffendheid zal bevorderen. Wij denken dat er andere wegen zijn om deze doelen te bereiken, ook al omdat wij denken dat introductie van marktwerking veel negatieve effecten kan hebben.

Wij zijn blij dat de minister met ons erkent dat de zorg in ieder geval geen normale markt is en altijd een eigen karakter zal behouden. Ook zijn we blij dat hij zijn stappen behoedzaam neemt en van plan is nog veel te monitoren en te evalueren, zodat er alleen “no regret”-beslissingen worden genomen. Maar, zo vraag ik de minister, is dat een harde garantie? Wil hij dit nog eens

- 31- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

helder en duidelijk verwoorden, zodat we hem eraan kunnen houden?

Ook zijn uitspraak dat niet alle problemen in de zorg met marktwerking zijn op te lossen, juichen wij toe. Het zweemt naar enige inkeer, om niet te zeggen omkeer of zelfs bekering!

Dat de minister in deze Kamer heeft gezegd dat het in ieder geval tot 2006 blijft bij de invoering van 10% vrij te onderhandelen DBC's, beoordelen wij positief, evenals het feit dat naast dit experiment ook het experiment met vrije tarifiering van de fysiotherapeuten pas na uitvoerige evaluatie eventueel voortgang zal vinden. De minister is tot nu toe onduidelijk geweest over de vraag wat nu precies de criteria zijn voor de evaluatie van deze eerste ronde, ondanks het verzoek van alle kanten om duidelijkheid. Ook wij willen weten wat de criteria zijn, wat de meetmomenten zijn en wat er gemeten wordt. Vooral vinden wij het belangrijk te weten wat nu de kosten zijn en wat ermee wordt genomen bij de berekening van de kosten. Daar hoort bij: de nulsituatie, de kosten die gemoeid zijn met de invoering van het systeem en de uitvoeringskosten. Punt van evaluatie moet ook zijn de verbetering of de verslechtering van de financiële positie van de fysiotherapeuten en de vraag of er al dan niet verschraving van hun aanbod en de kwaliteit van hun handelen is opgetreden, zowel als objectief als subjectief ervaren gegeven. Ook wordt de minister verzocht duidelijkheid te verschaffen over de evaluatie en te zegen wanneer die zal plaatsvinden en of op dat moment ook een go-/no gobeslissing wordt genomen. Wij ondersteunen dan ook zonder meer de motie-Schouw. Overigens vragen wij ons af of die wel in stemming moet komen. Ik neem aan dat de minister eerst de tijd krijgt om toe te lichten hoe hij dit allemaal wil gaan doen.

Ik sluit mij aan bij de opmerking van collega Hamel ten aanzien van de privacy. Zelf wil ik uitgebreider ingaan op de vraag die collega Van Leeuwen mij vorige week stelde, namelijk hoe wij zónder marktwerking toch denken uit te komen op een doelmatige en betaalbare zorg nu en straks. Ik pareer daarmee ook de critici van het manifest "de Zorg is geen markt", die betogen dat wij ouderwets zijn en geen oog hebben voor de problemen in de zorg en geen alternatieven bieden.

Kort weergegeven komen onze bezwaren erop neer dat wij denken dat de zorg duurder wordt, dat de kwaliteit onder druk komt te staan, dat concurrentie op gespannen voet staat met samenwerking, dat er een toename aan bureaucratie zal zijn, dat de solidariteit wordt aangetast en dat marktwerking kortetermijndenken in de hand werkt. Het zal allemaal wel goed bedoeld zijn, maar het zal naar mijn stellige overtuiging averechts uitpakken. Daarom zou deze aanpak niet ongeschonden door deze kamer moeten komen. Wij zijn mede verantwoordelijk voor de gevolgen ervan. Het kan misschien ook wel anders.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Voorzitter. Collega Slagter zei: wij denken ... Daarna noemde zij een aantal punten, maar bij die opsomming miste ik de onderbouwing. Ik kan mij voorstellen dat zij twijfels heeft, maar zij geeft niet echt een reden aan om dit systeem af te wijzen. Jarenlang hebben wij een centraal gestuurd systeem gehad. Wij kennen de uitkomsten daarvan en allen hebben wij moeten constateren: het moet anders.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): De reden voor mijn opmerkingen wil ik nu aangeven.

Hoe kom je van een centraal gestuurd systeem met strenge budgettering bij een systeem, waarbij de zorgvraag centraal staat, de zorg ook nog doelmatig en doeltreffend is en waarbij de kosten beheersbaar blijven? Eerst wil ik iets zeggen over de zorgvraag. Op welke vraag moet er eigenlijk gestuurd worden? Het is bekend dat de vraag eindeloos kan zijn en dat het aanbod de vraag schept. Ook zal door meer aanbod -- een aantal zelfstandige behandelcentra kan natuurlijk extra electieve handelingen gaan uitvoeren -- een nog verborgen vraag worden aangeboord. De kans dat energie en geld in de verkeerde dingen worden gestopt is dan groot.

Om helderder te krijgen waar de patiënt nu echt behoefte aan heeft, zou er veel meer onderzoek gedaan moeten worden. Ik zelf denk dat deze meer behoefte heeft aan zorg dichtbij dan aan veel keuzemogelijkheden, eerder aan een deskundige, benaderbare dokter die samen met hem verduidelijkt wat de hulpvraag is en hoe die zo goed mogelijk opgelost kan worden, passend bij deze patiënt, dan aan een overshoot van een niet altijd zo adequaat aanbod. Een voorbeeld hiervan is de beweging die ik op de diabetesmarkt zie, waarbij ziekenhuizen en specialisten zich inspannen om specifieke zorg voor deze groep op te zetten in aparte behandel eenheden en om zo te dingen naar de gunst van de zorgverzekeraar, terwijl zij concurreren met de huisartsen die eenzelfde aanbod al jarenlang en dan geïntegreerd vormgeven. Nu werken zij niet meer met elkaar, maar staan zij tegenover elkaar.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Dat laatste wil ik betwijfelen. Ik meen dat de ziekenhuizen in een gat zijn gesprongen. Ik ben zelf zo'n patiënte en ik kan uit ervaring zeggen dat ik van mijn huisarts nooit heeft aangeboden om mij te begeleiden. Daarom vind ik dat wij op dit punt een beetje voorzichtig moeten zijn.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Maar dan gaan wij wellicht wat te zeer op een te gedetailleerd niveau discussiëren...

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Het is mijns inziens een heel duidelijk voorbeeld. Ik ben heel blij dat er sprake is van een omvangrijke ontwikkeling op het terrein van diabeteszorg, maar het is nooit zo zwart-wit als u het doet voorkomen. Het hangt ook af van de kwaliteit van de artsen, het tekort aan huisartsen en wat dies meer zij. Het is voor mij nog steeds geen bewijs dat je het daarom met dit systeem niet zou kunnen waarmaken.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Je hoeft het systeem daarom ook niet te veranderen. Binnen het huidige systeem zijn er voldoende mogelijkheden. Wat nu gebeurt, is dat de verschillende partijen hun eigen aanbod gaan maken en dat ze daardoor elkaar eerder tegenwerken dan dat ze met elkaar een geïntegreerd aanbod bewerkstelligen.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Als er zoveel mogelijkheden zijn in het huidige systeem, waarom wordt er dan geen gebruik van gemaakt? Wat is volgens u in de kern de oorzaak ervan dat binnen het huidige systeem allerlei zaken die gericht zijn op gepast gebruik en het goed focussen op de vraag van de patiënt, niet goed lopen?

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik vind het wel heel moeilijk om dat in een paar woorden te zeggen. Voor de diabeteszorg bestaan heel duidelijke protocollen. Wat je ziet, is dat degenen die een dergelijk protocol uit zouden moeten voeren, zich in een aantal situaties niet aan dat protocol houden. Bij het transmuraal project diabeteszorg was er in eerste instantie een competentiestrijd over welke taken onder de eerste lijn en welke taken onder de tweede lijn zouden moeten vallen. Op het moment dat de huisartsen duidelijk konden maken dat zij de desbetreffende taken op dat gebied goed aankonden, gingen de specialisten aan hen ook meer tools geven om die taken te vervullen. Bij marktwerking zie ik het gebeuren dat iedere groep, zowel de eerste lijn als de tweede lijn, het op haar eigen manier gaat ontwikkelen, terwijl diabeteszorg juist een voorbeeld is van iets wat goed geïntegreerd vorm kan worden gegeven.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): In feite omschrijft u een onjuiste attitude van een aantal van uw collega's. Meent u dat de prikkels die nu in het systeem ingebouwd worden werkelijk geen enkele invloed zullen hebben op die attitude?

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik ben het met u eens dat het een kwestie is van attitude. Ik denk niet dat het veel uitmaakt of men er een extra beloning voor krijgt. Het is belangrijker om iemand op zijn beroepseer aan te spreken, in de zin dat men zich aan zijn eigen protocol moet houden. Mijns inziens zouden zorgverzekeraars daarbij een grote rol moeten spelen, aangezien zij in de loop van de tijd heel duidelijk hebben kunnen constateren hoe slecht op bepaalde plekken partijen met hun eigen protocol omgaan.

Voorzitter. Ik vervolg mijn betoog.

Samenwerking op dit gebied en transmurale afspraken worden zo doorbroken en kostenstijgingen liggen voor de hand; een specialist kijkt nu eenmaal anders naar een probleem van een patiënt dan een huisarts. Mijns inziens moet het toch mogelijk zijn vraag en aanbod beter op elkaar af te stemmen, waarbij beter dan tot nu toe wordt gedefinieerd wat goede zorg is. Door samenwerking te stimuleren kan zorg beter op de zorgvrager worden gericht, een andere, betere vorm van aanbodregulering. Concurrentie daarentegen bevordert het met de rug naar elkaar staan en territoriumstrijd.

Voorzitter: Timmerman-Buck

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. Zorgconsumptie kan ook tegengegaan worden door goede voorlichting. Voorlichting over wanneer voor wat naar een dokter te gaan, door meer te focussen op het normale dan op het abnormale, door erop te focussen dat de meeste mensen gezond zijn en door gezond gedrag te propageren en minder te focussen op technische hoogstandjes en "make me beautiful"-items. Het inzicht dat niet alles wat kan ook moet. Ook op het gebied van preventie, voorkomen van ziekte door gezond gedrag, en eigen verantwoordelijkheid is nog een wereld aan kostenbesparing te winnen.

De consequentie van deze stelling is versterking van en investering in de eerste lijn, naast gerichte publieksvoorlichting. De eerste lijn heeft al jaren met weinig geld veel opgeknapt. Waar zijn de echte kostenstijgingen opgetreden? Niet in de eerste lijn. Van het

extra geld voor wachtlijstbestrijding is ten onrechte weinig tot niets in de eerste lijn geïnvesteerd.

Volgens de Raad voor de volksgezondheid en zorg wordt het grootste deel van de kosten gegenereerd na een bezoek aan en een verwijzing door de eerste lijn. Ook blijkt dat veel werkers hun eigen protocollen niet goed opvolgen en daardoor kostenverhoging in de hand werken. Zorgverzekeraars moeten veel meer dan tot nu toe gebruikmaken van de mogelijkheid om de werkers aan te spreken op hun verantwoordelijkheid. De zorgverleners moeten meer worden gestimuleerd tot zelfregulering en het vervaardigen van evidence based, kosteneffectieve richtlijnen. In het farmaciedossier is gebleken dat dit kan werken, zeker als de minister een stok achter de deur heeft. Geef de partijen in het veld meer verantwoordelijkheid en roep in plaats van een zorgautoriteit als marktmeester een autoriteit in het leven die kwaliteit en management bij de instellingen en zorgverleners onderling vergelijkt, best practices definieert en propageert en aanwijzingen geeft, als kosten, kwaliteit en zorg onder druk komen te staan.

Bij meer verantwoordelijkheid geven aan het veld hoort ook het schrappen van veel regels. Nog steeds heb ik de minister niet horen ontkennen dat de markt een eigen bureaucratie kent en dat deze veel omvattender kan zijn dan de regelzucht uit Den Haag. Dat is geen toename van lasten volgens de definitie van het kabinet, maar het is wel meer werk. Dat werkt toch ook kostenverhogend? What's in a name?

Een grote kostenpost is het management in de zorg. Wij zijn blij dat de minister dat ook inzicht en stappen heeft genomen om daar wat aan te doen. Wij zullen hem op de voet volgen wat dit betreft.

In deze bijdrage kan ik niet uitputtend ingaan op alle mogelijkheden om zorg beter en doeltreffender te maken. Ik heb bijvoorbeeld nog te weinig gezegd over de mogelijkheden of onmogelijkheden voor de verzekeraar om de regie te voeren. Voordat je met ingrijpende en vooral ook onomkeerbare wijzigingen van de huidige ordening van de zorg komt, is het minstens zo belangrijk om te kijken wat er aan de bestaande structuren gewijzigd en verbeterd kan worden.

Er zijn veel deskundige mensen in dit land, die wat mij betreft een raad van gezond verstand kunnen vormen om de problemen te analyseren en oplossingsrichtingen voor te stellen. Ik geloof in samenwerking en in de eigen verantwoordelijkheid van de werkers, voor wie de motivatie om te werken in de zorg minstens zoveel van immateriële als van materiële aard is en voor wie prestatiebeloning niet het toverwoord is. Ik geloof in verantwoordelijke, maar dan wel goed geïnformeerde en gefaciliteerde burgers en een overheid die werk maakt van een echte borging van het publieke belang, waarbij solidariteit vooropstaat. Ik geloof in zorgverzekeraars die zorg niet als een schadelast zien; met meer oog voor de patiënt dan voor de premiebetaler. Deze minister gelooft in marktwerking. De tijd zal leren welk geloof sterker is. Wij zullen elkaar nog vaak op dit onderwerp treffen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik heb nu een heel betoog gehoord, waarin collega Slagter in feite een geloofsbelijdenis geeft over wat zij allemaal verwacht van de werkers in de zorg. Zij moeten hun verantwoordelijkheid nemen. Dat heb ik al decennialang gehoord. Toen ik begon in de gezondheidszorg, hadden wij

- 33- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

een hele discussie dat er meer samenhang en samenwerking in de eerste lijn moest zijn. Wij hebben kibbelende beroepsbeoefenaren meegemaakt over wie het voor het zeggen had, of de huisarts de wijkverpleegkundige zag staan en omgekeerd. Ik heb niet zoveel vertrouwen dat er niet wat extra prikkels nodig zijn, gelet op de huidige stand van zaken. De nood is heel hoog opgelopen. De CDA-fractie gelooft niet in marktwerking en ik heb het de minister ook niet zo horen zeggen. Er worden een beperkt aantal marktprikkels aangebracht in de zorg, omdat het andere systeem tot dusverre niet heeft gebracht wat wij ervan verwachten.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De vraag waarom het in dit debat gaat, is wat de consequenties zijn voor dit wetsvoorstel. Ik constateer dat iedereen zich binnen de bandbreedte van de WTG begeeft: van minister tot mevrouw Slagter. Heel veel mensen in de gezondheidszorg werken zoals zij zegt. Er zijn echter ook andere mechanismen. Zou het niet zinvol zijn als bepaalde prikkels werden aangebracht om het systeem meer te laten verlopen conform de wens van ons allen? Over dat principe discussiëren wij met elkaar. Daar ligt de gevoeligheid. Iedereen is voor solidariteit, niemand wil dat het te veel uit de hand loopt. Over die bandbreedte gaat het. Voor de werking van de onderhavige wetsvoorstellen is de vraag relevant of wij die prikkel erkennen en waaruit die moet bestaan.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): De prikkel zou moeten zijn dat de zorg doelmatiger wordt. Waarschijnlijk bestaat er niet eens zoveel verschil van mening tussen wat u zegt en wat wij voorstaan. Wij hebben allemaal hetzelfde doel, zoals ik al eerder heb vastgesteld. Volgens mij zijn daar al die wetswijzigingen niet voor nodig, vooral niet omdat daarin meer de nadruk wordt gelegd op de financiële prikkels, de mogelijkheid van contracteren en onderhandelen. Aangezien ik in mijn ervaring als huisarts heb gezien wat de gevolgen zijn van al dat gecontracteer, vind ik het middel erger dan de kwaal. De vergelijking gaat misschien niet helemaal op, want de kwaal is ook erg.

Door alle discussies is iedereen zich meer bewust geworden van zijn verantwoordelijkheid. De vraag aan de beroepsgroep is zich aan de protocollen te houden. Er is onderzoek naar gedaan. De Raad voor de volksgezondheid heeft onderzoek gedaan naar gepaste zorg. Deze onderzoeken zijn even zoveel tekenen van het feit dat men zich meer bewust is van de sense of urgency. Ik pleit ervoor, dingen niet haastig te veranderen. Wij moeten geen oude schoenen weggoien, voordat wij nieuwe hebben.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik heb niet het gevoel dat wij oude schoenen weggoien. Mevrouw Slagter begon haar betoog met te zeggen dat de vraag naar zorg oneindig is. Je hebt dan altijd op de een of andere manier prikkels nodig, want anders is een onbeheerst uitgavenpatroon het gevolg. Getracht is dat binnen het wetsvoorstel in een bepaald kader te plaatsen.

Met een aantal argumenten van mevrouw Slagter ben ik het best eens. De verschillen tussen ons zijn waarschijnlijk inderdaad niet zo groot. Ik sta echter op het standpunt dat gelet op het feit dat wij het er al jaren over eens zijn dat wij niet langer door willen gaan zoals wij de afgelopen jaren hebben gedaan met de aanbodsturing in de zorg, waarbij wij iedere keer moesten bijplussen, wij het

nu op een andere manier willen proberen. Ik ben nog zo jong van geest dat ik dat graag een kans wil geven.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik meen een aantal manieren genoemd te hebben waarop de zorgvraag in toom kan worden gehouden. Ik vraag mij echt af of het beter zal gaan op de manier die is voorgesteld. De tijd zal het leren. Ik was daarmee geëindigd: de tijd zal leren, welk geloof sterker zal blijken te zijn. Wij zullen elkaar nog vaak over dit onderwerp spreken.

Ik vraag de minister om de toezegging dat hij de eerste zal zijn om te piepen als hij signalen krijgt dat zijn geloof anders uitpakt. Hij heeft daarvoor meer middelen dan wij. Ik beloof hem dat wij zullen piepen als ons belangrijke signalen uit het werkveld en de samenleving bereiken, negatief dan wel positief. Inmiddels hebben duizenden mensen het manifest "Zorg is geen Markt" getekend. Die mensen gaan monitoren waartoe het regeringsbeleid leidt. Ik hoop dat de minister open zal staan voor commentaren uit die richting, hoe kritisch zij wellicht ook zullen zijn. Wij hebben het immers over de zorg voor onze gezondheid, het belangrijkste wat we bezitten. Ik ben dan ook erg benieuwd naar het antwoord van de minister op de vraag van mevrouw Van Leeuwen op welke manier hij te prikkelen is. Ik ben dus benieuwd waar zijn prikkelplekje zit.

Mijn fractie zal haar instemming onthouden aan deze wetsvoorstellen, maar tegelijkertijd doorgaan met het in kaart brengen van cijfers en feiten. Vandaag eindigt de discussie niet, zij is pas net goed begonnen!

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Schouw, met het vriendelijke verzoek aan hem, maar ook aan alle andere sprekers om zich zoveel mogelijk te houden aan de opgegeven spreektijden.

*N

De heer **Schouw** (D66): Mevrouw de voorzitter. Wij hebben vorige week uitgebreid gesproken over de twee onderhavige wetsvoorstellen. Er is ook uitgebreid antwoord gegeven. Ik zal mij dus beperken tot zes punten die voor mijn fractie belangrijk zijn.

De antwoorden van de minister vorige week, in eerste termijn, en ook de antwoorden die wij daarna hebben gekregen, waren goed en adequaat. Wij waren vooral blij met de door de minister voorgestane behoedzame invoering van de prikkels. Wat dat betreft, heeft hij een aantal zorgen bij ons weggenomen. Hij heeft klip en klaar gezegd dat de zorg geen markt is en dat een "rechttoe, rechtaan"-marktwerking in de zorg niet opgaat. Behoedzaamheid staat dus voorop. Hij wil die marktprikkels uitwerken door middel van allerlei prikkels, ook via de door de PvdA-fractie ingebrachte benchmarks en de mogelijke competitie- en competentiemodellen. Wij vinden dat een buitengewoon goede en voorzichtige keuze. Daarin steunen wij hem dus. Ik heb op dit punt nog wel één andere opmerking. Niet alleen in het taalgebruik van de minister, maar ook in de schriftelijke correspondentie die hij het land in stuurt, zou het helpen als hij dan wat terughoudender is met begrippen zoals "liberalisering" en "de markt". Eigenlijk verhouden die heel grote begrippen zich immers niet heel erg met de zorgvuldige en

voorzichtige koers die hij hier vorige week uiteen heeft gezet. De minister heeft het dus een beetje zelf in de hand of mensen zijn beleid verkeerd opvatten.

Mijn tweede opmerking is dat de minister niet is ingegaan op mijn opmerkingen over het strategisch gedrag dat als gevolg van deze wetswijzigingen kan ontstaan. Ik heb daarvan een aantal voorbeelden genoemd: het opwaarts coderen en het doorspelen van patiënten van gewone ziekenhuizen naar academische ziekenhuizen. Dat is geen theoretische veronderstelling naar aanleiding van deze wetswijziging, maar een reëel probleem. Moet ik het feit dat de minister daarop geen antwoord heeft gegeven, zo verstaan dat hij het probleem erkent, maar echt niet weet wat hij daaraan moet doen? In dat verband heb ik ook gepleit voor het adequaat inrichten van toezicht. Ook op dat punt is het antwoord blanco gebleven. Ik vraag de minister dus om in zijn tweede termijn expliciet in te gaan op dit gevaar en expliciet aan te geven hoe hij het toezicht op dit punt gaat organiseren.

Mijn derde punt is de positie van de consument, waarover vorige week en ook vandaag al veel is gezegd. Wij waren blij met de toezegging en intentie van de minister om mogelijke vormen van een gekozen ledenraad te introduceren bij de zorgverzekeraars. Ik schrok echter weer een beetje toen ik de schriftelijke beantwoording op dit punt nakeek, want daar is het allemaal toch weer wat magertjes. Daar staat immers de formulering dat de minister voorstaat dat er een redelijke mate van invloed van de patiënten op het beleid moet zijn. De crux zit natuurlijk in de vraag wat de minister "een redelijke mate" vindt. Op dat punt zou ik van hem willen weten wat voor hem een minimumgrens is. "Een redelijke mate" kan immers ook een brief van de Consumentenbond aan de zorgverzekeraars zijn. Als de minister dat "een redelijke mate" vindt, zijn wij het op dat punt in elk geval niet met elkaar eens.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik maak toch één kanttekening. Ik was er bijzonder mee ingenomen dat de minister zo duidelijk zei dat het inkoopbeleid er ook onder viel, wat de zorgverzekeraars blijven ontkennen.

De heer **Schouw** (D66): Of de minister zei dat het inkoopbeleid eronder viel, weet ik niet. Hij zei volgens mij dat hij zich daar hard voor wilde maken en dat er vooral veel vrijheid is bij de zorgverzekeraars om dat zelf in te vullen. Wat is de inzet van de minister op dit onderwerp? Wat is de ondergrens? Ik vind dat wij er recht op hebben om te weten wat hij daarvan vindt.

Voorzitter. Wat betreft de positie van de consument ben ik niet helemaal overtuigd van het argument om te stemmen met de voeten. De minister verwacht daar veel van, maar mijn indruk is dat mensen horendol worden van de keuzes die zij moeten maken: nu al voor de kabel en dadelijk ook voor de zorgverzekeraars. Het wordt nog extra gecompliceerd als je al ziek bent. Heb je er nog wel zin in om te gaan kiezen als je ziek bent? De minister gelooft daar heilig in, maar ik eerlijk gezegd niet. Hoe valt dat op te lossen? Ik denk dat dit is op te lossen door een toezegging van de minister om dit in de komende tijd te meten. Hij zou elk jaar kunnen kijken wat de veranderingen zijn en welke motieven mensen hebben om te veranderen van zorgverzekeraar. Dan kunnen wij over enige tijd spreken over feiten in plaats van speculaties.

Over maatschappelijk verantwoord ondernemen heeft de minister een aantal mooie dingen gezegd, maar ook iets gekks. Wat ik gek vond, was dat hij zei dat deze wetten daar niet over gaan. Vervolgens zei hij dat wij het daar later over zullen hebben. Is dat nou wel zo? Ik vind dat deze wetten er wel degelijk over gaan. Wij introduceren meer marktprikkels. Dat betekent dat wij meer macht leggen bij de markt. Dan mogen wij ook van marktpartijen verwachten dat zij verantwoord omgaan met die macht. Daarbij gaat het om de vraag hoe de markt omgaat met strategisch gedrag, winstmaximalisatie en "corporate governance". Zo zijn er nog meer thema's aan te geven die impliciet onderdeel uitmaken van deze wetgeving. Ik zou graag zien dat deze minister toezegt dat er op 1 januari 2006 een code voor corporate governance wordt geïntroduceerd in de wereld van de zorgverzekeraars. De minister kan dat bevorderen en bespoedigen. Hij kan er van alles en nog wat aan doen.

Wat betreft de correspondentie van het CBP verwijs ik kortheidshalve naar de opmerkingen van de heer Hamel.

Vorige week heeft de commissie vrij indringend en zelfs bij interruptie gevraagd om een evaluatiekader. De minister heeft dat toen heel ruimhartig en joviaal toegezegd. Ik heb de afgelopen dagen dan ook bij de brievenbus gewacht op dat prachtige evaluatiekader. Ik was daar vooral in geïnteresseerd omdat de minister klip en klaar zei dat geen haar op zijn hoofd eraan zou denken om door te gaan met de DBC's als dat zou leiden tot een kostenexplosie. Dat geeft toch heel duidelijk de indringendheid en de noodzaak van die evaluatie aan. Er is ook in deze vergadering gevraagd naar de nulsituatie, een objectieve beschrijving van de criteria, de termijnen die daaraan gekoppeld moeten worden en de ijkpunten alvorens verder te gaan. In die envelop zat veel papier, maar helaas geen evaluatiekader. Hoe los je dat dan op? Ik heb met de collega's overlegd over de zaken die onderdeel kunnen uitmaken van dat evaluatiekader. Dat heb ik neergelegd in een motie en ik heb de eer die aan u te overhandigen.

*M

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de invoering van DBC's moet bijdragen aan een doelmatiger zorg en daarmee een beheerste kostenontwikkeling van de zorg;

overwegende dat de invoering van DBC's met grote zorgvuldigheid moet plaatsvinden;

overwegende dat het noodzakelijk is om meer zicht te krijgen op de effecten van invoering van DBC's voordat vervolgstappen worden gezet;

overwegende dat het noodzakelijk is om vooraf een duidelijk evaluatiekader voor de beoordeling van DBC's op te stellen;

constaterende dat de minister in eerste termijn heeft aangegeven geen bezwaar te hebben om een evaluatiekader te ontwikkelen;

- 35- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

verzoekt de regering,

- om binnen twee maanden een uitgewerkt evaluatiekader aan de Eerste en Tweede Kamer te overleggen;
- om in het evaluatiekader ten minste de volgende elementen op te nemen:
 - de evaluatiecriteria (onder andere criteria voor de wijze waarop de kosten zullen worden gemeten, evenwichtige verdeling van marktmacht van zorgaanbieders en – verzekeraars en beschikbaarheid van voldoende informatie voor patiënten);
 - omschrijving van de nul-situatie;
 - de momenten waarop wordt gemeten en de wijze van meten;
 - welke resultaten behaald moeten zijn om vervolgstappen te zetten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Schouw, Hamel, Van Leeuwen, Slagter-Roukema, Van den Berg, Van der Lans en Ten Hoeve.

Zij krijgt nr. EK-B.

**

*N

De heer **Van den Berg** (SGP): Voorzitter. Ik dank de minister voor zijn antwoord en dat met name voor zijn schriftelijke antwoorden die voor mij veel duidelijker waren dan de discussie die wij hier hebben gehad. Maar dat lag aan mij.

Er zijn al heel wat artikelen verschenen over vraaggestuurde zorg. Met stukken over marktwerking in de zorg kun je zo langzamerhand ook een halve boekenkast vullen. Vandaag gaat het over marktprikkels in de zorg. Welke weg moet precies worden bewandeld om vraaggestuurde zorg te verwerkelijken? Als je het hebt over marktwerking, moet je er marketinginstrumenten op loslaten. Er moet dan ook voldoende aanbod zijn. De minister zal weten dat marketingmensen de mensheid indelen in vier groepen waarop je je dan moet richten. De klanten van de RABO stappen niet zo makkelijk naar ABN/AMRO. Dat willen wij echter niet in de zorg, maar wat dan wel? Dé patiënt bestaat niet en dé mondige patiënt is er ook nog niet. Aan dat laatste moet worden gewerkt. Hij moet op een heldere manier worden voorgelicht zodat hij keuzes kan maken. Er moeten dan echter wel keuzes te maken zijn, maar er is nog steeds sprake van schaarste. Hoe zal hiermee worden omgegaan? Mevrouw Van Leeuwen heeft terecht het belang van goed toegeruste patiëntenorganisaties benadrukt. Zij moeten goed weerwerk kunnen bieden aan verzekeraars.

De inspectie heeft toe te zien op de kwaliteit van de zorg, maar ik ben niet gerustgesteld door de woorden van de minister. De bemensing laat te wensen over en bovendien is een andere attitude nodig. Wat wordt er nu precies gemeten om de kwaliteit van de zorg te bepalen? Er is sprake van certificering maar ik blijf van mening dat er een input moet zijn vanuit het perspectief van de patiënten. Daar ontbreekt het vaak aan. Hoe zou de inspectie dat eruit moeten lichten? Ik zie dat niet zo zitten. De minister zegt verder: "de introductie van meer marktprikkels zal kunnen bijdragen aan een vergroting van de kwaliteit". Dat zal op bepaalde niveaus kunnen, zoals bij een verzekeraar die vlot zorg inkoopt en

goed luistert naar patiënten. Zo'n verzekeraar zal beter scoren dan een andere verzekeraar. Leidt dat echt tot vergroting van de kwaliteit uit patiëntenperspectief? Iedere verzekeraar hanteert een eigen systeem. Om te kunnen meten, monitoren en benchmarken zullen vergelijkbare systemen nodig zijn. Dat is een zwak punt; ik zou graag zien dat de minister daar nog eens op ingaat. De verzekeraar moet alert zijn bij zijn inkoop. Destijds heb ik de "Leidschendam-conferenties" meegemaakt die werden geïnitieerd door het ministerie van VWS. Daar heb ik gemerkt dat verzekeraars het lieten afweten als het aankwam op zaken doen over de kwaliteit; ik ben er dus niet gerust op. Er zijn vanmiddag al geloofsbelijdenissen door deze zaal gegaan, maar ik heb liever een stukje zekerheid. Geloof kun je namelijk niet meten. Hoe steken wij daarop in?

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Collega Van den Berg weet toch dat geloof niet alleen een vertrouwen maar ook een zeker weten is?

De heer **Van den Berg** (SGP): Ik weet dat heel goed. Overigens ga ik de discussie op dit punt niet aan want wij zijn beiden van huis uit gereformeerd; dat zijn vechters. Dat wil ik vanmiddag niet. Mevrouw Slagter heeft gelijk; dit probeer ik mijn catechisanten ook bij te brengen. Geloof blijft echter moeilijk meetbaar.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Misschien kan de heer Van den Berg mij dan ondersteunen in de wens dat de kwaliteitwet wordt aangepast. Uiteindelijk ligt door de toetsing en borging vooraf de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit bij de overheid.

De heer **Van den Berg** (SGP): Met dat punt wilde ik afronden. Als het geen wettelijke basis krijgt, blijven wij dweilen met de kraan open. Ik bedoel dit niet negatief, maar dan blijven wij achter allerlei dingen aan lopen en rennen. In at licht moet de kwaliteitwet inderdaad worden aangepast; daarin heeft mevrouw Van Leeuwen mijn volledige steun.

De minister is uitgebreid ingegaan op de vraag van de fracties waarvoor ik mag spreken, over de positieve wisselwerking tussen de gezondheidstoestand van de bevolking, de gezondheidszorg en de welvaart. Zijn beantwoording sprak mij aan; er zaten heel goede elementen in. Ik geef de minister daarvoor mijn complimenten. Wij moeten inderdaad in positieve zin stimuleren -- ook mevrouw Slagter doelde daarop -- dat mensen gezonder gaan leven; dat gebeurt veel te weinig. Verder gaat het om een verantwoord gebruik van de zorg. In ons systeem bestaat echter altijd de noodzaak om de uitgaven te beheersen, die collectief via een verplichte verzekering worden opgebracht. Bij ieder aantreden van een nieuw kabinet krijg je weer een nare discussie over de lastendruk. Daarbij wordt altijd afgerekend op een bepaald percentage van het BNP, wat slecht kan uitpakken voor de gezondheidszorg. Ik wil daarom wat meer zekerheid, hoewel een minister nooit verder kan regeren dan vier jaar. Van mij mag hij overigens nog een keer terugkomen, zodat wij kunnen monitoren hoe het gaat met het door hem ingezette beleid. Ik heb geprobeerd aan te tonen dat een goede gezondheidszorg voor onze economie buitengewoon goed is.

- 36- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Sleutelen aan die percentages heeft grote negatieve gevolgen, tenminste als ze naar beneden worden afgerond zoals meestal het geval is. Dit geldt zeker als het ons economisch niet voor de wind gaat.

Anderen hebben ook een aantal kritische kanttekeningen geplaatst bij de restitutie. Dat hebben wij in onze eerste inbreng ook gedaan. Bij het ontbreken van een contract is restitutie aan de ene kant positief voor de verzekerden. Aan de andere kant heeft restitutie ook heel negatieve aspecten. Zoals mevrouw Van Leeuwen zei, moet het mogelijk blijven voor chronische patiënten die gewend zijn aan een bepaalde hulpverlener. Wij hebben dat in deze Kamer vaker aan de orde gehad. Zou er niet een soort overgangsrecht kunnen komen voor mensen die nu goede ervaringen hebben met zorg waarvoor geen contract komt? Ook in de gezondheidszorg moeten wij opkomen voor de zwakkeren. Dat zou de minister toch moeten aanspreken.

Alle fracties hebben nadrukkelijk gevraagd om een goede evaluatie. Je moet dan ook voldoende zicht hebben op de criteria. Ik hoef mijn verhaal niet uitgebreid te houden omdat wij vanmorgen in de commissie hebben afgesproken hierover een motie in te dienen. Wij hebben dat toevertrouwd aan de meest intelligente persoon onder ons, namelijk de heer Schouw. Je moet een motie goed formuleren en dat vergt nogal wat vaardigheden. Wij zijn mede-ondertekenaar van die motie.

De minister gaat in zijn schriftelijke beantwoording in op de vragen die door onze fracties zijn gesteld over de DBC-invoering. Hij voorziet weinig of geen problemen bij de productieafspraken. De tijd zal het leren. Wij zijn er niet zo optimistisch over gestemd. In ieder geval heeft de minister duidelijkheid verschaft dat het tot 2006 blijft bij de invoering van die 10% vrij te onderhandelen DBC's. Dat geldt ook voor de experimenten met de vrije tarieven van fysiotherapeuten en daar hebben wij goede nota van genomen.

Ik heb nog wat kritiek op de concept-AMvB. Wij hebben in eerste instantie ook gezegd dat deze AMvB vaag is en dat je er niet zo veel mee kunt. Mevrouw Van Leeuwen heeft de opening gegeven. Wij krijgen een officiële voorhangprocedure en dan kunnen wij erop insteken. Wij hebben zo nog even de tijd om er goed over na te denken. Het mag niet zo zijn dat de keuzevrijheid van verzekerden in gevaar komt als het gaat om de eigen bijdrage die aan verzekerden wordt opgelegd.

Er zijn en blijven veel zaken onzeker. Marktprikkels kunnen prikkelen en stimuleren, maar de zware rol van de verzekeraars kan ook negatief zijn. Dat laatste heb ik in mijn tweede termijn proberen aan te tonen en geldt vooral voor de zwakkere groepen, namelijk chronisch zieken en mensen die veel zorg nodig hebben. Wij blijven ons zorgen maken over het in stand blijven van de solidariteit. Daarom is zorgvuldigheid en behoedzaamheid absoluut nodig. Als blijkt dat er ondanks de goede bedoelingen van nu, toch sprake is van onrechtvaardigheid of schrijnende ongelijkheid, dan moet er snel kunnen worden bijgestuurd. In dat geval is transparantie, ook naar het parlement, absoluut noodzakelijk. Zijn er ook mogelijkheden om in te grijpen? Welke mogelijkheden zijn er en bestaan hiervoor dan ook wettelijke instrumenten?

Voorzitter, in mijn tweede termijn heb ik geprobeerd iets in te lopen van de spreektijdoverschrijding van de eerste sprekers. Wij lopen nu bijna weer op schema.

De **voorzitter**: De voorzitter is u diep dankbaar, mijnheer Van den Berg.

**

*N

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Ik moet enigszins improviseren omdat ik mevrouw Swenker vervang, die helaas wegens familieomstandigheden niet aanwezig kan zijn. Namens de VVD-fractie zal ik een kort commentaar geven. Er is al veel gezegd waar mijn fractie deels achter kan staan. Toch zijn wij eigenlijk wel tevreden met de beantwoording van de minister, zowel de schriftelijke beantwoording als de beantwoording in eerste termijn. Wij realiseren ons heel goed dat een aantal vragen gewoon nog niet beantwoord kunnen worden en dat er nog genoeg momenten zullen komen om nader op deze buitengewoon belangrijke materie in te gaan.

Wij willen echter voor de toekomstige besprekingen alvast een kanttekening maken over de Zorgautoriteit. Die hebben wij in de eerste termijn ook gemaakt. Wij maken op uit gegevens en uitlatingen van degene die is genomineerd als Zorgautoriteit dat die wel een buitengewoon vrije en krachtige figuur wordt. Hij krijgt buitengewone macht. Wij vinden dat de Zorgautoriteit geen Zorgpaus mag worden.

Wij waarderen dat de minister ruiterlijk toegeeft dat er nog ontzettend veel onzeker is. Wij zijn het met hem eens. Het is ook nog volstrekt onduidelijk of het voorgestelde instrumentarium werkelijk meer doelmatigheid en marktwerking oplevert. In die zin delen wij de zorgen van velen. Toch denken wij dat dit het proberen waard is. Wij moeten alles doen om een beheerskostenontwikkeling te realiseren. Ik merk namens mijn fractie op dat alle mogelijkheden die mevrouw Slagter heeft genoemd om zonder wetswijziging aan beheerskostenontwikkeling en betere kwaliteit te werken, uitvoerig zijn besproken en herhaaldelijk zijn gesuggereerd in de afgelopen dertig jaar. Er is echter niets gebeurd. Er heeft zich geen enkele ontwikkeling voorgedaan op het vlak van kostenbeheersing of kwaliteitsverbetering. Er is dus alle reden om uit te kijken naar een nieuw instrument. Wij waarderen dus dat de minister hiermee komt. Wij constateren daarbij overigens dat de klassieke WTG-instrumenten nog steeds bestaan en dat de minister de mogelijkheid heeft om de zaak als het ware terug te draaien.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik vind u wel somber.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Zeker! Daarom is de VVD-fractie ook blij met een poging om andere prikkels in te voeren. Wat er in het verleden aan prikkels bestond -- dat waren er niet veel -- heeft niet geleid tot het boeken van enig resultaat.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Behalve een kosten- of onkostenontwikkeling of een verhoging van budgetten, zijn zeer veel mensen beter geworden en hebben zeer veel ontwikkelingen geleid tot goede gezondheidszorg. De gezondheidszorg in Nederland staat er in vergelijking met andere landen zeer goed voor. In Nederland belopen de kosten van de gezondheidszorg ook niet eens zo'n hoog percentage van het BBP. In die zin vind ik u dus somber.

- 37- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Als mevrouw Slagter bedoelt dat de huisartsenzorg uitstekend is geweest, geef ik dat graag toe. Natuurlijk zijn er in de medische wereld allerlei ontwikkelingen geweest waarbij professionaliteit en standaardisering hebben geleid tot een zekere bewaking van de kwaliteit. Mevrouw Slagter moet wel beamen dat niemand echt greep heeft gehad op het systeem. Wat er is gebeurd, is gebeurd omdat artsen zelf goede, daartoe strekkende beslissingen hebben genomen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Collega Dupuis nuanceert het nu al enigszins. Zij begon met te zeggen dat er niets is gedaan aan kostenbeheersing. Dat is natuurlijk niet waar. Een deel van de kostenbeheersing is natuurlijk veroorzaakt door de ontzagwekkende medisch-technologische ontwikkeling die op haar beurt toenemende vergrijzing heeft gebracht. Daarmee zijn wij allen eigenlijk dankbaar. Daardoor is het alleen veel noodzakelijker geworden om de greep in de toekomst te behouden en zelfs te versterken. Je zou de indruk kunnen krijgen dat het veld onvoldoende heeft gedaan, maar volgens mij heeft de politiek gefaald door zo lang de centraal aanbodgestuurde zorg te laten bestaan.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Natuurlijk hebt u gelijk dat de budgettering een instrument was. Dat heeft inderdaad voor een bepaalde tijd de zaken vastgezet. Het heeft de zaken echter ook vast laten lopen. Dat instrument was dus niet zo goed voor de kwaliteit van de gezondheidszorg. Het heeft tot allerlei conflicten aanleiding gegeven. Ik wil nog wat graag met mevrouw Van Leeuwen debatteren over de vraag wat de werkelijke oorzaak is van de kostenstijging in de gezondheidszorg. Er gebeuren nog allerlei zaken die helemaal niet nodig zijn, maar wel veel kosten. In eerdere debatten heeft de minister de interdoktervariatie genoemd. Misschien zijn dat de oorzaken ervan. Er zijn allerlei zaken aan de orde waaruit blijkt dat het systeem eigenlijk niet goed te sturen is. Ik herhaal dat de VVD-fractie blij is dat er nu een poging wordt gedaan om hier verandering in te brengen. Of het sturingsinstrument volledig adequaat is, is een volgende vraag. Wij zullen moeten afwachten of deze poging slaagt.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik zie niet helemaal het verband tussen centrale aanbodsturing – volgens mij heeft dat iets te maken met budgettering – en wat u daarna zei over de interdoktervariatie.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Centrale aanbodsturing komt van de kant van de ziektekostenverzekeraars, maar ten minste even belangrijk in het hele systeem is de manier waarop de arts gebruik maakt van de bestaande mogelijkheden. Niemand weet beter dan u dat artsen, die tegenwoordig zorgaanbieders heten, in feite de stuwende kracht zijn van het hele carrousel van de gezondheidszorg. Als je wilt ingrijpen, zul je dus ook moeten kijken naar het handelen van artsen. Wij zijn er heilig van overtuigd dat daarbij nog een heleboel winst te behalen is.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik wil wel even een misverstand wegnemen, centrale aanbodsturing is niet afkomstig van de zorgverzekeraars, die hebben zich daar altijd tegen verzet. Het is een door de overheid met onze instemming geïnitieerd systeem.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Zeker, maar de ziektekostenverzekeraars hebben zich verder niet ingespannen om op een creatieve manier een betere uitkomst te verkrijgen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De beslissende vraag is natuurlijk hoe het handelen van de artsen verbeterd kan worden en of er een andere aansturingsfilosofie mogelijk is dan een systeem op basis van marktprikkels. Zegt u dat het uiteindelijk alleen kan via de portemonnee of is er een systeem denkbaar met kwaliteitsprikkels, competitieprikkels, transparantie van kwaliteit of vergelijkbaarheid van prestaties zonder dat er meteen als beslissend criterium de rationaliteit van de portemonnee onder geschoven wordt? Als ik u goed begrijp, zegt u dat de zorgaanbieders altijd in hun portemonnee getroffen moeten worden om een verandering te kunnen bewerkstelligen. Ik zeg dat je het systeem zo moet organiseren dat kwaliteit de voornaamste prikkel is, omdat er anders altijd ongewenste bijwerkingen ontstaan.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Ik ben het met uw analyse eens, maar in de afgelopen dertig jaar zijn er al vele pogingen gedaan om artsen en patiënten aan te zetten tot gepast gebruik van medicijnen en zorg, om een zekere rationalisering teweeg te brengen. Die zijn slecht gelukt, daarom praten wij nu over deze twee wetten. Was het maar waar, wat u zei. Onze fractie is het met de minister eens dat er nu iets anders moet worden geprobeerd.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Maar wij zijn toch nog heel ver verwijderd van transparante kwaliteit, van de mogelijkheid om artsen of ziekenhuizen met elkaar te vergelijken op basis van kwaliteit? U bent het blijkbaar met mij eens dat wij meer die kant op zouden moeten gaan.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Maar hoe denkt u kwaliteitsvergelijkingen te kunnen maken die voor de patiënt inzichtelijk zijn? Waar moeten wij dan aan denken? De duur van een ziekenhuisopname is vaak als criterium genoemd en je kunt ook denken aan de duur van de ziekte. Het probleem is dat er zo verschrikkelijk veel variabelen zijn dat het altijd lastig is om de kwaliteit vast te stellen. De tevredenheid van de patiënt is natuurlijk maar een van de criteria, zij het een belangrijk criterium. Welke objectieve criteria zijn er om vast te stellen of een instituut of een maatschap van specialisten echt topkwaliteit heeft geleverd?

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Nu wordt het pas echt interessant, want eigenlijk zegt u nu dat wij de burger nooit iets kunnen aanreiken waarmee hij op basis van de kwaliteit een keuze zou kunnen maken, zodat hij uiteindelijk alleen het goedkoopste pakket kan kiezen. Ik dacht dat de VVD wel onze opvatting zou delen dat de burger mondig genoeg is om aan de hand van de mêlee van gegevens die hem worden aangereikt – dat zal altijd zo blijven – toch een keuze te maken. Je kunt bijvoorbeeld ook denken aan de nabijheid van de zorg.

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Precies!

- 38- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dan spreken wij toch over andere keuzes dan de keuzes die met financiën te maken hebben?

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Dat is waar, maar het gaat hier over de keuze voor kwaliteit. Ik ben ervan overtuigd dat u gelijk heeft, als u zegt dat een deel van de kwaliteit bestaat uit de nabijheid van de zorg, de vriendelijke bejegening op de polikliniek en de adequate regeling van de huisartsenzorg in het weekend. Ik denk dat dit voor mensen werkelijk van groot belang is. Voorts blijkt uit elk onderzoek dat een aardige dokter altijd een goede dokter wordt gevonden, terwijl dit helemaal niet het geval hoeft te zijn. Er blijft zeker wat te kiezen, maar dat is niet op het punt van de vraag wie de beste gezondheidszorg levert. Het zal nog een heel lastige klus worden om daar werkelijk goede criteria voor te ontwikkelen.

De heer **Hamel** (PvdA): Een van de punten van het huidige wetsvoorstel is dat er wordt gekozen tussen kwaliteit en prijs. Als ik u goed hoor, bent u het voor een deel met mijn betoog in eerste termijn eens, waarin ik mij ook afvroeg hoe de patiënt voor kwaliteit kan kiezen. Ziet u een heldere taak voor dit wetsvoorstel?

Mevrouw **Dupuis** (VVD): De heldere taak is dat er door de contractermogelijkheden van de verzekeraar toch wat meer ruimte komt. Ik zie in deze wetsvoorstellen een grotere handelingsruimte voor de ziektekostenverzekeraars, misschien nog meer dan voor de zorgvrager. Het betreft hier één van de punten waarop ik nu wil doorgaan namens mijn fractie. Het gaat er dan om of de rol van de ziektekostenverzekeraars, die zo zwaar is aangezet in de wet, nog enigszins te controleren valt door de minister en wel op twee niveaus: ten eerste de vraag hoe de ziektekostenverzekeraar omgaat met de zorgvrager en voorts de vraag hoe hij omgaat met de zorgaanbieder. Dit waren de twee hoofdpunten van mijn betoog, voorzitter, en ik ga daar nu graag op in.

Wat betreft de omgang van de ziektekostenverzekeraar met de zorgvrager, de patiënt of de potentiële patiënt, zouden wij kunnen zeggen dat er inderdaad met deze wetsvoorstellen meer ruimte komt om te wisselen van ziektekostenverzekeraar. Er komt meer ruimte om daar kritisch naar te kijken en om in ieder geval enige balans te creëren in de verhouding tussen de zorgvrager en de ziektekostenverzekeraar. Dat is iets dat er mogelijk in zit. Wij hebben bovendien goed gehoord dat de minister heeft gezegd dat de landelijk werkende zorgverzekeraars vanwege hun zorgplicht ook landelijk voldoende zorgaanbieders zullen moeten contracteren. Daar zit wel wat beweging en wat ruimte in.

Grote vragen heeft de VVD-fractie bij de rol van de ziektekostenverzekeraars ten opzichte van de zorgaanbieders, die ik liever artsen zou noemen. Dat is eigenlijk door alle sprekers gezegd, zowel in de tweede als in de eerste termijn. Het is gezegd door de heer Hamel, die het over kwaliteitsbewaking heeft gehad. Mevrouw Slagter heeft erop gewezen dat de ziektekostenverzekeraars een belangrijke rol vervullen, zoals ook mevrouw Van Leeuwen, de heer Van den Berg en de heer Schouw hebben gedaan. Eigenlijk heeft iedereen het gezegd.

De heer Schouw heeft in het bijzonder gewezen op het probleem van het "opcoderen" en daar willen wij als VVD-fractie ook graag aandacht aan besteden. Er is

namelijk geen enkele garantie dat er niet opgecodeerd gaat worden, dat wil zeggen dat in het kader van DBC's codes van zwaardere ziekten worden gebruikt, terwijl er in feite sprake is van een minder zware ziekte. Het klinkt vreselijk wantrouwend, maar het is een feit dat er de afgelopen jaren nooit controle op is geweest of de diagnose juist was, alsmede het traject dat daar achteraan kwam. De vraag van de VVD-fractie aan de minister is dan ook wat hij daaraan kan doen. Heeft de minister werktuigen in handen om als het door de ziektekostenverzekeraars niet wordt opgepakt, echt in dat handelen te kruipen en goed te kijken of er geen ongepast gebruik plaatsvindt? Heeft de minister werktuigen in handen om, als dit niet goed gaat, er wat aan te doen? Wij denken dat het op grond van het verleden duidelijk is dat de ziektekostenverzekeraars, met een enkele goede uitzondering, tot nog toe bijzonder weinig interesse hebben getoond in het bevorderen van gepast gebruik.

Het zou de VVD-fractie zeer welkom zijn als de minister kon aangeven hoe hij zal optreden, gelet op de beperkte interesse van de ziektekostenverzekeraars voor dit onderwerp. Wij vinden dit een zeer belangrijk punt. Uit het voorgaande blijkt hoe weinig ziektekostenverzekeraars zich gelegen hebben laten liggen aan het beperken van de kosten. Er wordt 8% meer premie gevraagd voor de ziektekostenverzekering voor particulieren.

Mevrouw Van Leeuwen zegt: maar er is nu veel meer technologie. Zij weet echter niet zo goed als eenieder hier in de zaal dat de grote kosten niet daardoor zijn ontstaan. Die zijn juist ontstaan door de eindeloos gestegen behoeften van mensen, soms terecht en soms niet.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Voorzitter. Met stijgende verbazing hoor ik dit laatste deel van het betoog aan. Wat bedoelt de geachte collega nu te zeggen? De zorgverzekeraars krijgen met dit wetsvoorstel een centrale rol. Uit de laatste minuten van het betoog van mevrouw Dupuis maak ik op dat de VVD er helemaal niet in gelooft dat de zorgverzekeraars die rol kunnen vervullen. Maar wat dan?

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Dat is precies de vraag die wij de minister stellen. Wij willen uitspreken dat wij werkelijk een heldere aansporing van de ziektekostenverzekeraars willen. Die aansporing moet niet alleen via de wet gestalte krijgen. De manier waarop over deze problematiek wordt gesproken, is ook belangrijk. De zorgverzekeraars krijgen met dit voorstel vrijheid van handelen, maar dan moeten zij wel hun verantwoordelijkheid nemen. Ik maakte mijn opmerkingen dus als een self denying prophecy, mevrouw Van Leeuwen. Wij hopen dat de ziektekostenverzekeraars zullen inspelen op de nieuwe mogelijkheden. Om zeker te zijn dat er een stok achter de deur is, willen wij graag van de minister weten wat hij gaat doen als het voorgestelde niet voldoende lukt. Welke prikkels zijn er om de ziektekostenverzekeraars tot het gewenste gedrag te doen overgaan.

Mevrouw de voorzitter. Ik heb mijn spreektijd overschreden, maar dat lag niet helemaal aan mij.

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Mevrouw de voorzitter. Ik zal ook een poging doen om mijn inbreng kort te houden. Dat is wel lastig, want ik heb nu een

papiertje voor me waarop niet alleen veel aantekeningen zijn doorgestreept, maar er ook veel zijn bijgekalkt. Ik vrees dat ik er niet helemaal meer uitkom.

In ieder geval wil ik de minister danken voor zijn antwoorden. Het zal niet verbazen dat ik niet met alle antwoorden tevreden ben. Aan het einde van het debat in eerste termijn heb ik gezegd het jammer te vinden dat niet ten principale eerst wordt gesproken over de voor- en nadelen van marktwerking. Ik vind die discussie nog steeds van groot belang. Gelet op wat ik vanmiddag waarneem, wordt er wel enigszins over gesproken, maar ik vind het jammer dat dat niet op een betere manier gebeurt. Dat had wel gekund. Nu wordt over de voor- en nadelen van marktwerking bij elk wetsvoorstel gesproken, zodat het debat daarover gefragmentiseerd wordt. Wij zullen op deze vloer er dus nog heel vaak over spreken, maar het is jammer dat wij er niet een keer goed voor zijn gaan zitten. Ik blijf er dus bij dat het niet vreemd zou zijn om voorafgaand aan deze operatie hier een keer heel uitvoerig te spreken over het statuut voor de spelers die het veld gaan betreden. Daarom verwees ik de vorige keer naar een opmerking van de voorzitter van de CDA-fractie de heer Werner over het artikel van de minister-president. Het gaat hierbij om vragen als: wat is maatschappelijk ondernemerschap, wat is winstmaximalisatie, hoe gaan de betrokkenen om met het verdiende geld et cetera? Het lijkt mij nuttig om een aantal bepalingen vast te leggen, bijvoorbeeld in een code. Daarover sprak de heer Schouw. Wij zouden dit moeten doen voordat het spel gaat beginnen. Je kunt het wenden en keren zoals je het wilt, maar tot op dit moment is er onduidelijkheid en dat vind ik jammer.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Voorzitter. Deze collega heeft natuurlijk gelijk dat nog niet alles duidelijk is, maar wij geven deze nieuwe opzet een kans. Ik meen dat alle fracties hebben gezegd dat wij de evaluatie van de eerste uitkomsten van de marktwerking afwachten. Niemand kan namelijk nu zijn gelijk goed onderbouwen. Wij geven het systeem dus het voordeel van de twijfel, waarbij wij zoveel mogelijk zekerheden inbouwen. Bij de evaluatie hebben wij echter een prachtige kans om dat diepgaande debat te voeren.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dat hoop ik en daarom heb ik van harte mijn handtekening onder de motie gezet. Tegelijkertijd ben ik wat sceptisch over het aantal evaluaties dat wij hier in gang zetten en de intensiteit waarmee wij vervolgens de uitkomsten ervan bespreken. In feite zetten wij hier een heel grote trein op de rails die wij vervolgens in beweging brengen en op een gegeven moment staan wij dan op een perron met een evaluatie te wapperen. Mijnheer Schouw weet dat beter dan ik, want hij is onze evaluatiedeskundige. Omdat het sein op groen staat, is die trein heel moeilijk te stoppen. Wat mij betreft ware het dan ook beter geweest om een aantal van de principiële keuzes van tevoren vast te leggen. Dan hadden wij wellicht ook een helderder debat kunnen voeren over wat er de afgelopen jaren is gebeurd. Mijn constatering is dat wij de afgelopen 15 jaar voor een belangrijk deel gefaald hebben. Dat geldt voor de politiek. Dat geldt ook voor de professionals die in hoge mate in de gezondheidszorg calculerend gedrag hebben laten zien, door extra verstrekkingen te declareren en door zich door hun portemonnee te laten leiden. Punt is dat wij dat

onvoldoende hebben gecorrigeerd. Mijn grote angst is dat wij die fouten nu gaan omdraaien en dat eigenlijk de rekening wordt neergelegd bij de burgers die aan dat proces eigenlijk weinig hebben kunnen doen. Dat geeft ons een grotere verantwoordelijkheid om zuiver en goed te redeneren.

Bij lezing van pagina 2 van de schriftelijke beantwoording moest ik erg lachen. De minister geeft daarin aan heel erg behoedzaam te zijn als het gaat om marktwerking. Hij spreekt zelfs van ontideologisering. Vervolgens geeft hij aan marktwerking te willen introduceren omdat "de samenleving zich in die richting wil begeven". Dan heeft hij kennelijk een heel ander beeld van de samenleving dan ik. Hij zegt dus eigenlijk: ik doe ook maar wat de samenleving mij ingeeft. Als wij hier zouden aantonen dat de samenleving zich helemaal niet in die richting wil bewegen, zou de minister dus eigenlijk onmiddellijk op zijn schreden moeten terugkeren. Ik zou dan ook graag van de minister willen vernemen hoe hij aan de wijsheid komt dat de samenleving zich in de richting van marktwerking wil bewegen.

Ik sluit mij aan bij de opmerkingen die vanuit de Kamer zijn gemaakt over de evaluatie.

De alinea over de free riders vind ik wel erg gemakkelijk geformuleerd. Als ik de minister goed begrijp, zegt hij dat het risico op dat punt niet aanwezig is, omdat de zorgverzekeraars zichzelf kunnen profileren. Dat is evenwel geen antwoord op de vraag. Het is een risico dat met marktwerking te maken heeft en dat verdient een goed antwoord.

Ten aanzien van de privacy onderstreep ik de opmerking die de heer Hamel namens de commissie heeft gemaakt. De minister heeft in eerste termijn gewezen op de brief van de heer Kohnstamm van het College Bescherming Persoonsgegevens. Ik ben juist heel erg blij dat hierover brieven worden geschreven, opdat wij ons op een goede manier een oordeel kunnen vormen over de vraag of de heel gevoelige kwestie rond de privacy echt toereikend geregeld wordt. Volgens de informatie die ons tot nu toe bereikt, is dat laatste nog niet het geval.

Dan nog een laatste opmerking. Ik heb er heel lang over nagedacht of ik die hier wel zou moeten maken. Dat komt omdat ik geen specialist ben in de gezondheidszorg. Ik heb de indruk dat wij hier -- dat geldt zeker de vorige week -- wel heel erg gedetailleerd bezig zijn, waarbij ik mij af en toe afvraag of het nog wel tot de taak van deze Kamer behoort om zo diep in de wet te zinken en de details te bespreken. Dat kan natuurlijk liggen aan het feit dat de minister onduidelijk is geweest. Het kan ook zijn dat wij misschien wat te veel hooi op onze politieke vork nemen. Dat pleit mijns inziens voor een reflexiever en principiële debat.

Ik maak deze opmerkingen met de grootste voorzichtigheid, want voordat je het weet, lopen er collega's naar de microfoon.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Ik voel mij kennelijk toch aangesproken. Het stoort mij dan weer dat iemand zegt dat hij wel wat opgeschreven heeft en de discussie ingaat op een manier van wat zal ik nu eens zeggen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Daar ga ik heel lang over nadenken, want hier begrijp ik niets van, maar dat ligt misschien aan mij.

De beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Ik schors de beraadslaging tot na de dinerpauze.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Nationale minderheden!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Goedkeuring van het op 1 februari 1995 te Straatsburg tot stand gekomen Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden (26389).**

De beraadslaging wordt hervat.

De **voorzitter**: Ik heet minister Verdonk weer van harte welkom.

**

*N

Minister **Verdonk**: Mevrouw de voorzitter. Zoals door een aantal leden is gememoreerd, is het alweer drieëneenhalf jaar geleden dat in dit huis door een minister voor Integratie over het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden is gesproken. De behandeling kon in mei 2001 niet worden afgerond. Laat ik eerlijk zijn, vandaag hoop ik meer kans te maken op een goede afronding van de behandeling van dit wetsvoorstel.

Allereerst feliciteer ik de heer Engels met zijn maidenspeech. Ik wens hem heel veel succes.

Het is van groot belang dat Nederland het kaderverdrag ratificeert. Het is jammer dat de ratificatie zo lang op zich liet wachten. In Europa maakt Nederland daarmee een slechte beurt. Ik ben er een aantal keren op aangesproken.

Inhoud en karakter van het kaderverdrag staan niet zozeer ter discussie. Immers, de discussie in de Raad van Europa bij de totstandkoming van het verdrag in de eerste helft van de jaren negentig, vervolgens bij de behandeling in de Tweede Kamer en ook in deze Kamer heeft zich steeds toegespitst op de vraag wat onder de term "nationale minderheden" moet worden verstaan. Internationaal kon daarover evenmin overeenstemming worden bereikt.

In de Tweede Kamer was de discussie over de invulling van het begrip moeilijk. De heer Van Middelkoop had een motie ingediend om de toepassing van het verdrag te beperken tot de Friezen. Wat een vooruitziende blik! Die motie haalde het toen niet. Inmiddels staat de Tweede Kamer achter deze keuze.

In deze Kamer leek er in mei 2001 geen meerderheid te zijn voor de keuze van het toenmalige kabinet dat onder nationale minderheden de Friezen zouden vallen en tevens de doelgroepen van het integratiebeleid. Dit kabinet heeft een andere keuze gemaakt. Nationale minderheden zijn in Nederland alleen de Friezen! Ik kan u geruststellen: die keuze is niet alleen gemaakt op grond van de discussie in uw Kamer in mei 2001. Die keuze sluit aan bij de omslag die wij teweeg hebben gebracht in het integratiebeleid waar ik voor sta.

In het verleden is veel nadruk gelegd op de acceptatie van de verschillen tussen minderheden en de

autochtone bevolking. Dat beleid was er minder op gericht, afstanden te overwinnen. Echter, de eenheid van onze samenleving moet juist worden gevonden in dat wat de deelnemers met elkaar gemeen hebben. Dat is naar mijn mening dat wij allemaal burgers zijn van één samenleving. Gedeeld burgerschap voor autochtone en allochtone ingezetenen is het doel van het integratiebeleid.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Ik begrijp hieruit dat u voorstander bent van een assimilatiebeleid. Zo nee, wat is het verschil tussen wat u beschrijft als een eenheidsbeleid en wat anderen verstaan onder een assimilatiebeleid?

Minister **Verdonk**: Er is een heel groot verschil tussen het integratiebeleid zoals wij het nu willen voeren in Nederland en een assimilatiebeleid of een eenheidsbeleid. Wij gaan uit van een gemeenschappelijke basis. Die heeft tot nu toe altijd gemankeerd. Wij gingen er vanuit dat er allerlei mensen in ons land konden wonen met allerlei culturele achtergronden die elkaar vanzelf zouden kunnen vinden. Dat is niet gebeurd.

Wij gaan nu uit van een gemeenschappelijke basis. Mensen moeten met elkaar dezelfde taal spreken. De mensen die zich hier willen vestigen en dat geldt ook voor de Nederlanders die hier van oudsher wonen, moeten bekend zijn met de waarden en normen van onze samenleving. Zij moeten die normen ook onderschrijven. Dat is de gemeenschappelijke basis. Daarboven kan een ieder genieten van zijn of haar cultuur. Het is echter ieders eigen verantwoordelijkheid of hij/zij dat wel of niet wil doen.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Ik wil er nog één vraag over stellen, want wij moeten hier niet eindeloos over debatteren, ook al zijn er misschien meningsverschillen. Zijn die gemeenschappelijke waarden de waarden van onze rechtsstaat? Zijn dat de rechtsnormen, de spelregels die je met elkaar in acht moet nemen, wil je in één samenleving kunnen opereren of zijn het ook de waarden van de dominante cultuur? U voelt het verschil.

Minister **Verdonk**: Het zijn de waarden en normen van onze rechtsstaat. Wij mogen trots zijn op onze rechtsstaat, onze democratie. Van mensen die zich in Nederland willen vestigen, mogen wij verwachten dat zij die belangrijkste waarden van onze samenleving onderschrijven.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Absoluut. Dat is nooit in Frage geweest, ook niet in het verleden. De discussie heeft zich het afgelopen jaar toegespitst op de vraag van de Leitkultur, de dominante cultuur: moeten minderheden zich aanpassen aan de gemeenschappelijke waarden van de dominante cultuur? Zo ja, dan is dat een assimilatiebeleid. In het kaderverdrag wordt een assimilatiebeleid juist verboden, voor zover een verdrag iets kan verbieden. Het betreft de kern van de discussie.

Minister **Verdonk**: Ik blijf protesteren tegen de term "assimilatiebeleid". Volgens mij heeft het integratiebeleid daar ook niets mee te maken. Wij gaan uit van de gemeenschappelijke basis. Wij zien dagelijks om ons heen wat de gevolgen zijn van een jarenlange situatie waarin wij niet zijn uitgegaan van die gemeenschappelijke basis. Er zijn nu bijvoorbeeld 700.000 mensen in Nederland die hier al jaren wonen, maar geen Nederlands spreken. Als je met

- 41- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

elkaar praat over communiceren met elkaar en als je een gedeeld burgerschap wilt hebben in de samenleving, zul je eerst de gemeenschappelijke taal moeten spreken. Dat is Nederlands.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Sorry, het is niet mijn bedoeling, maar u lokt mijn interrupties een beetje uit. Je zou ook kunnen zeggen dat wij, gelet op wat wij in de afgelopen weken en maanden hebben gezien, in Nederland onvoldoende respect hebben voor diversiteit.

Minister **Verdonk**: Volgens mij hebben wij in Nederland best respect voor diversiteit en is Nederland ook nog steeds een heel tolerant land. Wij moeten alleen veel duidelijker neerzetten waar Nederland trots op is. Dat hoor ik niet alleen van autochtone mensen, maar ook van allochtone mensen. Wij mogen van de vreemdelingen die naar Nederland komen en die hier willen blijven, immers verwachten dat zij investeren in onze samenleving. Het grootste deel doet dat ook gewoon: zij willen meedoen, Nederlands spreken, onze gemeenschappelijke waarden beleven en onze normen onderschrijven. Wat mij betreft, is dat een helder antwoord. Laat nogmaals duidelijk zijn dat die gemeenschappelijke basis vaststaat en dat daarboven het beleven van de eigen cultuur en de eigen identiteit van mensen en van het land van oorsprong de eigen verantwoordelijkheid is van de burger en niet van de overheid.

De door ons neergezette criteria om te bepalen wie als nationale minderheden kunnen worden beschouwd, zijn een aantal keren aan de orde geweest. Ik wil die criteria toch nog even noemen. Ten eerste hebben de leden van een nationale minderheid de Nederlandse nationaliteit. Ten tweede onderscheiden zij zich van de meerderheid van de bevolking door eigen taal, cultuur en geschiedenis en dus door hun eigen identiteit. Ten derde: zij willen die identiteit ook bewaren. Ten vierde: zij zijn van oudsher op het grondgebied van Nederland gevestigd en wonen van oudsher binnen Nederland in een specifieke regio, waarvoor zij ook gezichtsbepalend zijn. Binnen Nederland voldoen alleen de Friezen aan deze criteria. Het feit dat het kabinet voorstelt om de toepassing van het kaderverdrag te beperken tot de Friezen, betekent niet dat de doelgroepen van het integratiebeleid, om die maar even te onderscheiden, geen internationale bescherming genieten. Etnische minderheden vallen onder de bescherming van artikel 14 van het EVRM en artikel 27 van het BULO-verdrag, het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.

De heer **Van Raak** (SP): Waarom vallen bijvoorbeeld de Antillianen daar dan niet onder? Waarom vallen alleen de Friezen daaronder?

Minister **Verdonk**: Omdat wij heel duidelijk praten over het grondgebied van Nederland. Daarmee bedoelen wij Nederland als staat; wij hebben het dus niet over het gehele koninkrijk.

Nederland heeft het kaderverdrag in 1995 getekend. Ik hoop dat Nederland het kaderverdrag in 2005 kan ratificeren.

Ik ga nu graag in op de vragen van de individuele leden van de Kamer. Ik begin met de heer Van Thijn. De heer Van Thijn heeft veel nadruk gelegd op de internationale dimensie van het onderhavige wetsvoorstel.

Hij zei onder meer dat Nederland met de voorgenomen verklaring een modderfiguur zou slaan, aangezien geen enkel ander land voor een zo beperkte invulling van het begrip "nationale minderheden" zou hebben gekozen. Ik moet die weergave van de feiten bestrijden. De toepassing van het kaderverdrag op de Friezen loopt op geen enkele wijze uit de pas met wat in Europa gebruikelijk is, voor zover daarvan überhaupt kan worden gesproken. Er zijn inderdaad landen die voor een ruimere invulling hebben gekozen. Het reeds door de heer Van Thijn genoemde Verenigd Koninkrijk is daarvan een voorbeeld. In sommige gevallen is zo'n ruime invulling echter tegelijkertijd dermate vaag geformuleerd dat het nog maar de vraag is hoe de uitwerking in de praktijk zal zijn. Ik denk daarbij bijvoorbeeld aan de Baltische staten en aan de Oekraïne.

Daarnaast is er een grote groep landen die voor een met Nederland vergelijkbare benadering hebben gekozen, maar die door hun omvang en/of door hun geschiedenis eenvoudigweg op een langere lijst van nationale minderheden uitkomen dan wij. Reeds genoemd is het voorbeeld van de Denen, de Sorben en de Friezen in Duitsland. Vergelijkbare situaties zijn aan de orde in landen als Denemarken, Griekenland, Hongarije, Macedonië, Noorwegen, Slovenië en Zweden. Anderzijds zijn er evenzeer landen die, soms met hantering van vergelijkbare criteria als Nederland, tot de conclusie komen dat zij geen nationale minderheden op hun territoire hebben, bijvoorbeeld IJsland, Ierland, Liechtenstein en Malta. Tot slot is er nog een groep landen die eenvoudigweg geen vooropgezette specifieke invulling geven aan het begrip nationale minderheden en die dus in feite alle kanten uit kunnen. Hieronder vallen bijvoorbeeld Azerbeidzjan, Bulgarije en Polen.

De heer Van Thijn maakte ook een opmerking over de Kopenhagen-criteria. Om lid te kunnen worden van de Unie moeten kandidaat-lidstaten voldoen aan de economische en politieke voorwaarden die bekend staan als de criteria van Kopenhagen. Die criteria zijn geformuleerd op de top van de Europese Raad in 1993 te Kopenhagen. Volgens deze criteria moet een toekomstig lid ten eerste een stabiele democratie hebben, die de rechtsstaat en de eerbiediging van de mensenrechten en de bescherming van de minderheden waarborgt. Ten tweede moet een toekomstig lid beschikken over een functionerende markteconomie. Ten derde moet het toekomstige lid de gemeenschappelijke regels, normen en beleidsmaatregelen aanvaarden die het corpus van de EU-wetgeving vormen. Wij hebben in Nederland de relevante mensenrechtenverdragen geratificeerd en wij zullen dat hopelijk ook doen met het kaderverdrag. Implementatie van het EU-acquis inzake non-discriminatieregelgeving, zoals de zogenaamde artikel 13-richtlijnen, is ook gebeurd. Ik wijs ook op de institutionele voorzieningen om de rechten van minderheden te beschermen in nationale wetgeving, beleid, rechtsspraak en praktijk. Ik snap niet dat de heer Van Thijn hier kan beweren dat wij ons niet aan de Kopenhagen-criteria houden.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Ik doelde op de bescherming van minderheden. Voor het overige voldoen wij natuurlijk volstrekt aan die criteria. Het was een beetje chargeren. Ik heb het voorbeeld van Turkije genoemd. Turkije is een van de landen die beweren dat zij geen minderheden hebben op hun territoire. Frankrijk zegt dat trouwens ook. Met welk

recht kunnen wij Turkije vragen om dat standpunt aan te passen als wij zelf niet bereid zijn om de kaderwet tot bescherming van nationale minderheden verder uit te breiden dan alleen de Friezen? Welk moreel recht hebben wij dan nog?

Minister **Verdonk**: Volgens mij gaat de discussie over de mensenrechtensituatie in Turkije. Ik mag u eraan herinneren dat wij iedere maand verschillende Turken, vooral Koerden, asiel geven, omdat wij denken dat het voor hen niet veilig is in Turkije. Ik kan mij niet voorstellen dat u Turkije in dit opzicht met Nederland wilt vergelijken.

De heer **Van Thijn**: Wij hebben het over de toetredingseisen aan Turkije en dan hebben wij het niet alleen over de mensenrechten. Op dat punt is er in de afgelopen jaren trouwens ongelooflijk veel gebeurd. Wij hebben het over de bescherming van minderheden c.q. nationale minderheden als onderdeel van de mensenrechten. Dan is de vraag aan de orde wat te doen met een land dat überhaupt ontkent minderheden op zijn territorium te hebben. Welk moreel recht heeft Nederland om daar een punt van te maken als Nederland zichzelf zo weg definieert in het kaderverdrag?

Minister **Verdonk**: Daarover verschillen wij van mening. Het integratiebeleid is het beleid voor de bescherming van etnische minderheden in Nederland. Laten wij duidelijk zijn: het gaat niet alleen om bescherming. Mensen uit etnische minderheden zijn niet zielig. Zij zijn er klaar voor om hun eigen verantwoordelijkheid te nemen. Als iemand bescherming nodig heeft, dan kan hij op grond van onze Grondwet en van het EVRM alle bescherming krijgen die hij nodig heeft en dat geldt voor iedereen die in Nederland woont. Dat is in Turkije anders en dat weet u net zo goed als ik.

Dat is in Turkije anders en dat weet de heer Van Thijn net zo goed als ik.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Ik ben het met de heer Van Thijn eens dat het in dit geval niet om mensenrechten gaat maar om de rechten van minderheden. De staat moet deze minderheden in staat stellen hun minderheidstaal en – cultuur vast te houden en te ontwikkelen. Vanuit “nationaliteitsoogpunt” is de positie van de Koerden vergelijkbaar met die van de Friezen. De minister erkent toch ook dat er minderheden kunnen zijn die afwijken van de hoofdnationaliteit?

Minister **Verdonk**: Wij hebben een integratiebeleid om ervoor te zorgen dat minderheden bescherming krijgen en zich de positie kunnen verwerven die zij wensen. Daarvoor hebben wij het kaderverdrag niet nodig.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): De minister begrijpt mij kennelijk niet. Het integratiebeleid is bedoeld om mensen die van buiten komen in onze samenleving te laten integreren op een zodanige manier dat zij zich hier kunnen redden. Het kaderverdrag is echter nodig om recht te doen aan een nationale minderheid die afwijkt van de Nederlandse nationaliteit, van de hoofdstroom van de Nederlandse samenleving. Dat is heel iets anders dan integratie.

Minister **Verdonk**: Ik vrees dat wij van mening blijven verschillen.

Gevraagd is hoe de regering kan toetsen wie Fries is. Wij zijn te rade gegaan bij de Friezen zelf. We zouden gemakshalve kunnen zeggen dat alle inwoners van Friesland als Friezen kunnen worden beschouwd. Die inwoners denken er echter toch iets genuanceerder over. Uit het taalsociologisch onderzoek “Taal in Fryslân II” dat de Fryske Akademy in 1994 heeft gehouden, blijkt dat 74% van de respondenten van 12 jaar en ouder zichzelf als Fries beschouwt. Uit dat onderzoek blijkt dat er verschillende redenen zijn voor iemand om zichzelf als Fries te beschouwen. Geboren zijn in Friesland, zichzelf als Fries beschouwen, Friestalige ouders hebben of zelf Fries spreken, zijn criteria die als belangrijke worden ervaren. In de praktijk blijkt dat deze criteria een zekere flexibiliteit kennen. Enerzijds laten ze alle ruimte aan personen die geboren zijn buiten de provincie Friesland om zichzelf als Fries te beschouwen. Anderzijds dient zich een categorie van nieuwe Friezen aan. Hierbij valt te denken aan mensen die zich na vestiging in Friesland Fries met de Friezen wensen te voelen en ook Fries leren. Het kaderverdrag ziet zowel op de oude als de nieuwe Friezen, mits betrokkenen aan de door mij genoemde criteria. Het lijkt mij niet dat de regering dit moet willen toetsen. Het zou natuurlijk anders worden als $\frac{3}{4}$ van de Nederlandse bevolking ineens zou aangeven lid te zijn van de Friese minderheid en daaraan ook rechten wenst te ontleen. Ik zie dat eerlijk gezegd niet gebeuren. Als er behoefte bestaat aan verduidelijking kan de minister van BZK het Consultatief Orgaan Friese Taal, dat in 1998 door het ministerie is ingesteld, alsnog om advies vragen.

De heer **Van Raak** (SP): Daar wens ik u dan veel succes bij. Ik heb de 1 miljoen moslims in Nederland al aangeraden om zich erg Fries te gaan voelen. Dat zou heel goed kunnen op grond van de criteria en de interpretatie van de minister van het verdrag. Volgens mij heeft de minister dan een probleem en moet zij inderdaad advies aanvragen.

Minister **Verdonk**: Ik kom dan graag nog even terug op de vijf criteria. Ten eerste moeten de leden de Nederlandse nationaliteit hebben. Ten tweede moeten zij zich onderscheiden van de meerderheid van de bevolking door hun eigen taal, cultuur en geschiedenis en dus door hun eigen identiteit. Ten derde moeten zij deze identiteit willen bewaren. Aan deze eerste drie criteria zouden moslims kunnen voldoen. Dan zijn er echter ook nog het vierde en vijfde criterium: zij zijn van oudsher op het grondgebied van Nederland gevestigd en zij wonen van oudsher binnen Nederland in een specifieke regio. Ik kan mij niet voorstellen dat de moslims in Nederland aan deze laatste twee criteria voldoen.

De heer **Van Raak** (SP): Wel als zij zich Fries voelen. Je kunt je Fries gaan voelen door in Friesland te gaan wonen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de heer Middel. Ik heb hem in de pauze nog gevraagd: voel je je Fries? Ja, ik voel me Fries, was zijn antwoord. Volgens mij valt hij dan onder die minderheid. Die 1.000.000 moslims kunnen dat net zo goed doen, en dan heeft de minister een probleem. Het is mijn probleem niet, het zijn haar criteria.

- 43- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Minister **Verdonk**: Ik heb zonet al gezegd: als driekwart van de Nederlanders ineens tot die minderheid zou willen behoren, gaan wij maatregelen nemen. Datzelfde geldt voor andere groeperingen in Nederland.

De heer **Van Raak** (SP): Het nemen van maatregelen vind ik dan raar. Wat is het verschil tussen de heer Middel en een moslim? Gaat het om het aantal? Mogen het wel een 1.000.000 Middels zijn? Neemt de minister ook maatregelen als Bert Middel en zijn hele familie van 1.000.000 mensen Fries willen worden?

De heer **De Graaf** (VVD): Wat is de waarde van dit debatje? Wat is het realiteitsgehalte, waar hebben wij het over? Volgens mij gaat het helemaal nergens over.

De heer **Van Raak** (SP): Dat is precies wat ik wil aantonen. Er zijn criteria geformuleerd en op basis daarvan wordt een interpretatie van een kaderverdrag gegeven, maar dat blijkt onzin te zijn.

De heer **De Graaf** (VVD): De heer Van Raak hecht kennelijk nogal wat waarde aan zijn advies aan 1.000.000 moslims om zich Fries te gaan voelen. Wij moeten wel een beetje bij de waarheid blijven als wij over de ratificatie van dit soort, ook in de ogen van de heer Van Raak, belangrijke kaderverdragen spreken. In de wandelgangen heb ik nog even staan praten met de heer Platvoet. De benadering van het kaderverdrag is collectief; het gaat niet om individuen. De vraag of de heer Middel wel of geen Fries is, is helemaal niet relevant. Hij woont in Friesland, en als hij zich Fries voelt en gebruik wil maken van voorzieningen die aan Friezen worden aangeboden, zal niemand hem vragen om even een paar Friese woorden uit te spreken: "Buter, brea en griene tsiis". Hij mag er gewoon aan meedoen. Sterker nog, als wij ons allemaal Fries gaan voelen, hoeven wij het kaderverdrag niet vast te stellen want dan is er geen minderheid meer.

De heer **Van Raak** (SP): Dat is dan toch een tekortkoming in de criteria, en daar gaat het mij om. Ik heb de minister dan ook voorgesteld om die criteria overboord te gooien en hier een politiek debat te voeren over (nationale) minderheden. Dit debat moeten wij niet een zweem van exactheid geven door er criteria bij te bedenken.

De heer **Dölle** (CDA): Wij hadden hierover een vraag gesteld. De achtergrond was dat ik mij kan voorstellen dat organisaties, clubs, groepen of associaties zich melden of ageren bij politieke organen met een beroep op dit verdrag. Zo is er in Friesland de grote Stellingwerfse gemeenschap. Is de taal het hoofdcriterium? Ik begrijp van de minister dat het in ieder geval een heel belangrijk criterium is.

Minister **Verdonk**: Taal is inderdaad een heel belangrijk criterium. Ik kan nog wel verder ingaan op de moslims, maar dat heeft weinig zin.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): In mijn termijn heb ik benadrukt dat met name het criterium van het territorium bij de behandeling in de Raad van Europa expliciet is uitgesloten, in die zin dat het de bedoeling was om ook niet-territoriale minderheden zoals de Roma en de Sinti onder het kaderverdrag te laten vallen. De minister sluit

deze groepen wel uit, wat op gespannen voet staat met de bedoeling van het kaderverdrag.

Minister **Verdonk**: Ik ga eerst maar even terug naar de Friezen, zodat ik de positie van de Roma en de Sinti kan uitleggen.

Het is evident dat de Friezen van oudsher in Nederland gevestigd zijn. Voor de Roma en Sinti geldt dat niet. Zij zijn niet van oudsher in Nederland in de zin van traditioneel in Nederland. Daarom zijn de Roma en Sinti ook niet onder bescherming van het kaderverdrag gebracht. De Roma en Sinti worden wél beschermd door het EVRM en de Bupo-verdragen. Om onder de bescherming van deze verdragen te vallen, hoeven deze minderheden helemaal niet te worden beschouwd als nationale minderheid. De bescherming van deze artikelen strekt zich ook uit tot etnische minderheden waartoe de Roma en Sinti behoren.

Ik zal even ingaan op het vijfde criterium, namelijk van oudsher binnen een specifieke regio in Nederland wonen. Het kaderverdrag bevat geen definitie van het begrip "nationale minderheid". Elk land heeft het recht om dit begrip zelf in te vullen en wij hebben dat gedaan, ook wat betreft de Roma en Sinti. Diverse landen, vooral Oost-Europese landen, beschouwen de Roma en Sinti als een nationale minderheid, ondanks het feit dat zij niet in een bepaalde regio wonen. Dit doet niets af aan het recht van Nederland om daar anders over te beslissen. Het criterium dat zij van oudsher in een specifieke regio in Nederland wonen, is in overeenstemming met de inhoud en de geest van het kaderverdrag. Ik doel dan vooral op artikel 10 tweede lid, het gebruik van de minderheidstaal als taal in het verkeer van en met bestuurlijke autoriteiten, artikel 11 derde lid, het gebruik van de minderheidstaal bij topografische benamingen en 14 tweede lid, het gebruik van de minderheidstaal in het onderwijs. Ik kan niet inzien dat dit criterium tot onredelijke uitkomsten zou leiden. Indien dat zo zou zijn, dan zouden de betreffende bepalingen ook niet in het kaderverdrag zijn opgenomen.

Door het gebruik van dit criterium wordt niet de eigen verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid miskent bij het plaatsen van Roma en Sinti in woonwagenvakanties en zogenoemde opvanggemeenten. Ook voordat dit beleid door de overheid werd gevoerd, woonden de Roma en Sinti verspreid over Nederland of trokken zij rond door Nederland.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Mag ik vragen wat de minister onder "van oudsher" verstaat? Zijn dat twee eeuwen, drie eeuwen, vier eeuwen?

Minister **Verdonk**: Ik zou even terug willen grijpen op Bonifatius.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Eerder dan de Batavieren?

Minister **Verdonk**: Wij denken aan mensen die traditioneel in Nederland wonen. Dat geldt niet voor de Roma en Sinti.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Er wonen sinds de vijftiende eeuw groepen Roma en Sinti in dit land.

- 44- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Minister **Verdonk**: De informatie van de heer Van Thijn is anders dan de mijne. Roma en Sinti wonen ongeveer 150 à 200 jaar in Nederland.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): De Russen in Letland, waar telkens zo'n spektakel om is, wonen er nog maar vijftig jaar.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Dat is een misverstand, want er zijn twee soorten Russen.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Er zijn ook Russen die er langer wonen, maar de meeste Russen wonen er nog maar vijftig jaar.

De heer **Van Thijn** (PvdA): De meeste Russen in Letland dateren van voor de Russische bezetting. Toevallig heb ik mij daar vorige week op mogen oriënteren.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): De regering heeft het criterium tijdsduur bedacht om de definitie te kunnen versmallen. Begrijp ik nu uit de woorden van de minister dat dit criterium voor haar niet van toepassing zou zijn als de Roma vanaf de zestiende eeuw in Nederland zouden wonen?

Minister **Verdonk**: Ik heb vijf criteria genoemd en er wordt ook aan alle vijf de criteria getoetst.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Ik benadruk dat wij wetenschappelijk getinte informatie hebben ontvangen waaruit blijkt dat Roma vanaf de vijftiende/zestiende eeuw in Nederland aanwezig zijn. Ik heb alleen geen tijd gehad om de bronnen daarvan apart te onderzoeken.

Minister **Verdonk**: Mijn informatie is anders.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Stel dat de informatie die wij hebben ontvangen, klopt, dan geldt het criterium van de tijdsduur in ieder geval niet meer. Dat moet de minister met mij eens zijn.

Minister **Verdonk**: Als dat zo is, zal ik de Roma en Sinti wederom tegen de vijf criteria leggen.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): In de Middeleeuwen waren hier misschien ook wel Roma en Sinti, maar dat zijn mogelijk niet dezelfde die hier later waren. Nederland heeft natuurlijk het recht om deze vijf criteria toe te passen, inclusief het territorialiteitsbeginsel. Het gaat er niet om dat wij dat recht niet zouden hebben. Roma en Sinti hebben in een aantal opzichten wel de zelfde kenmerken als de Friese minderheid. Het is een taalminoriteit die zichzelf ook nadrukkelijk niet als echt Nederlands beschouwt. Het enige verschil met Friezen is inderdaad dat zij niet op een vast territorium wonen. Het vervelende is natuurlijk dat deze minderheid met een eigen taal, cultuur en manier van doen nergens een minderheid is als alle landen in Europa de zelfde redenering volgen. Zij genieten overal wel mensenrechtenbescherming, maar nergens bescherming als minderheid.

Minister **Verdonk**: Dat kan zijn, maar wij hebben in Nederland duidelijk voor deze vijf criteria gekozen. Daaraan voldoen de Roma en de Sinti niet.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Deze groep hoort natuurlijk helemaal nergens thuis. Dat is het treurige van dit debat over deze groep. Het is per definitie een zwervend volk. Daarom is het eeuwen achtereen achtervolgd, onderdrukt en zelfs vermoord. Tot op de dag van vandaag gebeurt dit in sommige van onze Oost-Europese buurlanden. Dit volk wordt daar nog niet helemaal voor vol aangezien. Daarom heeft uw collega van het ministerie van Buitenlandse Zaken nog niet zo lang geleden tijdens het Nederlands voorzitterschap van de OVSE een plan van actie ingediend om deze bevolkingsgroep overal de bescherming te bieden die zij normaal gesproken niet krijgt. Ik hoop dat u hiervan op de hoogte bent. Een onderdeel van dit plan van actie is dat dit volk erkenning zou vinden in de Kaderwet bescherming nationale minderheden. Ik begrijp dat de afwezigheid van de minister van Buitenlandse Zaken er helaas toe leidt dat u deze informatie niet hebt ontvangen.

Minister **Verdonk**: Ik ben het helemaal met de minister van Buitenlandse Zaken eens als hij zegt dat Roma en Sinti niet mogen worden vervolgd en onderdrukt en dat zij bescherming moeten genieten. Daar ben ik het volledig mee eens. De conclusie dat zij moeten vallen onder de Kaderwet bescherming nationale minderheden heeft hij niet getrokken en trek ik evenmin. Wij praten hier over kabinetsbeleid. De impact daarvan lijkt mij duidelijk.

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. Wij hebben het nog steeds over de criteria. Dat wil ik niet, maar daar heeft de minister het over. Ik wijs dan toch maar op het rapport van de Europese Commissie, DG Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Dat draagt de titel "The situation of the Roma and Sinti in an enlarged European Union" en is afgelopen vrijdag verschenen. Er wordt in gesteld dat Nederland uiterst arbitraire criteria met betrekking tot Sinti en Roma hanteert. In hoofdstuk vijf wordt vooral ingegaan op het vijfde criterium. Is het niet handig om de reactie van de minister op dit rapport van de Europese Commissie, DG Sociale Zaken en Werkgelegenheid, af te wachten, alvorens te besluiten over goedkeuring van dit verdrag?

Minister **Verdonk**: De heer Platvoet heeft ook verwezen naar dit rapport. Daar heb ik inderdaad kennis van kunnen nemen. Het is geen officieel rapport van de Europese Commissie; het is opgesteld door de European Roma Rights Centre, het European Roma Information Office en een consultancybureau. De standpunten in het rapport stemmen niet noodzakelijkerwijs overeen met die van de Europese Commissie. In het rapport wordt inderdaad de aandacht van een aantal lidstaten waaronder Nederland gevraagd voor de erkenning van Roma. Dit rapport vormt voor mij alleen geen reden om af te zien van het eerder door mij ingenomen standpunt.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dan hebben wij het over twee verschillende rapporten. Ik heb het rapport waar ik naar verwees bij mij. De afzender is de European Commission, Directorate-General for Employment and Social Affairs. Die staat op het titelblad. Daarop staat ook: manuscript completed in 2004. Ik bestrijd dus dat dit rapport niet van de Europese Commissie is, tenzij ik om de tuin ben geleid en mij een vals exemplaar is toegespeeld, maar daar ga ik niet van uit.

Minister **Verdonk**: dan hebben wij het over twee verschillende rapporten. Ik laat mij informeren. Daarna kom ik erop terug.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Wij hebben het over het rapport dat ik net citeerde. Op bladzijde 50 staat als eerste aanbeveling aan de lidstaten van de Europese Unie dat zij het Kaderverdrag bescherming minderheden aldus definiëren dat Roma en Sinti eronder vallen. U kunt het van mij lenen, als u wilt.

Minister **Verdonk**: Ik zie een paar van mijn medewerkers al zwaaien met het rapport. U citeerde overigens wel een heel belangrijke zin, want het gaat inderdaad om een advies aan de lidstaten en het kabinet heeft hierbij een andere keuze gemaakt.

De heer **Van Raak** (SP): Maar waarom heeft het kabinet een andere keuze gemaakt?

Minister **Verdonk**: Dat heb ik nu al een aantal keren uitgelegd. Als u het goedvindt, laat ik het hierbij, voorzitter.

De **voorzitter**: Vervolgt u uw betoog.
**

Minister **Verdonk**: Dan is er nog gevraagd of ratificatie van het Kaderverdrag gevolgen zal hebben voor het respecteren van de grenzen van de provincie Friesland door de rijksoverheid. Artikel 16 van het Kaderverdrag zou daarop wijzen. In de bestuursafpraak Friese taal en cultuur uit 2001, waarbij het Rijk en de provincie Friesland partij zijn, is al de bepaling opgenomen dat het Rijk de bestuurlijke eenheid van de provincie Friesland als uitgangspunt voor zijn beleid hanteert.

De heer **Dölle** (CDA): Dat is dus een keuze van de regering en haar partners geweest, maar mijn vraag is of dit verdrag tot gevolg heeft dat de regering en de wetgever in het algemeen gehouden zullen zijn, bij bestuurlijke herindelingen voorzichtig te zijn met het wijzigen van provinciegrenzen.

Minister **Verdonk**: Ik zal mijn collega's in het kabinet wijzen op deze vraag.

Natuurlijk sluit ik niet uit dat er nog groepen ingezetenen in de catalogus van nationale minderheden zullen worden opgenomen. Als een groep voldoet aan de vijf criteria, ligt het in de lijn om deze aan te merken als nationale minderheid in de zin van het verdrag. Verschillende leden hebben er de nadruk op gelegd dat dit geen terloopse handeling zou mogen zijn, geen handeling die zou kunnen uitmonden in degradatie- of promotiebeleid. Ik kan dan ook instemmen met het voorstel van de CDA-fractie om de opname van nieuwe groepen in de catalogus te regelen via een wet in formele zin, om volledige betrokkenheid van het parlement te garanderen.

Wat schieten de Friezen er nu eigenlijk mee op dat zij met dit verdrag onze nationale minderheid zijn? Vooral de heren Dölle en Ten Hoeve hebben er uitdrukkelijk op gewezen dat dit verdrag niet primair en zeker niet uitsluitend ziet op de bestrijding van

economische, sociale en andere achterstanden van minderheden. Dat is inderdaad maar een van de aspecten van het verdrag. Het is voor de Nederlandse verhoudingen belangrijker dat het verdrag voor de staten die het hebben geratificeerd, uitdrukkelijk verplichtingen met zich meebrengt. Zij moeten de mensenrechten respecteren, ook ten aanzien van de leden van nationale minderheden. Daarnaast moeten de aangesloten staten maatregelen nemen op terreinen die in het Kaderverdrag worden genoemd. En ten slotte moeten staten die partij zijn bij het verdrag, elke vijf jaar aan de Raad van Europa rapporteren over de toepassing van het verdrag. En wat schieten de Friezen er nu echt mee op, als wij het verdrag ratificeren? Ratificatie zou volgens verschillende leden van deze Kamer slechts een symbolische waarde hebben, voor andere landen in Europa. Daar ben ik het niet mee eens.

Inderdaad heeft Nederland, al dan niet met dank aan Bonifatius, de wetgeving rond het gebruik van de Friese taal aardig op orde. Ik denk dat niemand in deze Kamer dit zou willen bestrijden. Echter, wetten en beleid vragen periodiek om onderhoud en worden van tijd tot tijd herzien. Daarom is het ook voor de toekomst nuttig als de Friezen, mede dankzij het Kaderverdrag, er bij de regering op kunnen aandringen dat bij nieuwe wettelijke maatregelen en bij nieuwe beleidsmaatregelen rekening wordt gehouden met de Friezen en met de Friese taal, uiteraard voor zover relevant. Dat is het eerste belang van de ratificatie voor de Friezen. Het tweede belang is mijns inziens dat de Nederlandse regering door de ratificatie van het Kaderverdrag ertoe gehouden is het huidige beschermingsniveau rond de Friese taal in stand te houden en niet op een lager niveau te leggen. Ook in die zin gaat er van het Kaderverdrag een beschermende werking uit.

Om het kort samengevat te zeggen: de Friezen schieten er mijns inziens wel degelijk iets mee op, als Nederland het Kaderverdrag ratificeert. Het zou mij veel genoeg doen als ik dit tijdens mijn ministerschap, samen met u, tot stand zou kunnen brengen.

De heer **De Graaf** (VVD): Het zou de minister wel eens geld kunnen gaan kosten, want ik meen vorige week gelezen te hebben dat het niet goed gaat met de Friese taal, dat steeds minder jonge Friezen de Friese taal machtig zijn, dat er steeds meer Nederlands wordt gesproken in Friese gezinnen en dat, als het zo doorgaat in dit tempo, er over tien of vijftien nauwelijks meer van enige Friese taal in Friesland sprake zal zijn. Als de minister het verdrag nakomt, zal zij zich daartegen tweemaal moeten stellen, want het gaat er dan om dat zij de Friese cultuur en de Friese taal in stand houdt. Daar zit volgens mij ook één van de kernpunten van het verdrag. Als een minderheid zich voornemt niet meer een minderheid te willen zijn en alle culturele aspecten van het zijn van minderheid laat schieten door de taal niet meer te leren, dan houdt zij op enig moment op minderheid te zijn. Dat is volgens mij de enige methode om als minderheid onder de werking van het Kaderverdrag uit te kunnen komen. Op een andere manier kan het volgens mij niet. Het zou de minister echter, als zij haar plicht nakomt, geld gaan kosten.

Minister **Verdonk**: Ik zal dit opnemen met collega Van der Hoeven.

Voorzitter. De heer Dulle vroeg naar de situatie in Vlaanderen. Ik merk, wellicht ten overvloede, eerst op dat

Vlaanderen geen partij zal kunnen worden bij het Kaderverdrag en dat België dit dan zal moeten worden. Niettemin is er ook betrokkenheid van de Vlaamse regering, aangezien deze kwestie in België de competenties van zowel de gemeenschapsregeringen als de nationale regering betreft. De reden waarom België tot op heden niet heeft geratificeerd, is, voor zover mij bekend, gelegen in de specifieke taalsituatie in dat land. Er zijn mij geen ontwikkelingen bekend die op korte termijn ertoe zouden leiden dat België wel partij zou gaan worden in het verdrag.

Voorzitter. Ik wil even terugkomen op het rapport dat zo-even door een aantal van uw leden aan de orde is gesteld. Volgens mij praten wij over hetzelfde rapport. Voor de zekerheid laat ik het even zien, dan weten wij zeker dat wij over hetzelfde rapport spreken. Op de voorkant staat inderdaad: "the European Commission", maar twee bladzijden verder staat een colofon, waarin wordt gemeld dat het een productie is van een aantal organisaties. Er staat vervolgens letterlijk: "and do not necessarily represent any official view of the Commission".

De heer **Van Raak** (SP): Mij is altijd geleerd dat het titelblad geldt; ik moet als wetenschapper kijken naar het titelblad. Als ik het titelblad van het rapport lees, ga ik ervan uit dat het van de Europese Commissie is. U verwijst naar een colofon, maar daarmee is het voor mij nog niet duidelijk. Ik zou die duidelijkheid graag willen hebben.

Minister **Verdonk**: Ik zal deze opmerking meenemen naar de Commissie en vragen of voortaan op de kaft kan worden aangegeven welke organisaties hebben meegewerkt aan het rapport.

De heer **Van Raak** (SP): Het rapport heeft het stempel van de Commissie, want dat staat op het titelblad. Dat ontslaat u er niet van om in ieder geval dit rapport mee te nemen in dit debat, als wij het hebben over de positie van de Roma en de Sinti. Het stempel van de Commissie staat er onder op het moment dat het zo op het titelblad staat.

Minister **Verdonk**: Dat kan de mening zijn van de heer Van Raak. Mijn mening is een andere. Er staat heel duidelijk een disclaimer in, die zegt dat er een consortium is geweest dat dit rapport heeft doen verschijnen. Uit de woorden die ik net heb geciteerd, blijkt heel duidelijk dat de Commissie deze standpunten niet noodzakelijkerwijs onderschrijft. Ik kan mij wel voorstellen dat deze manier van presenteren onduidelijkheid in de hand werkt. Daarom zal ik in ieder geval tegen onze nieuwe commissaris zeggen dat als er een rapport verschijnt in het kader van het JBZ-gebeuren, het dan handig is om op de kaft te zetten of de Commissie verantwoordelijkheid wil dragen voor wat erin staat.

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. De minister verschuift zich nu achter hetgeen in de colofon of op de titelpagina staat. Het zou haar echter gesierd hebben als zij gewoon op de inhoud was ingegaan. Volgens mij heeft het rapport de stempel van de Commissie. Als echter de minister aan de hand van een goed verhaal duidelijk kan maken wat het geval is en kan zeggen wat voor de Sinti en de Roma geldt, maakt het niet uit welk stempel er op het

rapport staat. Dan kunnen wij ons tot opmerkingen over de inhoud beperken. Daartoe wil ik haar uitnodigen.

Minister **Verdonk**: Ik ben op de inhoud ingegaan. Ik heb gezegd dat dit een advies is en dat mijn verhaal inhoudt dat er vijf criteria zijn aan de hand waarvan wij toetsen. Volgens mij is dat een inhoudelijk en strak verhaal en daar wil ik mij graag aan houden.

Voorzitter. Ik wil een vraag stellen aan een van de Kamerleden. De heer Platvoet sprak over minderheden. Bij interruptie werd hem gevraagd wat de situatie zou zijn als de achterstanden van de minderheden waren weggewerkt. Conform de lijn van zijn betoog, zei de heer Platvoet toen: als hun achterstand is weggewerkt, zijn zij geen minderheden meer in de zin van het kaderverdrag. Volgens mij hebben wij juist het kaderverdrag om blijvend bescherming te bieden aan nationale minderheden. Het integratiebeleid houdt juist in dat wij de achterstanden van minderheden in Nederland gaan wegwerken. Waarom? Wij vinden dat mensen moeten meedoen. Dat is dus een heel ander beleid dat het beleid dan de heer Platvoet verwoordde. Daarom wil ik hem vragen wat hij bedoelt met zijn term "xenofobe achterhoedegevechten".

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. Wat het eerste punt betreft: ik heb dat inderdaad gezegd. Ik heb mijn bijdrage vooral geënt op de bepaling in het kaderverdrag waarin wordt gesproken over het scheppen van gelijke omstandigheden om zodoende achterstanden weg te werken. Daarmee wordt geredeneerd vanuit de optiek van het achterstandenbeleid. Logisch doorgeredeneerd kun je de conclusie trekken dat het opheffen van achterstanden geen voorwaarde hoeft te zijn om als minderheid onder de definitie te vallen. Ik heb erbij gezegd dat het kaderverdrag op twee pijlers rust: op het achterstandenbeleid en de culturele identiteit. Over de culturele identiteit kun je hetzelfde zeggen als over de Friezen. Wat geldt voor een groep als die vasthoudt aan de culturele identiteit? Wat dat betreft is het antwoord genuanceerd.

Wat de woorden "xenofobe achterhoedegevechten" betreft: daarmee doelde ik op het klimaat dat in Nederland duidelijk aan het ontstaan is, een klimaat van antimigrant en antibuitenlander. Ik heb daarbij gezegd dat het beleid van deze regering dit klimaat niet tegengaat, maar juist ontwikkelt. Dat is mijn stellige opvatting. Het beperken van een definitie en de nationale minderheden beperken tot de Friezen en dus het laten varen de insteek van het Paarse kabinet draagt daaraan bij. Ik zal niet zeggen dat deze regering xenofobe sentimenten heeft. Dat heb ik ook niet gezegd. Ik vind wel dat zij een slechte bijdrage levert, gelet op het klimaat dat in Nederland de laatste jaren aan het ontstaan is. Ik vind dus dat dit kabinet niet op de juiste wijze handelt.

Minister **Verdonk**: Voorzitter. Ik heb al iets gezegd over het nieuwe integratiebeleid van dit kabinet. Volgens mij moeten wij een integratiebeleid hebben waarmee duidelijk wordt gemaakt waar in Nederland de grenzen liggen en wat wij wel en wat wij niet goedvinden. Wij moeten ervoor zorgen dat de radicale elementen in onze samenleving worden geïsoleerd. Daarnaast zal het kabinet er alles aan doen om ervoor te zorgen dat al die anderen, die fatsoenlijke mensen, de mensen die in Nederland een plekje verdienen en die mee willen doen, hier ook een plekje krijgen. Daarvoor zullen wij investeren. Echter, wij

- 47- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

zullen dat wel doen met inachtneming van de eigen verantwoordelijkheid van de mensen. Op die eigen verantwoordelijkheid willen wij ze ook aanspreken.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Zo-even zei u in relatie tot de cultuur dat het een eigen verantwoordelijkheid betreft. Dat is toch een heel vreemde redenering. Als je die logisch doortrekt, kan de cultuurbegroting opgeheven worden. Als het faciliteren van cultuur per definitie een individuele verantwoordelijkheid is, zou het ook voor alle Nederlanders moeten gelden en dan zou dit kabinet nog iets over kunnen houden. Daar zal Zalm dan wellicht tevreden over zijn, want dan kan de cultuurbegroting, waarover de laatste weken in de Tweede Kamer zoveel te doen is geweest, op nul worden gezet.

Minister **Verdonk**: Ik heb gezegd dat er allerlei mogelijkheden zijn voor mensen en dat zij hun eigen verantwoordelijkheid moeten nemen om ervoor te zorgen dat zij kunnen genieten van hun cultuur. De tijd dat de overheid lessen in talen van de landen van herkomst verzorgt op de scholen, is echter voorbij.

Ik meen op de vragen van de heer Van Raak al voldoende te zijn ingegaan.

De heer **Van Raak** (SP): Ik heb de minister in mijn eerste termijn gevraagd hoe zij het principe van gedeeld burgerschap wil gaan bevorderen en of zij het met mij eens is dat de manier waarop de moslims de afgelopen weken als groep bejegend zijn, ook door politici, het dichterbij brengen van dat gedeeld burgerschap niet heeft bevorderd.

Minister **Verdonk**: Bij gedeeld burgerschap gaat het over het samenwerken van allochtone en autochtone mensen aan een betere samenleving. U noemde eerder het voorbeeld van moslimkinderen die op school getreiterd worden en van moslims die uitgesloten en bespuugd worden. Wat ik nu zo belangrijk vind in het integratiedebat-nieuwe stijl, is dat wij ook zeggen dat er Nederlandse vrouwen zijn die bespuugd worden door Marokkaanse jongeren en dat er ook Nederlanders zijn die gediscrimineerd worden door mensen van allochtone herkomst. Laten wij nu met elkaar, van beide kanten proberen om er oplossingen voor te verzinnen, zonder dat de ene of de andere groep in de slachtofferrol wordt gedrongen of als zielig wordt neergezet.

De heer **Van Raak** (SP): Ik moet toch nog een kleine opmerking maken., want...

De **voorzitter**: Nee, mijnheer Van Raak, niet meer. Wij zijn bezig met de bespreking van een kaderverdrag en wij zijn daar nu veel te ver van weggeraakt.

**

Minister **Verdonk**: Voorzitter. In zijn inleiding maakte de heer De Graaf de volgende opmerking die mij uit het hart gegrepen is: "Elke wettelijke of beleidsmaatregel die zou kunnen worden opgevat als een uitnodiging aan minderheden om zich meer in zichzelf te keren, dient achterwege te blijven". Dat is ook een van de beginselen waar het nieuwe integratiebeleid op gestoeld is.

De heer Ten Hoeve heeft een vraag gesteld over het Europees Handvest voor regionale of minderheidstalen in relatie tot een efficiënte samenwerking. Via genoemd

handvest is al eerder een proces op gang gekomen waarbij wordt gemonitord of Nederland voldoet aan zijn verplichtingen ten opzichte van het Fries als minderheidstaal. Een van de verplichtingen die Nederland op zich neemt met de ratificatie van het kaderverdrag is het periodiek rapporteren aan de Raad van Europa over de naleving van het verdrag. De heer Ten Hoeve heeft opgemerkt dat Nederland nu al om de drie jaar aan de Raad van Europa rapporteert over het Friese-taalbeleid in ons land.

In dat verband vroeg hij of de minister het mogelijk en efficiënt acht om de rapportage over het handvest ook te gebruiken als rapportage voor het kaderverdrag.

Ik heb dat uitgezocht en ik kan zeggen dat dit deels mogelijk is, maar niet helemaal. De rapportageverplichtingen voor het handvest en het kaderverdrag lopen nu eenmaal niet gelijk op in de tijd. Dat is een heel praktisch argument. Elke drie jaar moet er worden gerapporteerd over de naleving van het handvest en elke vijf jaar over de naleving van het kaderverdrag. Uiteraard zal de informatie uit de ene rapportage waar mogelijk worden gebruikt in de andere rapportage. In die zin valt er efficiencywinst te boeken.

Ik zal deze suggestie dan ook overbrengen aan collega Remkes, want hij is op rijksniveau verantwoordelijk voor de coördinatie van het beleid wat betreft Friese taal en dus ook voor de implementatie van de verplichtingen die uit het kaderverdrag voortvloeien. Aan hem zal ik ook de andere suggestie overbrengen over de voordracht door Nederland van personen die zitting kunnen nemen in de commissie van deskundigen van het Europees handvest en de adviescommissie van het kaderverdrag, de instanties die belast zijn met het toezicht op de naleving van beide verdragen. Beide suggesties neem ik graag mee.

In de motie wordt het kabinet gevraagd om de Roma en Sinti als nationale minderheid te definiëren in de verklaring die hoort bij het kaderverdrag. Ik heb al eerder gezegd dat de Roma en de Sinti niet voldoen aan alle vijf criteria van het begrip nationale minderheden, zoals het kabinet dat heeft vastgesteld. Bovendien geldt het standpunt van het kabinet om etnische minderheden niet als nationale minderheden te beschouwen voor alle etnische minderheden. De wijziging van de verklaring sluit dus aan bij het nieuwe integratiebeleid. Ik ontraad dan ook deze motie.

De heer **Dölle** (CDA): De ambtsvoorganger van de minister verdedigde de stelling dat buitenlandse mogendheden en organisaties hier scholen kunnen financieren. Toen ging het nog om veel meer minderheden. Heeft de minister nog een reactie op dit punt?

Minister **Verdonk**: Wat betreft de financiering door buitenlandse mogendheden heeft de regering ter verduidelijking van de bestaande regelgeving voorgesteld om de Leerplichtwet 1969 op de volgende punten te wijzigen. Niet langer is de leerplichtambtenaar bevoegd om een school aan te merken als school in de zin van de Leerplichtwet 1969. Uitsluitend de minister van OCW krijgt die bevoegdheid. De minister zal hiertoe de inspectie om een ambtsbericht vragen. De criteria waarop een school wordt beoordeeld om te kunnen worden aangemerkt als school in de zin van de Leerplichtwet, de zogenaamde aanmerkingscriteria, worden verduidelijkt. Tot slot wordt

er voorzien in een centrale registratie van niet-bekostigde scholen.

**

*N

De **voorzitter**: De minister is gekomen aan het einde van haar reactie, waarvoor dank.

**

De heer **Van Thijn** (PvdA): Dan vraag ik een derde termijn. Dit is de voortzetting van een debat van honderd jaar geleden, met totaal andere documenten en beleidsuitgangspunten.

De **voorzitter**: U mag een derde termijn vragen, als u dat wilt, maar u moet niet van mij verwachten dat ik deze uit eigen beweging aanbiedt.

**

De heer **Van Thijn** (PvdA): U hebt helemaal gelijk. Wij hebben daar helemaal niet aan gedacht.

De **voorzitter**: Door de leden wordt een schorsing gevraagd om te beraadslagen over het verzoek om een derde termijn.

**

De vergadering wordt tien minuten geschorst.

De **voorzitter**: Er is een verzoek ingediend tot het houden van een derde termijn door het lid Van Thijn. Wat is het oordeel van de fracties over dit verzoek?

**

De heer **De Graaf** (VVD): Mijn fractie heeft geen behoefte aan een derde termijn, maar als de heer Van Thijn een derde termijn wil benutten, zij dat zo.

De heer **Dölle** (CDA): Het antwoord van de minister is duidelijk. Wij sluiten ons aan bij het standpunt van de fractie van de VVD: als de heer Van Thijn een debat wil, gaan wij daarmee akkoord. Wij zullen er niet aan meedoen.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Ik zal mij uiteraard niet verzetten tegen een derde termijn. Ik constateer wel dat in de tweede termijn erg veel gesproken is over integratie en niet over minderhedenrechten. Dat valt blijkbaar buiten het onderwerp.

De heer **Engels** (D66): Mijn fractie deelt het standpunt dat is verwoord door de heer De Graaf.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Mijn fractie is buitengewoon geïnteresseerd in wat de heer Van Thijn in derde termijn naar voren zal brengen.

De heer **Holdijk** (SGP): Onze fracties zullen zich niet verzetten tegen een derde termijn voor de heer Van Thijn. Zelf zullen wij er geen gebruik van maken.

De heer **Van Raak** (SP): Wij komen graag tegemoet aan het verzoek van de heer Van Thijn.

De **voorzitter**: Ik constateer dat de Kamer in meerderheid instemt met het verzoek tot het houden van een derde termijn.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de Kamer voor haar coulance. Ik was mij er aanvankelijk niet van bewust dat dit een derde termijn zou zijn. Ik zal geen misbruik maken van de mij geboden mogelijkheid. Ik stel drie punten aan de orde die ik van groot belang acht in het kader van het zuivere debat.

Ik ben het met de heer Ten Hoeve eens dat dit debat niet over integratie gaat. Ik ben absoluut niet van plan dat integratiedebat aan te gaan, hoe groot de verleiding ook is om deze kans te benutten om met de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie ten principale van gedachten te wisselen, ware het niet dat de minister zelf gezegd heeft dat de reden van de immense ommekeer in de interpretatie van het kaderverdrag tussen de eerste en de tweede termijn nu juist het nieuwe integratiebeleid is. Dat kan niet helemaal onbesproken blijven, omdat naar mijn mening de terminologie waarin dat nieuwe integratiebeleid is gegoten heel erg nauw luistert en weinig ruimte biedt aan het begrip diversiteit. Het begrip diversiteit is juist bij dit kaderverdrag aan de orde.

Ik verwijs kort naar een uitstekend verhaal dat de minister-president een paar maanden geleden heeft gehouden in de Raad van Europa, de Urheber van dit verdrag. Geïnspireerd door Etzioni, de grote inspirator van dit kabinetsbeleid voor wie ik ook veel bewondering koester, sprak de minister-president over eenheid in diversiteit. Dat zijn kernbegrippen. Natuurlijk zoeken wij naar wat wij gemeenschappelijk hebben, zeker op het gebied van normen en waarden en rechtsstatelijkheid. Dat neemt echter niet weg dat wij ook vorm moeten blijven geven aan diversiteit.

Mijn tweede opmerking betreft de vraag of Nederland in de pas loopt met de medelidstaten van de Raad van Europa. Ik ben ietwat verbaasd over de mededeling van de minister dat dit wel het geval is. Mijn informatie, ook afkomstig van de Raad van Europa, is juist dat de meeste staten die het verdrag hebben geratificeerd, hebben gekozen voor een inclusieve definitie. Dat wil zeggen dat daarbij ook nieuwe minderheden en dus niet alleen de traditionele minderheden een plaats krijgen. In die zin loopt Nederland niet in de pas en is men in de internationale kringen waarin ik van tijd tot tijd mag verkeren, gelet op de reputatie van Nederland door de jaren heen -- wij waren niet voor niets het land van de Hoge Commissaris van de nationale minderheden -- buitengewoon teleurgesteld in de Nederlandse aanpak en in de beperkte definitie.

Tot slot de Roma en de Sinti. Ik heb erop gewezen dat de Nederlandse regering bij monde van de minister van Buitenlandse Zaken, toen nog De Hoop Scheffer, tijdens het OVSE-voorzitterschap een actieplan heeft gelanceerd om dit Europese "key issue" Europabreed te adresseren. Ook tegen die achtergrond is het heel erg jammer dat wij het niet kunnen opbrengen om over onze grenzen heen te kijken en rekening te houden met deze door onszelf geïntroduceerde Europese aanpak. Dat is de achtergrond van de ingediende motie.

De heer **Engels** (D66): U sprak zojuist over de dreiging van een geweldige internationale blamage. Ik zie u lachen, maar ik zeg het even in mijn eigen woorden.

- 49- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Van Thijn** (PvdA): U dikt mijn woorden aan. Dat is vaak bijna onmogelijk, maar u bent daar toch in geslaagd.

De heer **Engels** (D66): Dat is vandaag al eerder gebeurd. U citeerde uit de brief: "Het gewijzigde integratiebeleid is een belangrijk argument om tot een andere definitie te komen". Als een andere definitie ertoe zou leiden dat opnieuw niet gekomen zou kunnen worden tot goedkeuring van dit kaderverdrag, zou ook dat in uw ogen dan geen enorme internationale blamage zijn?

De heer **Van Thijn** (PvdA): Als wij gewoon de door uw minister Van Boxtel gehanteerde definitie hadden aangehouden, zou er niets gebeurd zijn.

De heer **Engels** (D66): Nee, dit staat los van de vraag welke definitie wij hanteren. Zou het niet een enorm modderfiguur betekenen als het hanteren van welke definitie dan ook opnieuw zou leiden tot het niet door de meerderheid van de Eerste Kamer goedkeuren van het verdrag?

De heer **Van Thijn** (PvdA): Natuurlijk. Dat moeten wij dan ook niet doen, maar dat is nu niet aan de orde, want de definitie is volledig ontmanteld.

Dat brengt mij bij mijn stemverklaring.

De **voorzitter**: Ik vrees dat u daarmee moet wachten totdat wij gestemd hebben.

**

*N

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Ik constateerde zojuist dat in de tweede ronde nogal veel gepraat is over integratie in plaats van over rechten van nationale minderheden. Een deel van dat misverstand wordt door de minister zelf gewekt, doordat zij direct in het begin al verklaarde dat de achtergrond van deze wijziging van de opvatting van de regering ligt in een veranderde opvatting over de integratie. Dat lijkt mij in wezen niet helemaal juist.

Het kan toch nooit de bedoeling geweest zijn om de bescherming van nationale minderheden, die erop gericht is om minderheden in staat te stellen hun minderheidspositie in wezen ten eeuwigen dage te behouden, als integratiebeleid te hanteren. Als dat zo is, dan is het kaderverdrag vroeger foutief geïnterpreteerd en komt de regering nu met een juiste interpretatie.

*N

De heer **Van Raak** (SP) Voorzitter. De minister blijft achter haar criteria staan, terwijl ik op alle mogelijke manieren mijn twijfels over de criteria heb geuit. Kunnen wij op enige termijn eens terugkijken op die criteria? Ik denk daarbij aan een evaluatie. De heer Dölle heeft al opgemerkt dat er in de toekomst wellicht nieuwe groepen toegevoegd kunnen worden en misschien kunnen er zelfs groepen afgevoerd worden. Is het mogelijk om die criteria eens te evalueren?

Wat denkt de minister van het voorstel om op enige termijn te spreken over andere dan de nu benoemde nationale minderheden, namelijk niet-nationale

minderheden? Is de minister daartoe bereid in het kader van haar streven naar gedeeld burgerschap?

Ik zou graag een brief van de minister ontvangen over de bescherming van grote minderheden die op dit moment in een bedreigde situatie verkeren. Ook dit vraag ik met het oog op haar streven naar een gedeeld burgerschap.

Samenvattend. Kunnen wij de criteria op termijn evalueren? Kunnen wij over enige tijd spreken over andere dan nationale minderheden en hun positie? Is de minister bereid deze Kamer een brief te sturen over de invulling van haar notie van gedeeld burgerschap met betrekking tot minderheden die op dit moment in een bedreigde situatie verkeren?

*N

Minister **Verdonk**: Voorzitter. In de speech over eenheid en diversiteit heeft de minister-president het kabinetsstandpunt duidelijk naar voren gebracht. Vanuit het thema "eenheid in diversiteit" hebben wij ook het integratiebeleid nieuwe stijl ingevoerd. Eenheid in diversiteit is ten eerste zoeken naar wat ons bindt. Ten tweede betekent eenheid in diversiteit dat wij iets gemeenschappelijks hebben en dat zijn de Nederlandse taal en de Nederlandse waarden en normen. Er is in dit land ruimte genoeg voor diversiteit.

De heer Van Thijn heeft gelijk dat een aantal landen de Roma en de Sinti expliciet onder de werking van het kaderverdrag heeft gebracht, maar het blijft natuurlijk de bevoegdheid van iedere staat om te bepalen hoe invulling te geven aan het verdrag. De positie en de historie van Roma en Sinti is ook verschillend in ieder land. Het is dan ook niet vreemd dat landen daar verschillend mee omgaan. Wij hebben in Nederland vijf criteria. Als wij de Roma en de Sinti daaraan toetsen, dan blijken zij niet te voldoen aan alle vijf de criteria.

De tweede vraag van de heer Van Thijn heb ik gemist. Hij sprak over de Hoge Commissaris voor de nationale minderheden. Volgens mij is de heer Lubbers de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen. Dat bracht mij zo in verwarring dat ik de portee van zijn tweede vraag heb gemist.

De heer **Van Thijn** (PvdA): Ik doelde op de heer Van der Stoel die vele jaren de hoge commissaris voor de nationale minderheden is geweest. Mijn vraag was hoe u kunt zeggen dat wij met onze enge definiëring in de pas lopen met de meerderheid van de ratificerende landen. Die meerderheid laat immers in een aantal gevallen ook de nieuwe minderheden onder de definitie vallen. Beperken wij ons tot de traditionele minderheden of gaan wij met de nieuwe tijd mee? U had het over een nieuw integratiebeleid en ik neem aan dat dat is afgestemd op nieuwe ontwikkelingen.

Minister **Verdonk**: En ook op nieuwe minderheden. Daarvoor hebben wij het nieuwe integratiebeleid ontwikkeld. Het kaderverdrag ziet vooral op traditionele minderheden. Ik heb al gezegd dat een groot deel van de landen die het verdrag hebben geratificeerd het verdrag op dezelfde manier hebben ingevuld als Nederland.

Ik dank de heer Ten Hoeve voor zijn opmerkingen over de interpretatie die de regering aan het

- 50- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

verdrag geeft als het gaat om de positie van nationale minderheden.

De heer Van Raak vroeg zich af of na enige tijd niet moet worden nagegaan of de criteria voldoen. Er wordt aan allerlei instanties gerapporteerd over de invulling van het kaderverdrag. Ik zie geen reden om daarnaast nog te rapporteren aan de Kamer.

Ten slotte vroeg de heer Van Raak om een brief over de notie "gedeeld burgerschap" in relatie tot minderheden die worden bedreigd. Omdat ik van mening ben dat er in Nederland geen minderheden worden bedreigd, lijkt mij zo'n brief overbodig.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt van 17.40 uur tot 18.00 uur geschorst.

*B

!Onderzoeksraad veiligheid!

Aan de orde is de gezamenlijke behandeling van:

- **het voorstel van (Rijks)wet Instelling van een Onderzoeksraad voor veiligheid (Rijkswet Onderzoeksraad voor veiligheid) (28634, R1727);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van enige wetten in verband met de instelling van de Onderzoeksraad voor veiligheid (28635).**

De **voorzitter**: Ik heet minister Remkes van harte welkom in dit huis. Een bijzonder woord van welkom wil ik richten tot de heer Van Vollenhoven. Hij zit thans op de tribune vanwege zijn belangstelling voor het onderhavige wetsvoorstel, maar ik neem aan ook vanwege zijn belangstelling voor de Eerste Kamer. Hartelijk welkom.

**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Hoekzema** (VVD): Voorzitter. Het onderhavige wetsvoorstel Instelling van een Onderzoeksraad voor veiligheid heeft een bijzonder uitgebreide behandeling gehad in de Tweede Kamer. De Raad van State is twee keer ingeschakeld in dit wetgevingsproces, de tweede keer op basis van de motie-Van der Staaij c.s. Mijn fractie constateert dat dit het product ten goede is gekomen. Uiteindelijk is in de wettelijke regeling recht gedaan aan enerzijds de onafhankelijke positionering van de onderzoeksraad en anderzijds aan de borging van vertrouwelijke informatie waarvoor ministers verantwoordelijk zijn. Ook is na amendering in de Tweede Kamer de eigen rechtspersoonlijkheid van de nieuwe onderzoeksraad in het wetsvoorstel geregeld, waarmee de zelfstandige positie nog eens extra wordt geaccentueerd. Deze constructie werd destijds ook gekozen voor de Raad voor de Transportveiligheid. Mijn fractie vindt het een goede zaak dat er één onderzoeksraad voor alle relevante sectoren komt.

Na afronding van het voorbereidend onderzoek met de memorie van antwoord van de minister -- waarvoor dank -- rest mijn fractie nog één hangpunt, namelijk de

financiering van de Onderzoeksraad voor veiligheid. Een punt van groot belang, omdat daarmee de kwantiteit en de kwaliteit van de raad aan de orde is. Voor de nieuwe Onderzoeksraad is een budget van 8,25 miljoen euro beschikbaar. In de memorie van toelichting stelt de regering dat de activiteiten van de Raad voor de Transportveiligheid in de Onderzoeksraad voor veiligheid op het huidige niveau moeten worden voortgezet. Voor het onafhankelijk onderzoek in de vijf transportsectoren is nu een budget van 5,4 mln euro beschikbaar. Dat betekent dat er voor onderzoek in de nieuwe werkterreinen, naast Defensie, 2,85 mln euro ter beschikking is. Deze werkterreinen zijn: industrie en handel, natuur- en milieuvorvallen, gezondheidszorg (mens en dier), hulpverlening en nazorg, de organisatiestructuur voor rampenonderzoek. In een brief aan de voorzitter en leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van de beoogd voorzitter van de Onderzoeksraad voor veiligheid d.d. 15 november 2004 leest mijn fractie dat bij het beschikbare budget van 8,25 mln euro twee werkterreinen zouden moeten komen te vervallen, namelijk de gezondheidszorg (mens en dier) en natuur- en milieuvorvallen, met uitzondering van een rampenonderzoek omdat hiervoor extra middelen ter beschikking worden gesteld. Dit is toch in strijd met de bedoeling van het wetsvoorstel? In de memorie van toelichting staat letterlijk: "De Onderzoeksraad voor veiligheid zal een breed terrein bestrijken. Hij wordt bevoegd voorvallen te onderzoeken in alle denkbare sectoren."

Om op basis van ervaringen realistisch een definitief totaalbudget te kunnen vaststellen, is natuurlijk ook ervaring op de zojuist genoemde twee terreinen nodig. Daarom vraagt mijn fractie aan de minister het budget in overleg met de beoogde voorzitter alsnog op te hogen opdat ervaring op alle werkterreinen wordt opgedaan. Vervolgens is een scherpe, doch reële begroting definitief op te stellen. Veiligheid is toch een topprioriteit? Kan de regering en met name de coördinerend bewindsman voor veiligheid, de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, het zich wel veroorloven een tweetal werkterreinen op het gebied van veiligheidsonderzoek buiten beschouwing te laten? Wij zijn benieuwd naar de reactie van de minister.

*N

De heer **Lemstra** (CDA): Voorzitter. Ik heb het idee dat deze minister op dit onderwerp zou kunnen promoveren, want hij heeft er maar liefst vijf nota's van wijziging aan gewijd. Dit betekent een uitgebreide behandeling in de Tweede Kamer en vandaag behandeling in de Eerste Kamer. En dit allemaal met de bedoeling dat de raad op 1 januari aanstaande kan gaan draaien. De CDA-fractie dankt de regering voor de uitvoerige beantwoording van de door de fractie gestelde vragen over dit wetsontwerp. De memorie van antwoord was op veel terreinen verhelderend. Toch blijven nog enkele punten de aandacht vragen.

De regering stelt in deze memorie van antwoord dat de werkzaamheden van de raad gekoppeld zijn aan het zich voordoen van een voorval of een reeks van voorvallen. De raad heeft derhalve geen algemene adviestaak. Wel kan de raad aanbevelingen doen, waarbij hij zich kan richten tot zowel overheden als bedrijven. De CDA-fractie vraagt zich af of deze aanbevelingen in de

- 51- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

praktijk niet zullen neerkomen op adviezen aan betrokken instanties. Dit geldt zeker wanneer deze aanbevelingen suggesties zullen bevatten tot het aanbrengen van verbeteringen met het oog op het voorkomen van voorvallen in de toekomst of op de beperking van de omvang van de gevolgen daarvan. Ook de Raad van State stelt vast dat de Onderzoeksraad voor veiligheid een adviestaak heeft en zou moeten worden aangemerkt als een adviescollege zoals bedoeld in de Kaderwet adviescolleges, waarvan de adviestaak de hoofdtak is. Zo'n adviescollege is derhalve niet aan te merken als een zelfstandig bestuursorgaan.

De regering daarentegen stipuleert in de memorie van toelichting dat de raad geen adviestaak als hier bedoeld heeft, maar alleen op basis van concrete voorvallen aanbevelingen doet. Wellicht kan de regering nog eens uitleggen wat nu het verschil is tussen het geven van advies en het doen van aanbevelingen. Daarbij blijft het tevens de vraag of de raad nu wel of niet een algemene adviesbevoegdheid heeft en de regering en de Staten-Generaal ongevraagd mag adviseren. Gaarne hierop een reactie van de minister.

De regering ziet de raad bij nader inzien toch als een zelfstandig bestuursorgaan, die met het oog op de onafhankelijke positie op afstand is geplaatst van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Deze minister draagt geen verantwoordelijkheid voor de individuele onderzoeken en de aanbevelingen die deze onderzoeken mogelijk vergezellen. Daarvoor is alleen en uitsluitend de raad zelf verantwoordelijk. Wél is de minister van BZK coördinerend minister ten aanzien van de raad en de rapporten van de raad worden tevens aan hem toegezonden. Zo lang de Kaderwet ZBO en de discussies rond het rapport van de commissie-Kohnstamm nog niet in deze Staten-Generaal aan de orde zijn geweest, is de vraag relevant hoe het is gesteld met de ministeriële verantwoordelijkheid ten opzichte van de handel en wandel van deze raad.

Wat behelst bij voorbeeld deze coördinerende taak van de minister? Is die alleen maar aan de orde bij de goedkeuring van de begroting, de financiële meerjarenplanning en de vaststelling van de rekening of bij ernstige taakverzwaring? Gaat die coördinerende taak niet verder dan dat?

De taken van de inspectie, bij voorbeeld op het vlak van brandweerzorg en rampenbestrijding, komen te vervallen als de Onderzoeksraad voor veiligheid dezelfde voorvallen gaat onderzoeken. Dit houdt verband met het risico op dubbelwerk. Ook in dezen rijst de vraag wat er gebeurt in grensgevallen. Wat gebeurt er concreet als zich nog eens een spoorwegongeval voordoet als zich in Arnhem heeft voorgedaan? Neemt straks de Onderzoeksraad voor veiligheid de leiding of doet de burgemeester van Arnhem dat uit het oogpunt van openbare orde en veiligheid? Wie beslist deze grensgevallen en eventueel grensgevechten? Ik heb begrepen dat de ambities van de raad en van de beoogde voorzitter hoog zijn.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Voorzitter. De instelling van een Onderzoeksraad voor veiligheid kan rekenen op de instemming van mijn fractie op voorwaarde dat de plannen

uitvoerbaar zijn. Hierover heb ik nog enkele korte vragen. De nieuwe raad krijgt de taak om voorvallen met een ongelukkige afloop en voorvallen die een dergelijke afloop hadden kunnen hebben als ook de gevolgen van dergelijke voorvallen te onderzoeken. Dit staat in de memorie van toelichting. Dat is een ambitieus en waardevol project, zeker met het oog op recente rampen, zoals de in de memorie van toelichting genoemde vuurwerkramp in Enschede en de cafébrand in Volendam.

In september jongstleden hebben wij met deze minister over de uitvoerbaarheid van het beleid gesproken. Naar aanleiding van dat debat heeft de gehele Kamer besloten dat om alleen nog maar wetten aan te nemen die uitvoerbaar zijn. Nu is het voor haar vaak moeilijk om erachter te komen of een voorstel uitvoerbaar is. In september jongstleden heeft zij dan ook de wens uitgesproken om uitvoerders nauwer bij de besluitvorming te betrekken.

In het geval van de Onderzoeksraad voor veiligheid verkeren wij in de gelukkige positie dat de uitvoerders zichzelf nadrukkelijk in het debat hebben gemengd. Dat waren de heer Van Vollenhoven, de huidige voorzitter van de Raad voor de transportveiligheid en de beoogde voorzitter van de nieuwe raad. In brieven aan de Tweede Kamer van 5 juni 2003 en 15 november 2004, dus van voor en na de behandeling van deze wetten in de Tweede Kamer, hebben deze uitvoerders hun ernstige zorgen kenbaar gemaakt. Die zijn in de Tweede Kamer niet weggenomen. Ik stel mij vandaag dus maar even op als boodschapper.

De beoogde voorzitter van de Onderzoeksraad voor veiligheid stelt onomwonden dat hij met het voorgestelde budget de vereiste taken niet kan uitvoeren. De nieuwe Onderzoeksraad voor veiligheid moet alle denkbare sectoren bestrijken. Hij bestrijkt dus niet alleen de transportsector, waarnaar de Raad voor transportveiligheid nu onderzoek doet, maar ook Defensie, waarvoor wij de Ongevallenraad Defensie hebben, handel en industrie, milieu- en natuurvoorvallen, gezondheidszorg, hulpverlening en nazorg. Bovendien moet de raad zich gaan bezighouden met een organisatiestructuur voor rampenonderzoek.

In de brief van 15 november jongstleden rekent de heer Van Vollenhoven ons voor dat deze voornemens volgens de huidige voorstellen niet uitvoerbaar zijn. Hij krijgt een budget van 8,25 mln euro, maar om het onderzoek in de transportsectoren op het huidige niveau te houden, is volgens hem 5,4 mln euro nodig. Er blijft dus 2,85 mln euro over. Het budget voor Defensie bedraagt 450.000 euro. Volgens de beoogde voorzitter kan daarvan elk jaar slechts één onderzoek op dit gebied worden gedaan. Het budget is dus erg krap. Voor al die andere werkterreinen is uiteindelijk 2,4 mln euro beschikbaar. Van Vollenhoven stelt dat dit slechts voldoende is om actief te zijn op twee werkterreinen.

Terecht wil de beoogde voorzitter weten waar hij aan toe is. In de huidige vorm kan hij niet uitvoeren wat wij van hem vragen. Hij wil dan ook van de minister weten welke werkterreinen komen te vervallen. Ik denk dat de minister het met ons eens is dat de nieuwe Onderzoeksraad voor veiligheid alle genoemde gebieden moet bestrijken en dat geen van genoemde werkterreinen mag komen te vervallen. Ook denk ik dat de minister het met ons eens is dat veiligheid een groot goed is en iets mag kosten.

- 52- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer Van Vollenhoven stelt dat er 1,05 mln nodig is om de voorstellen van de minister te kunnen uitvoeren. Dit brengt mij tot enkele vragen.

Is de minister bereid om met het oog op de uitvoerbaarheid van de taken van de nieuwe Onderzoeksraad voor veiligheid het budget met 1,05 mln te verhogen? Zo ja, op welke termijn denkt hij hierover uitsluitsel te kunnen geven? Ik vraag dit met het oog op het voornemen om de nieuwe raad in het begin van 2005 van start te laten gaan.

Ten slotte wil mijn fractie van deze gelegenheid gebruik maken om de minister nog een vraag te stellen over de chloortransporten van Akzo Nobel. Na acties van mijn partij hebben de toenmalige minister Pronk en Akzo Nobel in juli 2002 besloten om deze transporten per 2006 te staken. Kan de minister iets zeggen over de huidige stand van zaken? Hoe staat het met de voorbereidingen voor het beëindigen van deze transporten per 2006?

*N

De heer **Van Thijn** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Mijn fractie wil dit heuglijke moment van het instellen van de Onderzoeksraad voor veiligheid niet zonder enig commentaar laten passeren, vooral omdat wij ons verheugen over de wijze waarop deze raad tot stand is gekomen. Er is aan de overzijde waarlijk een fundamenteel en interessant debat gevoerd over het begrip "onafhankelijkheid". Onder het motto dat het belang van onafhankelijkheid goed in evenwicht moet zijn met de ministeriële verantwoordelijkheid voor de vertrouwelijkheid van gegevens die vertrouwelijk moeten blijven, was het wetsvoorstel aanvankelijk doorspekt met een reeks van ministeriële interventiebevoegdheden. Voer voor liefhebbers van de informatieparadox! Gelukkig liet de Tweede Kamer niet over zich lopen. Er werden diverse amendementen ingediend die tot het voor een deel of geheel schrappen van deze bevoegdheden moesten leiden. Maar de minister wist, zoals wij dat van hem gewend zijn, van geen wijken. Hij dreigde zelfs het "onaanvaardbaar" uit te spreken. En toen de impasse compleet was, diende de heer Van der Staaij van de SGP, een partij die vandaag voor de tweede maal in glorie genoemd wordt, een motie in waarin hij de regering verzocht, gelet op het verschil van mening tussen de meerderheid van de Kamer en de minister de Raad van State om een tussentijds advies te vragen. Deze motie werd aanvaard met alleen de stem van de fractie van de VVD tegen.

Deze procedure was een unicum. De Raad van State maakte in een helder advies duidelijk dat al deze extra bevoegdheden volstrekt overbodig waren. Alle problemen bleken met de bestaande wetgeving te kunnen worden opgelost. Als internationale afspraken geheimhouding vereisen – dit was een van de argumenten – is ook de onderzoeksraad eraan gebonden. Een dubbele beoordeling, dus zowel door de raad als door de minister, is dan onnodig. De Raad van State acht het trouwens ongewenst om de Onderzoeksraad geheime informatie te onthouden die nodig kan zijn om een onafhankelijk oordeel te vellen en aanbevelingen te doen. De geheimhoudingsplicht geldt dan immers onverkort. En fijntjes wijst de raad er nog op dat deze hele materie voor de hele overheid adequaat is geregeld in de Wet openbaarheid van bestuur, met name gelet op de uitzonderingsgronden. Al met al beval de Raad van State

aan, alle interventiebevoegdheden in het wetsvoorstel te schrappen. Dit advies heeft de regering wijselijk opgevolgd.

Tegen de achtergrond van het feit dat in de nabije toekomst het begrip "onafhankelijkheid" nog wel vaker langs zal komen, heb ik, in het kader van ons staatkundig bestel met zijn onafhankelijke toezichthouders en noem maar op, de volgende drie korte vragen. De eerste vraag is welke lessen de minister heeft geleerd. De tweede vraag is of dit, het inschakelen van de Raad van State, een eenmalige operatie was. Of is er, zo luidt mijn derde vraag, een nieuwe trend gezet?

*N

Minister **Remkes**: Mevrouw de voorzitter. Ik maak eerst een paar opmerkingen die betrekking hebben op de achtergronden van het voorstel. Zoals ook door enkele geachte afgevaardigden werd geconstateerd, is ons land de afgelopen jaren geconfronteerd met een aantal noodlottige rampen en ongevallen die een diepe indruk hebben achtergelaten in onze samenleving. Deze rampen hebben de gedachtevorming over ongevallenonderzoek in een stroomversnelling gebracht. Dit onderzoek is op het ogenblik versnipperd. Voor rampen wordt iedere keer weer een aparte commissie ingesteld. Ongevallenonderzoek in de transportsector wordt verricht door de Raad voor de Transportveiligheid en voor defensieongevallen was een afzonderlijke Defensie Ongevallenraad voorzien.

Op het moment dat het wetsvoorstel wet wordt, zullen rampen en ongevallen, alsmede incidenten die niet tot een ongeval hebben geleid, onderzocht worden door één onderzoeksraad. Doel van het onderzoek zal zijn het voorkomen van rampen en ongevallen door de oorzaken of de mogelijke oorzaken van het voorval te achterhalen. Het gaat dus nadrukkelijk om het leereffect. Het gaat er niet om, eventuele schuldigen te straffen. Met het oog op de rechtsbescherming van getuigen bevat het wetsvoorstel daarom een groot aantal waarborgen. De onderzoeksraad zal een onafhankelijke raad zijn. De onderzoeksraad zal een breed terrein bestrijken en de raad zal ook de bevoegdheid krijgen te onderzoeken hoe instanties zijn omgegaan met de gevolgen van de voorvallen.

Mevrouw de voorzitter. Ik ben verheugd dat de parlementaire behandeling ook in de Eerste Kamer -- ik heb goed naar de woordvoerders geluisterd -- tot een positief resultaat heeft geleid. Na aanneming van het wetsvoorstel door uw Kamer zal de procedure voor de benoeming van de leden van de onderzoeksraad worden afgerond; dat kan op korte termijn gebeuren.

Dit brengt mij op een paar vragen, met name gesteld door de heer Hoekzema en de heer Van Raak, over de financiële kant van de zaak. Ik heb mij steeds op het standpunt gesteld dat het vastgestelde budget, zeker in de startfase van de nieuwe raad, toereikend is. De vraag wordt wel gesteld of de raad, gelet op het beschikbare budget, aan de verwachtingen kan voldoen. Ik heb aan de overzijde toegezegd bereid te zijn om aan de hand van de zich ontwikkelende werklast van de raad jaarlijks in de begrotingscyclus te bepalen of het budget toereikend is. De uitkomsten hiervan zullen in het begrotingshoofdstuk kenbaar worden gemaakt aan de Kamer.

De heer Hoekzema heeft gerefereerd aan een brief die de beoogd voorzitter van de raad aan de Tweede Kamer heeft gestuurd. Na versturing van deze brief heeft een overigens al veel eerder gepland gesprek met de beoogd voorzitter van de raad plaatsgevonden. Daarin hebben wij afgesproken om in maart/april van het volgende jaar te bezien of in de begroting voor 2006 extra middelen beschikbaar moeten komen. Op basis van de op te stellen beleidsnota van de onderzoeksraad, die het fundament moet vormen voor het werkplan 2005, kan een goed inzicht worden verkregen in de noodzaak van extra middelen. Terecht zei de heer Hoekzema dat het bevorderen van de veiligheid een belangrijke prioriteit is. Dat wil echter niet zeggen dat de raad niet meer kritisch zou hoeven nagaan wat de kosten van de onderzoeken zijn. Ik kan mij goed voorstellen dat daarop wordt gelet. De raad zou kunnen nagaan of met besparingen of efficiënter werken de gemiddelde kosten van een onderzoek omlaag kunnen worden gebracht. Gelet op de volksaard van beide woordvoerders zeg ik dit tegen de heer Hoekzema én de heer Lemstra.

De heer **Van Raak** (SP): Ik constateer dat in principe de centen niet het probleem zijn. De minister is graag bereid om te bezien of geld nodig is en eventueel wil hij op de komende begroting meer geld vrijmaken. De minister voert bevordering van de veiligheid hoog in het vaandel. In maart/april 2005 wil de minister nagaan of het budget voldoende is. De beoogde hoofduitvoerder weet echter nu al dat het geld niet voldoende is. Hij hoeft daarvoor niet tot maart/april 2005 te wachten.

Minister **Remkes**: Ik ben bereid om dat inzicht eventueel te delen. Daarom is de afspraak gemaakt om in maart/april met de beoogd voorzitter overleg te voeren. Laat er geen misverstand over bestaan: als ik ervan overtuigd raak dat er geld bij moet om tot de brede uitvoering te kunnen komen, dan wordt dat geregeld.

De heer **Hoekzema** (VVD): Voorzitter. Mag ik uit deze woorden van de minister concluderen ...

Minister **Remkes**: Ik ben nog niet klaar.

De heer **Hoekzema** (VVD): Maar ik meen dat er tussen de regels door nu iets wordt gezegd en dat dat eveneens aan de orde is. In maart/april van het volgende jaar zult u dus een gesprek voeren met de beoogd voorzitter. Dan is ook het geschikte moment aangeboden om te beginnen aan de voorbereiding van de begroting van BZK. Dat is dan tevens een prima moment om de uitvoerbaarheid van alle beoogde activiteiten in een zeer goede begroting te waarborgen. Zal de minister in het bedoelde gesprek met het oog op alle activiteiten die verricht moeten worden, dus niet alleen voor de twee die overblijven, de nodige ervaringen willen opdoen, zodat hij een goede begroting kan opstellen?

Minister **Remkes**: Dat heb ik net gezegd.

De heer **Hoekzema** (VVD): Ik heb niet expliciet van u gehoord dat de twee werkkerreinen ...

Minister **Remkes**: Ik heb gezegd dat als ik tot de overtuiging kom dat er meer geld nodig is om het

volledige terrein van de raad te bestrijken, dat geregeld wordt.

Mevrouw de voorzitter. Het is misschien ook goed om te memoreren dat ik in hetzelfde gesprek met de beoogd voorzitter tot de conclusie ben gekomen dat 2005 als opbouwjaar van de onderzoeksraad moet worden beschouwd. Nog niet op alle terreinen zal vanaf het begin op eenzelfde wijze onderzoek kunnen worden gedaan als nu gebeurt op de terreinen van transportveiligheid. Wel verwacht ik van de raad dat hij zich in het eerste jaar op de nieuwe terreinen oriënteert en op een aantal nieuwe terreinen al volwaardig onderzoek kan doen. Dat wordt onderstreept door de jongste brief die ik van de beoogd voorzitter heb gekregen. Ik betreur wat daarin wordt gezegd, maar ik heb begrip voor de praktische omstandigheden. Er staat namelijk in dat naar alle waarschijnlijkheid de raad niet op 1 januari, maar op 1 februari van start kan gaan.

Zo lossen wij langs die weg dat financiële probleem op een praktische wijze op. Om deze reden heb ik aan de overzijde toegezegd dat mocht zich een keer een grote ramp voordoen, daar dan vanzelfsprekend een aparte financiële voorziening voor moet worden getroffen. Die bereidheid bestaat wat mij betreft altijd.

De heer Lemstra heeft gevraagd naar de gang van zaken rond adviezen en aanbevelingen. In de memorie van toelichting en de nota naar aanleiding van het verslag staat dat de raad geen algemene adviestaken heeft. De raad baseert zich niet zozeer op geconstateerde beleidsproblemen als wel op de concrete voorvallen die zich voordoen. De aanbevelingen die de raad doet, zijn dus ook daarop gebaseerd. De bedoeling van de aanbeveling is uiteraard gericht op het tot stand brengen van aanpassingen, waar vanuit dezelfde leergedachte. Deze aanbevelingen kunnen dus ook tot anderen dan de overheid worden gericht.

De heer Lemstra heeft verder gesproken over de positie van de minister van BZK. In feite zou je kunnen zeggen dat de minister van BZK zich in principe niet bemoeit met de inhoud -- dat is de verantwoordelijkheid van de raad -- maar dat deze stelselverantwoordelijk is voor het functioneren van de raad. Het voorbeeld Arnhem is genoemd. Het is de vrijheid van de Onderzoeksraad om Arnhem even bij te kop te nemen, maar dat sluit niet uit dat de burgemeester van Arnhem zelf vanuit eigen politiek-bestuurlijke motieven tot de conclusie komt dat er een onderzoek moet komen. Wat niet meer het geval is, is dat er een verplichting bestaat, want daar hebben wij deze voorziening voor in het leven geroepen. Dus in principe conflicteert dit niet met elkaar.

De heer **Lemstra** (CDA): Wij hebben een prachtig protocol gezien tussen de inspecties en de provincies ofwel het IPO, waarin allerlei afspraken zijn gemaakt, bijvoorbeeld dat men aanvullend op elkaar zal werken wat betreft inspectietaken bij ongevallen en rampen. Ik kan mij voorstellen dat in de praktijk van het leven een burgemeester of een inspecteur zich vanuit diens eigen invalshoek bezighoudt met een ramp of een ongeval. Volgens het wetsvoorstel is het zo dat wanneer de raad zich ermee bezighoudt de andere heren en dames hun handen er van af moeten houden. Vandaar mijn vraag over de ministeriële verantwoordelijkheid. Ik kan mij dan voorstellen dat de minister van Binnenlandse Zaken als coördinerend minister toch een rol heeft om eventuele

grensgeschillen in laatste instantie te beslechten. Ik heb er behoefte aan hierop een antwoord van de minister te krijgen.

Minister **Remkes**: Dat antwoord komt er, maar dat bestaat er dus niet in dat ik die coördinerende verantwoordelijkheid zodanig zal gebruiken om bijsturing te geven aan de werkzaamheden van deze raad. Dat zou namelijk onrecht doen aan de onafhankelijke positie die de raad heeft. Vanzelfsprekend is in voorkomende gevallen overleg wel eens mogelijk, maar het kan er nooit in bestaan dat er een sturende werking van de minister van BZK van uit zou gaan. Dan zou mij namelijk terecht verweten kunnen worden dat ik mij met de werkzaamheden van de onafhankelijke raad bemoei, en dat is niet de bedoeling. Daarom is ook nadrukkelijk gekozen voor een ZBO-constructie.

De heer **Lemstra** (CDA): Jawel, maar u bent wel coördinerend minister. Ik kan mij voorstellen dat het in de praktijk voorkomt dat men zo'n grensgeschil aan u voorlegt. Zegt u dan dat u daar geen boodschap aan hebt en dat de raad, de commissaris van de Koningin of de burgemeester dat maar moet beslissen? Ik denk dat men u dan om een beslissing vraagt en dat u dan actief genoeg bent om te zeggen: jongens en meisjes, zouden wij niet die of die kant op gaan.

Minister **Remkes**: Als partijen behoefte hebben om overleg te plegen met de minister, is deze minister daar altijd toe bereid.

De heer Lemstra heeft nog een vraag gesteld over de samenstelling van de raad. Er wordt op korte termijn beslist over de samenstelling van de raad wat betreft de permanente leden. Als het gaat om de andere deskundigheid, van de buitengewone leden, lijkt het mij niet goed om nu heel stellige uitspraken te doen.

De heer **Lemstra** (CDA): Voorzitter. Ik had die vraag niet meer gesteld. Zij stond op mijn kladbriefje, dat de minister ook heeft gekregen.

Minister **Remkes**: Het is mij regelmatig opgevallen dat er in dit huis wel vaker niet gestelde vragen worden beantwoord.

De heer Van Thijn stelt de vraag hoe het precies zit met de Raad van State en of daarmee een trend is gezet. Wat mij betreft niet. Dat moet inderdaad tot de uitzonderingen blijven behoren. De Raad van State heeft niet alleen aanbevolen om alles te schrappen wat erin zat, maar er is ook een aanvullende bepaling voor teruggekomen. Dat samenspel biedt voldoende waarborgen dat de minister de geheimhouding van informatie kan garanderen, want dat was het springende punt.

De heer Van Raak heeft een vraag gesteld over de chloortrein. Op het briefje dat ik van mijn medewerkers heb gekregen, staat dat dit onder de beleidsverantwoordelijkheid van mijn collega van VROM valt. Dat is ook zo. Hierover kan ik geen exact antwoord geven. Een ding viel mij wel op, en dat deed mij een beetje denken aan de haan die dacht dat door zijn gekraai de zon was opgegaan, namelijk dat deze deal destijds is gemaakt door de acties van de SP. Zo was het niet helemaal. Ik kan de heer Van Raak verzekeren dat ik die discussie heel

nauw heb gevolgd vanuit mijn toenmalige verantwoordelijkheid.

De heer **Van Raak** (SP): Dan wil ik toch wel opmerken dat de chloortrein zonder de acties van de SP nooit gestopt zou zijn.

Minister **Remkes**: Ook daarvoor durf ik geen garantie te geven.

De heer **Van Raak** (SP): Ik vroeg eigenlijk of de minister er inzicht in kan geven of de voorbereiding van de stopzetting van die chloortransporten per 2006 op scheuten ligt, maar hij verwijst naar zijn collega van VROM.

Minister **Remkes**: Die vraag hoort echt thuis op het beleidsterrein van VROM.

*N

Mijnheer **Hoekzema** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Wij hebben te maken met een flexibele minister. Hij heeft met meer of minder woorden gezegd zich open te zullen opstellen in het volgende gesprek met de Onderzoeksraad om in 2005 met een toereikende begroting te starten. Hij sprak over een breed terrein dat bestreken moet worden. Ik stel met vreugde vast dat de beleidsnota die wordt opgesteld door de Onderzoeksraad en waarin alle terreinen worden opgenomen, een goede basis vormt om in goed overleg tot een definitieve begroting te komen. Ik wens de minister veel succes in het vruchtbare gesprek dat de komende maanden zal plaatsvinden.

*N

Minister **Remkes**: Mevrouw de voorzitter. Mij zijn geen nadere vragen gesteld. De heer Hoekzema constateerde alleen dat deze minister een open houding heeft en dat is juist.

De beraadslaging wordt gesloten.

De wetsvoorstellen worden zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt van 18.42 uur tot 20.30 uur geschorst.

*B

!Herziening overeenkomstenstelsel zorg!

Aan de orde is de hervatting van de gezamenlijke behandeling van:

- het wetsvoorstel **Wijziging van de Ziekenfondswet, de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en enkele andere wetten, in verband met herziening van het overeenkomstenstelsel in de sociale ziektekostenverzekering alsmede enkele andere wijzigingen (Wet herziening overeenkomstenstelsel zorg) (28994);**

- het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet tarieven gezondheidszorg in verband met experimenten, prestatiebekostiging en enige andere maatregelen (WTG ExPres) (29379).**

(Zie vergadering van heden.)

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Hoogervorst**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor haar inbreng in tweede termijn en voor de buitengewone grondigheid en indringendheid waarmee deze twee zeer belangrijke wetsvoorstellen door deze Kamer zijn behandeld. Ik heb in de tweede termijn duidelijke waardering geproefd voor het feit dat ik een behoedzame koers vaar met zoveel mogelijk een "no regret"-beleid, waarmee je geen onomkeerbare beslissingen neemt die niet meer terug te draaien zijn als zij zeer schadevol blijken te zijn. Dat heb ik in mijn eerste termijn ook beter kunnen uitleggen. Ik heb ook de overtuiging dat het in de twee wetsvoorstellen niet per se gaat om een fundamentele keuze voor marktwerking in de zorg. De heer Van der Lans had liever toch een wat meer fundamentele discussie over marktwerking gehad, maar ik heb naar eer en geweten geantwoord en ik ben ervan overtuigd dat wij een heleboel voor- en nadelen de revue hebben laten passeren, maar dit is geen fundamentele keuze voor marktwerking. Het gaat om een introductie van marktprikkels teneinde een beter evenwicht te krijgen tussen de zorgaanbieder, de zorgconsument en de verzekeraar, zoals ik in mijn eerste termijn uitvoerig uiteen heb gezet.

Ik moet in de richting van de heer Van der Lans overigens wel zeggen dat de manier waarop ik heb geschreven dat wij die marktwerking willen omdat de maatschappij in die richting beweegt, inderdaad een beetje komisch was, maar hij heeft toch goed geduid wat daar staat. Daarmee wordt immers bedoeld dat de ontwikkeling in de maatschappij natuurlijk wel zodanig is dat men wereldwijd steeds minder in de richting van planeconomische ordening gaat. De heer Schnabel van het SCP heeft ook heel duidelijk als megatrend aangeduid dat de burger, ook in collectieve arrangementen, in de toekomst meer keuzevrijheden wil. Marktprikkels zijn geen doel op zichzelf, maar een middel om een beter werkend zorgstelsel te bereiken.

De heer Hamel heeft in tweede termijn een belangrijke vraag gesteld: waarom zouden wij nu al beginnen met echte concurrentie, ook al geldt dat maar voor 10%, en waarom beperk je je in eerste instantie niet tot competitie? "Competitie" is in het Engels "competition" en dan zit je alweer in die marktwerking. Het zit dus wel heel erg dicht tegen elkaar aan, maar het is voor mij niet zozeer "of/of", maar "en/en". Ik ben natuurlijk op allerlei manieren bezig om de transparantie in de "niet-markt", nog steeds het grootste gedeelte van de zorg, te verhogen, onder andere door de introductie van de DBC's. Die introductie van de DBC's is veel belangrijker voor het verhogen van de transparantie in de hele zorgsector dan uitsluitend voor het kleine stukje marktwerking dat wij nu krijgen. Met benchmarking ben ik hard bezig in het kader van "Sneller Beter". Ook op die manier wil ik de kwaliteit bevorderen. Ik zit voorlopig dus nog veel meer op de lijn-Hamel dan op de lijn-Friedman.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De lijn-Hoogervorst.

Minister **Hoogervorst**: Nee, de lijn-Hoogervorst is de mengvorm van de lijn-Friedman en de lijn-Hamel.

Volgens mij is dit zo mooi opgelost. Met deze conclusies zouden wij eigenlijk moeten eindigen.

Over de ziektekostenverzekeringwet heb ik gisteren elf uur lang mogen discussiëren met de Tweede Kamer en ik hoop daar binnenkort met de Eerste Kamer over te mogen discussiëren. Mevrouw Dupuis vindt het prima dat de verzekeraar een sterkere rol krijgt, maar zij vraagt zich af hoe wij de verzekeraar scherp kunnen houden. Dat is de kern van de nieuwe wet: meer transparantie en meer concurrentie voor de verzekeraars en een groter belang voor de verzekerde om de verzekeraar scherp te houden.

De mobiliteit van de verzekerden wordt momenteel al gemeten, maar ik ben graag bereid om dat meten te systematiseren, voor zover dat nog niet systematisch gebeurt. Ik zal de Kamers daar ook van op de hoogte stellen. Dit willen wij echt in de gaten houden. Een van de mooie dingen van de nieuwe wet is dat chronisch zieken straks ook naar elke verzekeraar kunnen gaan die zij willen. De rol van de cliënt zal dus worden versterkt.

Ik heb een breed ondertekende motie gekregen, waarin de indieners uitspreken dat zij mij graag geloven op mijn blauwe ogen, maar dat zij toch liever controleren of de introductie van marktwerking wel zo prachtig is als wordt voorgespiegeld. Voordat er nieuwe stappen worden gezet, willen zij weten wat de criteria zijn die daarbij gebruikt worden. Ik wil de motie geheel overnemen, op voorwaarde dat ik iets meer tijd krijg. Als ik het werk goed doe, dan denk ik dat ik beide Kamers eind maart 2005 een evaluatiekader kan sturen. Daarin zal ik de punten waar in de motie en in de meeste inbrengen om wordt gevraagd allemaal meenemen, zoals een goede beschrijving van de nulsituatie, een zo goed mogelijke benadering van de startsituatie van de ZBC's, de criteria, de meetmomenten en wat er gemeten wordt. Al die punten zal ik graag in het evaluatiekader meenemen.

Over de vraag wanneer die evaluatie zal moeten plaatsvinden, wil ik nog even over nadenken. Het eerste jaar wordt een jaar van proberen. Als in 2006 eenmaal de contracten zijn gesloten, dan denk ik dat halverwege 2006 een goed moment is om te kunnen beoordelen wat er in anderhalf jaar is gebeurd. Dat zou betekenen dat je voor 2007 geen tweede tranche kunt beginnen.

Mevrouw Slagter zei dat ik wel eerder moet gaan piepen als het misgaat. Als na drie maanden blijkt dat de kosten met 50% stijgen, dan zal zij niet alleen mij horen piepen, maar ook veel andere mensen. Zij kan er dus van op aan dat ik dan zal ingrijpen.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): In de motie hebben wij het eigenlijk alleen over de DBC's. Ik heb in mijn inbreng ook gevraagd om een evaluatie van fysiotherapeuten.

Minister **Hoogervorst**: Ja, die neem ik daar graag in mee.

- 56- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Schouw** (D66): Ik zag de mede-ondertekenaars van de motie instemmend knikken toen de minister het had over de verlenging met twee maanden. Het lijkt mij dat alle indieners en ook de VVD-fractie zich daarachter kunnen stellen. Ik wens u veel succes toe met de uitvoering van de motie.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): De minister had het over medio 2006, als de meeste contracten zijn afgesloten. Ik heb mij laten vertellen dat dat niet altijd het geval hoeft te zijn. Er moet een behoorlijk inzicht zijn in de nieuwe contracten om te kunnen evalueren. Misschien moeten wij de datum nog maar even openlaten, maar ik wil daar best over meedenken.

Minister **Hoogervorst**: Ik wilde aangeven wanneer wij ongeveer klaar kunnen zijn voor een tweede stap. Veel eerder dan 1 januari 2007 lijkt mij niet goed haalbaar.

Een van de redenen waarom de heer Hamel huiverig is voor de marktwerking is de schaarste in de zorg. Ik erken dat dit een probleem kan zijn. Daarom ook heb ik het uurloon van de medisch specialisten in het B-deel gesepareerd. Dat is geen maximumtarief, maar een punttarief. In de praktijk werken echter bijna alle maximumtarieven als een punttarief, als een na te streven tarief. Ik heb dus oog voor het door de heer Hamel geschetste probleem, maar hij zal het met mij eens zijn – al zal het gezien zijn functie niet gemakkelijk zijn om dat toe te geven – dat in veel ziekenhuizen sprake is van onbenutte capaciteit als gevolg van de fnuikende werking van de budgettering de afgelopen 10-15 jaar. Het loont gewoon niet om meer te doen terwijl er wel ruimte voor is. Ik denk dat de marktwerking het een en ander in beweging zal kunnen brengen.

De heer **Hamel** (PvdA): De minister gaat gelukkig nu uit van marktprikkels in plaats van marktwerking. Ik had echter meer het oog op prijsstijgingen. Ik verwijs naar Duitsland waar de prijzen van sommige kleine specialismen fors zijn gestegen. Mijn fractie maakt zich echt zorgen over dit fenomeen. Zolang er niets gebeurt op het gebied van de capaciteit, zal de prijs alleen maar stijgen.

Minister **Hoogervorst**: Ik ben het geheel met u eens.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Vaak moeten operaties worden uitgesteld omdat er te weinig operatie-assistenten e.d. zijn. Ik ben erg bang dat deze schaarste ook op middellange termijn onvoldoende zal kunnen worden weggewerkt en dat niet met de vergrijzing kan worden opgelopen.

Minister **Hoogervorst**: Dat is inderdaad een groot langetermijnprobleem. Nu al werkt 13% van de beroepsbevolking in de zorg. Als ik extrapoleer vanuit de huidige situatie zou dat percentage moeten groeien tot boven de 20. Het is zonneklaar dat dat niet mogelijk is. Dat kan ik niet even regelen vanachter de tekentafel. In de praktijk zal van de nood een deugd moeten worden gemaakt. Een paar jaar geleden waren er in de grote steden nijpende tekorten aan huisartsen, maar ondertussen zijn er al de nodige artsen “bijgebakken”. In Groningen heeft men het probleem opgelost door een meer intelligente manier

van organiseren van de eerstelijnszorg, meer samenwerking en schaalvergroting.

Ook in Den Haag zijn de problemen opgelost, of in ieder geval veel minder nijpend geworden. Het veld zal er zelf veel aan moeten doen. Bovendien is er een werkgroep ingesteld om een langetermijnvisie te ontwikkelen.

De heer **Hamel** (PvdA): In Groningen zijn er andere beroepen dan alleen huisartsen ingeschakeld. In zijn antwoorden had de minister aangegeven dat het honorarium van de specialist hetzelfde bleef als een deel van het werk door anderen werd gedaan. Dat is een essentieel punt als de minister zegt dat met minder mensen een hogere productie moet worden gerealiseerd. Als de specialisten het monopolie houden, gaat alles naar hen. De bedoeling van het DBC was toch dat er een integraal tarief zou komen. Om allerlei redenen moest er voor de specialist een stukje apart worden gezet. Ik was wat bedroefd door het antwoord van de minister, want de dynamiek moet ontstaan doordat andere beroepen het werk van die dokter kunnen gaan doen.

Minister **Hoogervorst**: Dat is juist het mooie. Als er een integrale DBC-vergoeding komt, zorgt dat natuurlijk voor een enorme drive tot taakdifferentiatie en -afsplitsing.

De heer **Hamel** (PvdA): In dat geval had de minister niet moeten antwoorden dat het honorariumdeel vaststaat. Als er werk door anderen wordt gedaan, kan dat deel dus niet worden overgeheveld.

Minister **Hoogervorst**: Ook als de taak door een ander zou worden uitgevoerd, blijft de vergoeding hetzelfde. Dit betekent dat een ziekenhuis dezelfde beloning krijgt terwijl het relatief goedkoper produceert.

De heer **Hamel** (PvdA): Ik wil het heel precies weten. Wat de minister nu zegt, is iets anders dan wat hij de vorige keer heeft geantwoord. Het gaat om de vraag: houdt de specialist de beschikking over het volledige honorariumdeel, of wordt in redelijkheid een stuk gebruikt voor het bekostigen van die “andere beroepsgroep”? Dat is de essentiële vraag.

Minister **Hoogervorst**: Mijn parate technische kennis schiet nu even tekort om hierop een eenduidig antwoord te geven. Het is een belangrijk onderwerp. Ik ben het ermee eens dat taakdifferentiatie en -afsplitsing in de toekomst de kern vormen van de oplossing. Op dat punt verschil ik niet van mening met de heer Hamel. Ik wil graag nog eens bekijken of er in de DBC-financiering perverse prikkels zitten.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Wij kunnen de minister een heel duidelijke boodschap meegeven. De commissie-Korthals Altes zou dit probleem moeten meenemen, want anders loopt de minister strak tegen zichzelf op. De specialisten zullen ongetwijfeld zeggen dat zij die 140 euro willen houden, terwijl dit bedrag eigenlijk in het budget van het ziekenhuis moet belanden. In dat geval kan die differentiatie worden aangebracht en worden de kosten verlaagd.

- 57- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Minister **Hoogervorst**: Ik wil daar graag even over nadenken. Het is zeker geen onzinnige suggestie, maar ik weet niet of het ingepast kan worden in de taakopdracht van deze commissie. Wellicht is het beter om het ergens anders een plaats te geven. De Kamer heeft dit punt gemaakt; ik begrijp het goed. Ik zal bekijken of er nader op moet worden gestudeerd.

De **voorzitter**: De minister mag altijd nadenken om tot wijsheid te komen.

**

Minister **Hoogervorst**: Zeker in deze Kamer van reflectie.

De **voorzitter**: Jazeker.

**

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Als Groningse huisarts moet ik er natuurlijk ook nog iets over zeggen. Collega Hamel refereerde aan de situatie in het Academisch Ziekenhuis Groningen en de taakdifferentiatie die daar wordt toegepast. In Groningen is het probleem juist opgelost doordat heel veel partijen zich verantwoordelijk voelden en met elkaar hebben gewerkt aan een oplossing. In dit soort zaken waarbij er een zekere schaarste is, werkt samenwerking beter dan verschillende partijen het probleem op hun eigen manier laten oplossen. Dat het in Groningen zo goed gaat, zorgt ervoor dat ik hier kan staan en de zorg in Groningen gewoon doorgaat.

Minister **Hoogervorst**: Het gekke is dat ik het helemaal niet met mevrouw Slagter oneens ben. Met mijn initiatief voor de eerste lijn wil ik dit soort initiatieven katalyseren. In elke regio kan het op een andere manier worden opgelost. In de regio Groningen heeft men een progressieve verzekeraar die er de schouders onder heeft gezet. Dat is wellicht een voorbeeld van klantvriendelijkheid.

De heer Hamel heeft nog gevraagd of de uitkomsten van het debat over de WTZi met betrekking tot winst, bereikbaarheid van acute zorg, kapitaallastenproblematiek en maatschappelijk verantwoord ondernemen worden verwerkt in de uitvoering van onderhavige wetten.

Daar kan ik volmondig "ja" op antwoorden. Het zal doorwerken in de uitvoering van de wetten, hetzij rechtstreeks in de uitvoeringspraktijk, hetzij -- voor zover nodig -- via afstemming van de aan deze wetten verbonden lagere regelgeving. Ik heb de Tweede Kamer in februari een uitvoerige brief toegezegd over kapitaallasten en die doe ik de Eerste Kamer natuurlijk ook toekomen. Het is helemaal niet erg dat de WTZ hier even blijft liggen, maar het zou op zich wenselijk zijn als ik het wetsontwerp op de niet al te lange termijn met deze Kamer zou kunnen bediscussiëren. Dat wetsvoorstel hangt namelijk toch wel samen met de voorstellen die nu aan de orde zijn.

De heer Hamel vroeg waar verzekeraars de kennis vandaan halen om de kwaliteit van aanbieders te beoordelen. Ik moet eerlijk bekennen dat wij vanuit een betrekkelijke nul-situatie beginnen. Tegelijkertijd stel ik vast dat wij een enorme trendbreuk meemaken en dat er steeds meer kennis ter beschikking komt. Deze kennis is niet van mathematische exactheid en dat zal ook nog wel even zo blijven. Wij moeten die kennis met de nodige behoedzaamheid gebruiken. In het kader van Sneller Beter

doen zorgverzekeraars zeer actief mee. Ik ben ook bij een aantal zorgverzekeraars op werkbezoek geweest. Je kunt er cynisch over zijn, maar ik heb echt gemerkt dat zij goed bezig zijn om de zorgaanbieders aan te spreken op hun werk. Men houdt de vinger aan de pols bij apotheken, huisartsen en de bekende farmaciegroepen. Men kan het werk van verschillende huisartsen met elkaar vergelijken en dit werkt ook goed, zonder dat het kinderachtig wordt. Hoewel de situatie verre van perfect is, zijn er de afgelopen decennia wel belangrijke resultaten geboekt.

Ik ben onder de indruk van de mate waarin huisartsen in Nederland volgens protocollen werken. In landen als België en Frankrijk zou men zijn handen dichtknijpen met de rol die de huisarts in Nederland speelt. In Nederland bedraagt het percentage generieke medicijnen 40%, terwijl dit percentage in de meeste andere landen zeer laag ligt. Voor de kwaliteit van de zorg maakt het niets uit, maar het draagt wel bij aan de betaalbaarheid van het systeem. De verzekeraars en de zorgaanbieders hebben hierin een belangrijke rol gespeeld. Wij hoeven daarom ook niet alleen te somberen en met scepsis naar dit soort ontwikkelingen te kijken. Als de Kamer mij vraagt of het allemaal nog onvolkomen is, is mijn antwoord "ja". Verzekeraars hebben absoluut nog een onvolkomen kijk op de kwaliteit, maar wij beginnen nu toch grote schreden te maken. Als voorbeeld noem ik de nieuwe indicatoren en de betrokkenheid van Consumentenbond en NPCF.

De heer **Hamel** (PvdA): Ik heb gevraagd waarom de overheid er voorlopig niet op toeziet dat er kwaliteitsoverzichten komen. Het enige echte kwaliteitsoverzicht dat er tot nu toe is gekomen, is onder druk van de inspectie gemaakt door inspectie en aanbieders. In dat overzicht kwamen eindelijk zaken als wondinfecties aan de orde en ging het niet meer alleen om bereikbaarheid. De minister gaf zelf aan dat het belangrijk is. Waarom kan de overheid niet aanjagen dat er een aantal overzichten komen?

Minister **Hoogervorst**: Volgens mij is de inspectie een deel van de overheid. Sterker nog: de inspectie maakt deel uit van mijn ministerie. De inspectie doet dit uit hoofde van een wettelijke taak. Ik heb hierover een discussie gehad in de Tweede Kamer met de heer Heemskerk. Ik heb hem toen een overzicht gegeven van alle wettelijke artikelen waarmee ik informatieverschaffing kan afdwingen, maar helaas heb ik dat nu niet paraat. Het is ongelooflijk wat ik al heb. Nu komt er in de Wet op de Zorgautoriteit nog een nieuwe bepaling bij. Aan wettelijke bevoegdheden zal het mij niet ontbreken. Ik zal ook niet aarzelen om mijn verantwoordelijkheid te nemen als dat moet.

Ik zie nu spontaan of semi-spontaan zeer veel initiatieven ontstaan, aangejaagd door mij en de inspectie. Zo doen de Consumentenbond en de Regionale Patiënten Consumenten Federatie mee. Ik heb dus geenszins het gevoel dat er niets gebeurt. Er gebeurt juist ontzettend veel. Mocht het stokken, dan heb ik voldoende bevoegdheden om in te grijpen. Ik ben er echter van overtuigd dat ik dit zo veel mogelijk aan de spontane krachten moet overlaten en dat ik gebruik moet maken van de positieve energie die er gelukkig ook is. Er is veel cynisme in het veld, maar er is ook veel positieve energie bij mensen in het veld die echt werk van de kwaliteit willen maken.

- 58- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Hamel** (PvdA): Daarover bestaan geen misverstanden. Ik zie de inspectie inderdaad ook als de overheid. Het ging mij er eigenlijk meer om dat ik daar voor de minister een taak zie weggelegd. Hij zou erop moeten toezien dat er echt gegevens komen, want daar wil het nog wel eens aan schorten. Patiënten willen kunnen vergelijken, dus moet er op worden toegezien dat dergelijke informatie op tafel komt. Die moet de inspectie waarschijnlijk leveren. Zo had ik het bedoeld.

Minister **Hoogervorst**: Ja. Ik zie er ook op toe. De nieuwste doorbraak is dat van nu af aan de inspectie in al haar rapporten de verpleeghuizen of wat dan ook in de zorg waar het rapport over gaat, met naam en toenaam vermeldt. Zij maakt dus geen anonieme vergelijkingen meer. Dat is een zeer belangrijke doorbraak.

Ik kom terug op het specialistenhonorarium nadat ik daarop heb gereflecteerd. De heer Hamel heeft een aantal opmerkingen gemaakt over risicoselectie versus aanvullende verzekering. Daarover heb ik gisteren uitvoerig gedebatteerd met de Tweede Kamer. Dit onderwerp hoort alleen thuis in het debat over de Zorgverzekeringswet. Ik zou ook herhalen wat ik in mijn eerste termijn heb gezegd. Ik verzoek u dus om dat op te zouten tot de behandeling van het voorstel voor die nieuwe wet. Ik vermoed dat tegen die tijd de zorgverzekeraars met een nieuw initiatief komen.

De heer Hamel vroeg mij wat ik zou doen als het allemaal niet lukte met de prikkels, de marktwerking en het versterken van evenwichtige verhoudingen tussen de partijen en diensgevolge de kosten de pan uitrezen. Dan ben ik waarschijnlijk genooddacht om straffe middelen te gebruiken. Zoals ik eerder heb gezegd, gooi ik de middelen waarover ik uit het verleden beschik, niet weg voordat ik het gevoel heb dat de ontwikkeling evenwichtig verloopt. Het is niet mijn ambitie om snel naar die middelen te grijpen.

De heer Hamel heeft namens de gehele Kamer aandacht gevraagd voor privacy en de brief van het College bescherming persoonsgegevens. Ik kan hier een zeer technisch betoog over houden, maar misschien mag ik proberen om het te beperken tot de twee voornaamste punten. Er zijn twee dingen aan de hand. Het College bescherming persoonsgegevens is erachter gekomen dat wij voor het risicovereveningssysteem dat eigenlijk allang bestaat, privacybepalingen hadden moeten hebben in de Ziekenfondswet. Die bestaat ook allang. Als ik het goed begrijp, heeft het College bescherming persoonsgegevens deze lacune onlangs ontdekt. Wij zijn het hierover eens en gaan het oplossen. Ik zal dus met reparatiewetgeving naar beide Kamers komen.

De WTG ExPres biedt de mogelijkheid om nadere regelgeving op te stellen voor het onderhoud van diagnosebehandelingscombinaties. Daaraan kleven wederom privacyaspecten. Het College bescherming persoonsgegevens zegt dat het nog niet zo goed is geregeld. Dat klopt. Er moet inderdaad nadere regelgeving voor worden opgesteld. Ik zeg toe dat ik dit doe met het College bescherming persoonsgegevens. Dan zal de privacy in onderliggende regelgeving gedegen worden beschermd. Volgende week heb ik een vergadering met het College bescherming persoonsgegevens. Ik zal deze zaken met ze bespreken en u hiervan een verslag toesturen.

En zoals ik al zei, het is mijn ambitie om voor eens en voor altijd voor een goede onderlinge verstandhouding te zorgen.

De heer **Hamel** (PvdA): Misschien is het goed als u het uitvoerige antwoord nog even voor ons op schrift stelt, want ik neem aan dat daarin ook wordt ingegaan op de brief van het CBP die wij hebben gehad.

Minister **Hoogervorst**: Ik heb het allemaal in telegramstijl voor me liggen, maar ik zal de Kamer wel een reactie op die brief sturen.

Op de opmerking van de heer Schouw over stemmen met de voeten ben ik al ingegaan; ik zal de Kamer ook hierover nader informeren.

De AMvB inzake restitutie is in eerste instantie bedoeld ter vergroting van de keuzevrijheid. Dit was oorspronkelijk niet in de wet opgenomen, het was de bedoeling dat er alleen aanbod in natura zou zijn. Als de zorgverzekeraar niet voldoende zorg had gecontracteerd, zou dat dikke pech zijn. Door de restitutiemogelijkheid is er nu in ieder geval meer ruimte geschapen. Verder heb ik al in eerste termijn gezegd dat wij indicaties hebben dat er zeer breed zal worden gecontracteerd, zodat de patiënten in de praktijk een zeer grote keuze zullen hebben en dat zij nauwelijks met restitutie te maken zullen krijgen. De verzekeraar heeft natuurlijk ook een zorgplicht, die komt er niet van af met een enkel contractje in de regio. Ik heb ook al aangegeven hoe wij het probleem van torenhoge bijbetalingen kunnen ondervangen, namelijk door in de toelichting op de AMvB een laagste-prijsgarantie op te nemen.

Mevrouw Van Leeuwen vroeg zich af hoe het gaat als de verzekeraar toevallig geen contract heeft gesloten met een arts aan wie een patiënt zeer verknocht is. Hierin is eigenlijk al in hoge mate voorzien met het amendement van de heer Van der Vlies. Volgens dit amendement wordt de behandeling van de patiënt op kosten van de zorgverzekeraar of het ziekenfonds voortgezet als de patiënt de lopende behandeling niet wil afbreken. Als iemand zijn polis niet goed bekeken heeft en er ineens mee wordt geconfronteerd dat zijn zorgverzekeraar de gewenste behandeling niet biedt, dan kan de behandeling dus toch worden voortgezet. Als aan het eind van het jaar de behandeling is beëindigd, kan hij overstappen naar een verzekeraar die wel een contract heeft met de betrokken zorgaanbieder.

En wat velen misschien ook over het hoofd hebben gezien, is dat er in artikel 9 van de Ziekenfonds wordt geregeld dat de verzekeraar in uitzonderlijke gevallen toestemming kan verlenen om zich tot een niet gecontracteerde zorgverlener te wenden, met 100% vergoeding. Dit kan bijvoorbeeld als er maar één arts is die de behandeling zou kunnen geven en die niet gecontracteerd is. Er zitten dus nog allerlei waarborgen in de wet. Ik wil dit allemaal nog eens opschrijven in de toelichting op de ontwerp-AMvB en ik ben graag bereid om die de Kamer te doen toekomen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ik had dit antwoord verwacht. U weet dat onze fractie de vrije artsenuitvoer heeft gebracht. Ik was zeer erkentelijk voor het amendement van de heer Van der Vlies en er is in de toelichting daarop en in de behandeling van het amendement wel degelijk sprake geweest van een

behandeling die aan het eind van het jaar kan aflopen. U bevestigt dit nu.

Wij hebben het hier echter over chronische patiënten die voortdurend onder behandeling zijn. Daar ligt één open gat.

In de tweede plaats is er een categorie van patiënten die door de aard van hun aandoening vaker een second opinion zullen vragen. U moedigt dit zelfs in één van uw schriftelijke antwoorden aan. Welnu, dan is vaak ook de relatie met de behandelaar verstoord en ook deze patiënten moeten dan vrijheid van keuze hebben. Dat is echter niet zo gemakkelijk en daarom heb ik steeds gezegd dat ook als het gaat om deze patiënten, er aandacht voor moet zijn wat de vrijheid van keuze betekent. Ik vind dat de zorgverzekeraar zoveel mogelijk aan hun wensen tegemoet moet komen, want dat is goed zorgverzekeraarschap. Als dit echter niet gebeurt, alleen ter wille van de prijs, dan moeten wij het voordeel geven aan de patiënten die kiezen voor een bepaalde zorgaanbieder. Dat is het probleem.

Minister **Hoogervorst**: Als het op een conflict aankomt, gaat het altijd om de relatie tussen patiënt en zorgaanbieder. Immers, dan maak je gebruik van je polis. Zolang er niet gebruik wordt gemaakt van de polis, zullen veel mensen er misschien niet zo over nadenken. De relatie tussen patiënt en arts blijft helemaal vrij; men mag kiezen wie men wil. Als er echter geen enkele consequentie aan verbonden zou worden en als de zorgverzekeraar alles volledig zou moeten restitueren en geen enkele prijsprikkel eraan kan verbinden, dan hoeven wij deze wet niet aan te nemen, want dan zijn wij terug bij de huidige situatie. Dat zal mevrouw Van Leeuwen toch moeten erkennen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Nu vraagt u van mij ook een principieel antwoord. Ik erken dit niet voor de mensen -- dat zijn vaak de chronische patiënten -- met een heel smalle beurs, want die kunnen de extra bijdrage niet opbrengen. Dat wordt ook niet goedgemaakt door de buitengewone-uitgavenregelingen in combinatie met de verzilveringsregeling. Nu ben ik best bereid om in de komende weken daar nog eens creatief over na te denken en er met u verder over te praten, maar ik heb vanmiddag namens de hele fractie dit principiële punt naar voren gebracht en dat kan ik zomaar niet loslaten.

Minister **Hoogervorst**: Dat begrijp ik wel, maar daarom vraag ik toch aan mevrouw Van Leeuwen er nog eens nader bij stil te staan. Ik zal een nieuwe toelichting op de AMvB schrijven, waarin ik dit hele complex zorgvuldig zal beschrijven. Daarbij zal ik duidelijk maken dat als er sprake is van een lopende behandeling -- dat is bij chronische patiënten meestal het geval -- het amendement-Van der Vlies gewoon opgaat. Dit betekent niet dat op 1 januari, als de zorgverzekeraar toevallig geen contract heeft gesloten met de zorgaanbieder, de behandeling komt te vervallen. De patiënt krijgt dan de gelegenheid de behandeling af te maken en bij de volgende mogelijkheid om van verzekeraar te veranderen, kan betrokkene naar een andere verzekeraar die wel een contract heeft met de betrokken zorgaanbieder. Geeft u mij de gelegenheid, mevrouw Van Leeuwen, dit in een nieuwe ontwerp-AMvB netjes op te schrijven; dan denk ik dat u zult zien dat onze meningen niet uiteen zullen lopen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Nu, dat ik denk ik nog wel. Misschien zou het een oplossing kunnen zijn als wij samen nog eens creatief nadenken over wat er met "uitzonderlijke gevallen" wordt bedoeld en als wij ertoe kunnen komen dit begrip op te rekken. Immers, in de huidige terminologie en met de uitleg zoals de zorgverzekeraars deze hanteren, zijn de uitzonderlijke gevallen maar heel beperkt.

De heer **Hamel** (PvdA): Ik had een vraag gesteld over de laagste prijs, maar de minister ging er in zijn beantwoording heel snel overheen door te zeggen dat wij het eens waren over de restitutie. Ik had de vraag gesteld in verband met wat mevrouw Schippers in de Tweede Kamer heeft gesuggereerd. Er kan namelijk af en toe een zeer groot verschil zijn tussen de laagste prijs die ergens kan worden betaald en de prijs voor hetgeen door betrokkene wordt beoogd.

Minister **Hoogervorst**: Nee, het is de laagste prijs van dezelfde verzekeraar.

De heer **Hamel** (PvdA): Het kan heel verschillend zijn. Als de minister had gezegd "de laagste prijs die de betrokken instelling ook met een andere verzekeraar is overeengekomen", kom ik een stuk dichterbij zijn standpunt. Mijn punt is juist dat de contracten, op de wijze zoals de minister het wil, er heel verschillend uit gaan zien en dat er heel verschillende prijzen uit komen. Nogmaals, in de AMvB staat duidelijk dat de patiënt geen belemmeringen moet ondervinden. Daar gaat het ons om. Een te hoge financiële drempel werkt belemmerend. Daarom heb ik gevraagd: is de prijs inkomensafhankelijk? Het bedrag kan voor de een iets anders betekenen dan voor de ander. Ik meen dat mevrouw Van Leeuwen daar ook op doelde. Chronisch zieken hebben meestal geen hoog inkomen en daarom zou voor hen de prijs een belemmering kunnen zijn. Het gaat dus om de prijs die moet worden betaald en, in het geval er op dit punt geen goede regeling wordt getroffen, er andere mogelijkheden voor de patiënt zijn. Misschien wil de minister daar nog een keer goed over nadenken. Ik begrijp zijn punt. Stel dat de prijs precies dezelfde blijft en de patiënt overal in gelijke mate kan kiezen, dan bestaat het systeem niet meer.

Minister **Hoogervorst**: Inderdaad, dan heeft het systeem geen enkele zin meer. Ik hoop dat u de situatie nog eens in aanmerking wilt nemen en dat u met mij wilt meedenken. Wij hebben het over 10% van de planbare ziekenhuiszorg; 90% moet worden gecontracteerd. Acute zorg, toppreferente zorg en complexe zorg blijven hier allemaal buiten. Het gaat dus om het eerste kleine stapje. Dan is er ook nog de zorgplicht en de wetenschap dat alle verzekeraars zorg in natura moeten aanbieden. In de praktijk zal bijna geen gebruik van deze restitutie worden gemaakt. Bovendien heb ik een financiële bodem aangebracht en is er de garantie dat de patiënt bij dezelfde zorgaanbieder zijn behandeling kan laten afmaken. Ik zal dat allemaal netjes in de AMvB vermelden. Dan komt er ook nog eens een evaluatie. Krijg ik het signaal dat er iets fout gaat, dan zal ik snel reageren. Als wij dit alles in aanmerking nemen, moeten wij toch een beetje vertrouwen hebben en er van uit kunnen gaan dat alles goed komt.

- 60- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Oké, dat klinkt goed, maar ik wil nog een vraag stellen. Gaat het nu om een nieuwe AMvB of om wijziging van de toelichting? Wordt die AMvB opnieuw via een voorhangprocedure bij de Kamer ingediend? Welke termijn zal gelden? Er komt spoedig een kerstreces. Misschien gebeurt daarin van alles wat wij niet willen.

Minister **Hoogervorst**: Voorzitter. Er is een concept-AMvB opgesteld, want de wet is nog niet aangenomen. Die moet eerst aan de Raad van State worden voorgelegd. Daarna kan ik de AMvB via een voorhangprocedure bij de Kamer indienen. Ik wil dus opnieuw een concept-AMvB opstellen, maar die is gelijk aan de huidige. Echter, het gaat ook om de toelichting. Die is belangrijk voor de jurisprudentie. Alles wat ik de Kamer mondeling meedeel, zal schriftelijk wat meer preciezer kunnen worden geformuleerd en dat wil ik in de toelichting doen. Vervolgens kan de Kamer daarover haar mening vormen.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Hier kan ik mee leven. De minister had mij dit al eerder uitgelegd. Ik ga ervan uit dat wij na het kerstreces op de aangepaste AMvB kunnen terugkomen. Ik zou namelijk niet weten op welk tijdstip wij dat anders moeten doen. Ik wijs er nog wel op het niet eens te zijn met collega Hamel. Het systeem is niet weg als men mijn gedachten volgt. Gelukkig geldt voor 90% van de verzekerden dat zij in het hele jaar nauwelijks kortdurend een keer patiënt zijn. Het gaat mij juist om de langdurige, om de chronisch zieke patiënten. Ik vind het fantastisch als de zorgverzekeraars met preferproviderschap lage prijzen weten te bedenken. Ik heb al gezegd dat al die verzekerden met de voeten zullen stemmen. Het gaat mij echter om de bescherming van de zwakste groep in de samenleving.

De heer **Hamel** (PvdA): Voorzitter. Het ging mij om het criterium dat geldt voor een chronisch zieke. Chronisch ziek is men als er sprake is van een ziekte van een zekere duur. Punt. Mij ging het verder om het andere aspect: het geld moet geen belemmering zijn. Dat mag het ook niet zijn. Ik meen dat mevrouw Van Leeuwen en ik hetzelfde zeggen. Ik hoop dat de minister in de toelichting op de AMvB wil zeggen dat de keuzemogelijkheden er voor iedereen zullen zijn. Dit is voor mijn fractie een wezenlijk punt.

Minister **Hoogervorst**: Ik zal in de toelichting duidelijk maken dat conform het amendement-Van der Vlies een behandeling niet zomaar bruut kan worden afgebroken. De desbetreffende chronisch zieke patiënt heeft dan altijd nog de gelegenheid om met zijn voeten te stemmen en om naar een andere verzekeraar te gaan. Als de zorgaanbieder geen knoeier is -- en dat zijn maar heel weinig aanbieders -- zal hij altijd door een verzekeraar worden gecontracteerd. De patiënt kan dan naar de andere zorgverzekeraar gaan.

Zowel mevrouw Van Leeuwen als de heer Van den Berg heeft gevraagd of de inspectie haar taken aankan. Mijns inziens kan de inspectie veel meer bereiken dan tot nu toe het geval is. Men heeft nu een nieuwe werkmethode ontwikkeld waardoor men eigenlijk met dezelfde mankracht heel veel meer kan doen. Bovendien heb ik de inspectie uit de wind gehouden bij alle taakstellingen met betrekking tot afslanking. De nieuwe manier van werken houdt in dat men niet meer lukraak gaat inspecteren maar dat men van tevoren een

risicoselectie maakt, in de zin dat men zich vooral richt op de grote risico's. Ook gaat men steeds meer gebruikmaken van zelfrapportering van betrokken zorgaanbieders. Men gaat die steekproefsgewijs controleren, maar men laat in ieder geval de cijfers naar zich toe komen in plaats van dat men overal moet gaan zitten spitten. Ook is men bezig om de overhead te verminderen en om veel meer ondersteunende staf in te zetten voor actieve inspectietaken. Ik ben er dus van overtuigd dat de inspectie nog veel meer kan gaan doen in de toekomst dan men nu al doet.

Mevrouw Van Leeuwen heeft gevraagd of VWS verantwoordelijk blijft voor de report card van zorgverzekeraars. Ik financier die op dit moment en daarnaast ben ik met partijen in overleg om met ingang van 2005 tot een duurzame structuur te komen voor deze informatie. ZN, NPCF en Consumentenbond werken daarin samen en die komen nog dit jaar met een voorstel hierover, inclusief de financiering daarvan. Ik houd dus echt een grote verantwoordelijkheid voor dit geheel.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Ook voor de financiering?

Minister **Hoogervorst**: In het kader van het transparant maken van de markt is een bedrag uitgetrokken van 1 mln, oplopend tot, naar ik meen, 4 mln tot 5 mln in de komende jaren.

Ik ben het met de heer Hamel en mevrouw Van Leeuwen eens dat in een marktsituatie kostprijsinformatie gevoelige bedrijfsinformatie is. Ziekenhuizen kunnen door verzekeraars dan ook niet gedwongen worden om die informatie af te staan. CTG/ZAio zal dergelijke informatie dan ook niet zomaar gaan vragen, behalve voor de markt waar er vaste prijzen zijn. Men wil dan een indicatie van de kostprijzen. Men zal er dus niet zomaar naar vragen, tenzij er het vermoeden is dat er sprake is van marktbederf. In dat geval zal de informatie-uitwisseling in zeer vertrouwelijke sfeer gebeuren en zal het wettelijk niet toegestaan zijn om de informatie met derden te delen.

Mevrouw Van Leeuwen beschuldigde mij ervan dat ik een stukje informatie met opzet niet heb genoemd. Met die beschuldiging had zij natuurlijk gelijk. Die informatie ging erover dat er als gevolg van de Tijdelijke referendumwet een probleem met de inwerkingtreding zou zijn. Ik ben er inderdaad schriftelijk niet op teruggekomen, maar dat was niet omdat ik de illusie zou hebben dat ik ook maar enig detail aan de aandacht van mevrouw Van Leeuwen zou kunnen doen ontsnappen. De reden was dat ik op dat moment de oplossing nog niet uitgekristalliseerd had. Door de termijn van zes weken ten aanzien van de Tijdelijke referendumwet kan de datum van 1 januari aanstaande niet meer gehaald worden. Wij waren er abusievelijk van uitgegaan dat wij het wel op tijd af zouden kunnen ronden. Het desbetreffende voorstel lag al voor de zomer bij de Eerste Kamer -- dat is overigens geen verwijt aan haar adres -- maar zij heeft toen eerst willen wachten tot de WTZi en daarom is het allemaal wat opgeschoven. Het is overigens geen echt probleem. Ik heb er al over overlegd met het CTG. Het ziet er nu naar uit dat per 20 januari van start kan worden gegaan. Voor die periode kan men wel vaste prijzen ontwikkelen en dan kan men daarna van start.

- 61- VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Ik denk dat ik gewoon een clean break maak op 1 februari. De overgangsproblematiek is te overzien en technisch oplosbaar.

Ik was het wel eens met de voorbeelden die mevrouw Slagter gaf en daar ga ik gewoon mee door. Ik vind diabetesketenzorg een goed voorbeeld hoe een derde partij, zoals een zorgverzekeraar, eraan kan bijdragen dat partijen in de keten die niet goed samenwerken, bij elkaar worden gebracht. Ik weet dat Aegis in Amsterdam daar druk mee bezig is. Marktwerving kan daar wel wat aan doen. Alles wat zij heeft gezegd over best practices en protocollen, vind ik prima en dat doe ik ook. Zij heeft ook nog gevraagd hoe ik te prikkelen ben, maar dat vertel ik alleen aan mijn echtgenote, en als er iets fout gaat, vertel ik het misschien aan mijn huisarts.

Mevrouw Slagter heeft gezegd dat ook de markt bureaucratie kent. Dat is waar. Ik was laatst op visite bij de heer Van der Werf van Aegon, die voor mij ambassadeur voor Sneller beter is. Hij heeft mij verteld aan wat voor massieve bureaucratische verplichtingen zij bij de Amerikaanse wetgeving over corporate governance moeten voldoen. Dat is werkelijk ongelofelijk. Ik wil niet zeggen dat de markt utopia is wat betreft bureaucratie. Als je prijzen wilt afspreken, komt er ook papier aan te pas, dat is waar. Maar de markt dwingt wel tot doelmatigheid en dynamiek en dat kan toch in de overheid schelen. Ik denk dat men zal erkennen dat veel bedrijven die in de marktsector werkzaam zijn, aanzienlijk minder overhead hebben dan in de overheidssector het geval is, maar het is geen eenvoudig zwart/wit-verhaal.

De heer Schouw was blij met mijn behoedzame verhaal, maar hij vroeg of ik wat meer wil uitdragen dat het zo behoedzaam is. Ik moet eerlijk bekennen dat ik niets anders doe. Het kopt niet altijd even lekker in de krant, als je iets behoedzaams zegt. Gisteren heb ik van tien uur 's ochtends tot elf uur 's avonds een debat gehad met de Tweede Kamer over de zorgverzekeringswet. Het is ongelofelijk dat dit slechts bij een paar kranten pagina 3 heeft gehaald, omdat de pleuris niet is uitgebroken tijdens dat debat, maar ik snap het punt.

Er is ook aandacht gevraagd voor het gevaar van opcoderen bij DBC's. Bij elk systeem waar sprake is van prestatiebekostiging, bestaat het risico dat men de prestaties gaat opblazen. In de schriftelijke beantwoording ben ik vrij uitvoerig ingegaan op de vraag wat voor administratieve controles ik verplicht stel in de interne organisatie van ziekenhuizen. De DBC-systematiek is volledig geautomatiseerd en daar zit een validatiemodule in, waarin de geclaimde DBC's worden vergeleken met de prestaties die daadwerkelijk door het ziekenhuis zijn geleverd. Daar kan men al een heleboel uithalen. De DBC's zijn een geweldig instrument voor het management van het ziekenhuis om de interdoktervariatie te kunnen zien. Als men daar ziet dat de ene heupspecialist veel meer hulpmiddelen of medische handelingen claimt dan de andere specialist, of als men dit eens met een ander ziekenhuis laat vergelijken, kan men natuurlijk wel achter dit soort dingen komen. Geen enkel systeem is fraudeproof, maar wij hebben aandacht voor dit risico. Wij hebben er veel aan proberen te doen, maar wij zullen dit in de invoeringstijd wellicht nader moeten aanscherpen.

De heer Schouw heeft gevraagd of ik wil bevorderen dat er per 1 januari 2006 een code maatschappelijk ondernemen komt. Ik wil dat heel graag. De Ziektekostenverzekeringswet onderscheidt zelfs twee

gedragscodes. Er komt een soort code Tabaksblat met het oog op de belangen van aandeelhouders of stake holders en er komt een gedragscode zorgverzekering met het oog op de belangen van de verzekerde. Deze code bevordert dat zorgverzekeraars de publieke randvoorwaarden van de ZVW niet alleen naar de letter, maar ook naar de strekking zullen uitvoeren. Ik heb veel werk van mevrouw Pauline Meurs op dit gebied gesubsidieerd. Wij hebben er veel aandacht voor.

De heer Van den Berg heeft gevraagd of het zeker is dat er voldoende geld is voor de zorg, omdat een ding zeker is: de kosten zullen stijgen. Het eerste wat wij moeten doen, is reëel ramen. Wij hebben dat deze regeerperiode veel reëler gedaan dan in voorgaande regeerperiodes. De overschrijdingen worden al kleiner dan in voorgaande periodes. Wij moeten er natuurlijk voor zorgen, voldoende middelen opzij te zetten. Het is de afgelopen jaren echter wel heel erg hard gegaan. Voor een gewone werknemer zijn de maandelijks, wettelijke lasten, dus nog afgezien van aanvullende verzekeringen, gestegen van 260 euro per maand naar 460 euro per maand in de afgelopen vijf jaar. De mensen hebben dus wel een hoop voor hun kiezen gekregen. Wij moeten daar oog voor hebben.

Mevrouw Dupuis stelde een klemmende vraag rond de zorgverzekeraar. Haar hartekeer was: maak van de Zorgautoriteit geen zorgpaus! Ik vraag mij af hoever de autoriteit van de paus in Nederland strekt. Ik ben zelf katholiek, maar die autoriteit is de afgelopen decennia niet toegenomen. Ik begrijp wat zij bedoelt. Ik heb de verschillende geluiden uit de Kamer gehoord. Men vindt het goed dat er een zorgautoriteit komt, maar deze mag geen potentiaat worden. Ik neem deze boodschap ter harte. Dat is niet de bedoeling. Zij zal het met mij eens zijn dat als er meer marktwerving komt, iemand erop moet letten dat er geen marktbederf plaatsvindt.

Met de hartekeer van de heer Van der Lans ben ik begonnen. Ik ben ervan overtuigd dat wij nog vele discussies over marktwerving zullen hebben. Als ik hem tekort heb gedaan, zal ik proberen dat in komende debatten beter te onderbouwen.

Mevrouw **Van Leeuwen**(CDA): Mevrouw de voorzitter. Ik begrijp dat de minister het eind van zijn betoog nadert. Een aantal van mijn vragen die veel meer zijn dan een detail is nog niet beantwoord. Ik neem aan dat mijn vragen over de schadelastverschuiving zorgverzekeraars schriftelijk zullen worden beantwoord.

Minister **Hoogervorst**: Dat is goed.

Mevrouw **Van Leeuwen**(CDA): Ik heb gezegd dat de nood iedere dag duidelijker wordt. Daarom is het noodzakelijk het budget van de patiëntenorganisaties eventueel te verhogen. Ik heb daarbij aangetekend dat het altijd goed onderbouwd zal moeten worden. Uit het stilzwijgen maak ik op dat de minister daar ja tegen zegt.

Het belangrijkste is en ik heb in eerste termijn daar al voor gepleit dat ledenraden bij de zorgverzekeraars een toetsende rol krijgen bij het zorginkoopbeleid. De minister heeft zowel schriftelijk als mondeling geantwoord dat dit element is opgenomen in de Zorgverzekeringswet. Ik heb de minister uitgedaagd een grotere toerusting en inspraak van verzekerde patiënten is voor essentieel. Ik heb de minister gevraagd hierover met de zorgverzekeraars

te gaan praten nog voor de behandeling van de Zorgverzekeringswet, zodat hij geen AMvB nodig heeft. Op deze vraag zou ik graag een duidelijke toezegging krijgen. Als dat niet zo is, kan ik de minister alvast zeggen dat wij geheid met de nodige amendementen op dat punt zullen komen.

Minister **Hoogervorst**: Ik zet dit punt op de agenda voor de eerstvolgende vergadering met de zorgverzekeraars. Ik doe dat graag.

Met betrekking tot subsidies aan patiëntenorganisaties bekijk ik natuurlijk van jaar tot jaar wat ik kan doen, maar ik zou mij er toch te makkelijk van afmaken als ik daar zomaar even "ja" op zeg. Het is immers bekend dat ik daar heel pijnlijke beslissingen over heb moeten nemen en dat ik er bij heel veel organisaties niet 10%, 20% of 30% van af heb moeten halen, maar gewoon 100%. Ik heb daarover dus keiharde beslissingen moeten nemen. Daar heb ik de patiëntenorganisaties in belangrijke mate van uitgezonderd, maar ik zeg nooit nooit. Als men met goed onderbouwde projectvoorstellen komt, zal ik daar natuurlijk altijd naar kijken.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Dat weet ik. Het is heel hard aangekomen, maar het gaat mij met name om de landelijke organisaties -- de NPCF enzovoort -- die geroepen zijn om dat hele veld mee te trekken in de hele toerusting van de patiënten. Als zij met goede projecten komen, moeten die nu niet op geld sneuvelen. Er zit nog zoveel in de pijn en ik hoor daar alleen maar sombere geluiden over.

Minister **Hoogervorst**: In elk debat, ook vanavond, noem ik de NPCF, niet om er goedkoop van af te zijn, wel vier of vijf keer, omdat ik haar bij zeer veel dingen betrek en omdat ik haar ook voor een aantal projecten subsidieer. Ik vind het van belang dat de patiënten goed worden betrokken bij dit hele hervormingsproces. Ook ik beschouw dat als prioriteit en waar mogelijk zal ik op goede projecten kunnen ingaan.

Ik zou de schadelastverschuiving van de DBC's kort kunnen toelichten om het schriftelijke verkeer misschien iets te beperken. Misschien is het op dit uur echter toch beter om dat schriftelijk te doen, want dat is weer taaie kost. Dat doen wij dan maar zo. Dan ben ik aan het eind van mijn beantwoording gekomen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik constateer dat in ieder geval de PvdA-fractie behoefte heeft aan stemming over deze wetsvoorstellen. De stemming zal volgende week dinsdag plaatsvinden.

Ik deel aan de Kamer mede dat op 19 november respectievelijk 29 november jongstleden de geannoteerde, respectievelijk de aanvullende geannoteerde agenda met bijlagen zijn ontvangen van de JBZ-Raad van 2 december 2004. Bij zeven ontwerpbesluiten op de agenda wordt instemming gevraagd van de Kamer. De bijzondere commissie voor de JBZ-Raad heeft zich heden beraden over deze ontwerpbesluiten en adviseert de Kamer in te stemmen met de ontwerpbesluiten geagendeerd onder de nummers 2o en B3, tevens GC1.

Instemming wordt onthouden bij de volgende agendapunten:

- B4, B5, B6, B8 en B11 wegens te late aanbieding van ontwerp teksten en wegens de motie-Jurgens. De commissie zal nadere informatie vragen met betrekking tot het onder B4 en B6 geagendeerde ontwerp kaderbesluiten en de onder B8 geagendeerde ontwerp beschikking.

Ik stel voor, dit advies te volgen.

**

Daartoe wordt besloten.

Mevrouw **Van Leeuwen** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Het zal onnozelheid zijn van mij, maar ik weet niet anders dan dat wij deze wetsvoorstellen vandaag zouden afhandelen. Er was mij ook niets anders bekend. Ik hoor dat ook van mijn collega's. Er was ons niets van bekend dat de stemming volgende week zou plaatsvinden. Ik kan mij voorstellen dat fracties bezwaren hebben, maar dat had dan van tevoren wel even bekendgemaakt mogen worden. We kunnen de wetsvoorstellen toch ook aannemen met de aantekening van tegenstemmen. Ik wil het alleen maar even weten. Het kan best zijn dat ik mij vergis. Corrigeert u mij dan maar.

De **voorzitter**: Mevrouw Van Leeuwen corrigeren, is een tamelijk moeilijke aangelegenheid. Desalniettemin merk ik als Kamervoorzitter op dat hoofdelijke stemmingen in de regel in het College van Senioren worden aangevraagd. Het staat de Kamer, leden en fracties, echter altijd vrij om stemming aan te vragen. De leden van de Kamer mogen zelf kiezen of zij een stemming aanvragen of aantekening verlangen. Bij de afhandeling van elk wetsvoorstel vraag ik, conform het reglement van orde, aan de Kamer of iemand stemming wenst. Als dat het geval is, vindt de stemming de week daarop plaats.

**

Mevrouw **Van den Broek-Laman Trip** (VVD): De voorzitter heeft volstrekt gelijk, maar het is wel gebruikelijk dat het in het College van Senioren wordt gemeld als er om stemming wordt gevraagd.

De **voorzitter**: Het is in ieder geval gebruikelijk dat het in het College van Senioren wordt gemeld als het een hoofdelijke stemming betreft. Als het geen hoofdelijke stemming betreft, maar stemming bij zitten en opstaan -- ik begrijp dat dit het geval is -- dan is het weliswaar goed gebruik dat dit wordt aangemeld, maar geen verplichting. Het is ook niet zodanig gebruikelijk dat daar nu drie interrupties over moeten plaatsvinden, maar daar gaat de Kamervoorzitter ook niet over.

**

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik bied bij dezen mijn verontschuldiging aan, omdat ik vergeten heb dit in het College van Senioren te melden.

De **voorzitter**: Het kwam inderdaad wat onverwacht, mevrouw Van Leeuwen, maar als iemand bestand is tegen een verrassend leven, ook in de politiek, dan bent u dat wel.

**

Sluiting 21.40 uur.